SALÂH BİRSEL - ŞİŞEDEKİ ZENCİ

SALÂH BİRSEL

ŞİŞEDEKİ ZENCİ

Kapak:
NİLGÜN ÖNEŞ

NİSAN YAYINLARI
Binbirdirek Meydanı Sokak
no: 5/3 Cağaloğlu/İstanbul

Bu kitabın dizgi ve basımı
1986 yılının mart ayında
İstanbul'da Kent Basımevi'nde
gerçekleştirilmiştir.

SALÂH BİRSEL

1001 Gece Denemeleri
_ Denemeler. 8

ŞİŞEDEKİ ZENCİ

Ey okur denememizin ağzında sana ilk karambolumuzu fırlatalım ki bu kitabın bir karambollar galerisi olduğunda hiç kuşkun kalmasın.

Bilmek gerektir ki derili insanlar arasında Karalardan daha zifiri, daha parlağı yoktur.

Onların hamuru yürek yarası, sabır, yiğitlik, mesir macunu, ata dede görgüsü, babahindi guluklaması, sinirsiz yaprak otu, Cim Londos gücü ve çeşmibülbülle dökülmüştür ki çıtır-pıtır Beyazlar onlardan kağış kağış kaçmayı yeğ tutmuşlardır.

Diyeceğimiz, 1957 yılında Little Rock'ta öyle bir oyun sahnelenmiştir ki guguğa getirilen Karalar olduğu halde Beyazlar üç kat yorgan altında titremişlerdir.

Baş rol Eyalet Valisi Faubus'tedir. Hazret, altı kez üstüste vali seçildiği için ,de oyun uzun yıllar afişte kalmıştır. Öteki roller de Kolej öğrencileri, tebeşir beyazı kalabalık, erler ve de yargıçlar arasında paylaştırılmıştır. Başkan Eisenhower bile bir ara görünüp kaybolmuştur.

Doğrusu, oyun, öyle sıradan bir şey değildir. Oynanması büyük ustalık istemektedir. En büyük zorluk da —buna en büyük tuhaflık da diyebiliriz— Vali Faubus'un kendini Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesinin üstünde görmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü, üç yıl önce, 1954'te, Yüksek Mahkeme okullarda ırk ayrımı yapılmasının Anayasaya aykırı olduğunu belirten bir karar almıştır.

Altı kasaba ve kent, patırtı ve şamataya meydan vermeden boyunlarını kararın bıçağı altına uzatmışlardır. Little Rock'lular da aynı yolda yürüdüklerini anlatmak üzere, 1957 yılında ırk ayrımı gözetmeyen bir kolej açarlar. İşte Vali Faubus'ün sahneye antresini yaptığı an da o andır.

Vali Hazretleri ortalıkta yalnız da görünmemiştir.

Yanında, yani elinde bir de şakşağı vardır ki sahnede üç kez döndükten sonra onu şaklatmış ve zenci öğrencilerin Koleje alınmayacağını ilan etmiştir. Seyirciler ilkin bunun herhangi bir tiyatro sözü olduğunu sanarak alkış tutmuşlarsa da Kolejin açılış günü gelince Faubus'ün okula yazılmış 9 siyah öğrenciyi içeri sokmadığını görerek şapalaklaşmışlardır.

Oyunun ikinci perdesi de şöyledir:

22 eylülde bir yargıç, okulu kıskaç içine alan erlerin geri çekilmesine karar verir. Ne ki, bu kez de başıbozuk ve bağnaz Beyazlar çocukların önünü kesmiştir. Bunu işiten Başkan Eisenhower de —burada oyuncular yeniden alkış alır— şehre bin kişilik bir birlik göndererek öğrencilerin derse alınmasını sağlar.

Gelgelelim ki gelgelelim, durumun yatışmasıyla erler yerlerine döner. Ortalık da yeniden karışır. 1958

yazında da —aralıkta Faubus ezici bir çoğunlukla üçüncü kez vali seçilmiştir— Kolej Yönetim Kurulu okulun 30 ay süre ile kapatılmasına karar verir. Yüksek Mahkeme buna karşı çıkarsa da Vali Hazretleri bu kez de özel bir konferans toplar. Üyelere ırk ayrımını tezgahlayan bir sürü karar aldırır. Little Rock' taki tüm liselerin kapatılması da bu Konferanstan sonra olur. Öğrenciler artık, ya öğrenimlerine ara verecek, ya da başka kentlerdeki okullara gideceklerdir.

Vay beni, ayrılıkçı politika yıllarca sürgit olur. Eğitimde bütünleşmeye, Beyazlarla Karaların kaynaşmasına ancak Vali Faubus'un emekliye ayrılmasından sonra geçilir.

Buraya şunu da kıstıralım ki —ilerde belki vaktimiz olmaz— Amerikan hükümetleri boyuna Karalardan yana olduklarını belli ediyorlardır. Ne var, yasalar çokluk birbirleriyle çelişiyordur. Devlet okullarında* ırk ayrımına paydos çeken Yüksek Mahkeme

---

* *H.J. Duteil* La Grande Parade Américaine *(Büyük Amerıkan Geçit Töreni) adlı kitabında Amerika'lılar kadar hiçbir ulusun zencilere bu kadar çok yardım yapmadıklarını yazar. Ona göre, Beyazlar, Zenciler için sayısız hastane, lise ve ilkokul kondurmuşlardır. Kara Irkı kalkındırmak için de ellerinden geleni esirgememişlerdir. Bir sürü beyaz insan izbelerde inlerken, Harlem'de, New York'un ortalık yerinde Zencilere güzel bir mahalle yükseltmişlerdir. H.J. Duteil bir de şöyle der: "Zencilere ekonomik ve kültürel şanslarda eşitlik tanımak, onlara konut sağlamak, onları yedirmek, içirmek, giydirmek konularında Beyazların çekindikleri bir şey yoktur. Ama Ülke yönetiminin Beyazların elinde olmasını ve Amerika'nın melezleşmemesini istemektedirler. Melezliğe karşı alerjileri vardır."*

kararından az-biraz sonra yeni bir yasa (Pupil Placement Law) ırk ayrımını yeniden devreye sokmuştur. Bununla yerel yönetimlerle aileler çocukları —yeteneklerine bakarak— istedikleri okula gönderme hakkı elde ediyorlardır.

Şimdi-şimdi ikinci karambolumuzu çekelim.

Bu da ikinci ırk ayrımı maytabıdır ki bu kez Karaların zafer çığlıkları ile son bulur.

3 nisan 1963 günündeyiz.

Kerterizimiz Birmingham'dır.

Yani karşımızda büyük bir sanayi şehri vardır.

Köleliğin kaldırılmasından yüzyıl geçmiştir ama Karalar Birmingham'da ancak niteliksiz işlerde ya da çırak olarak çalışabilirler. İşe alındıktan sonra ücret artırılması diye de bir şey yoktur. İşyerlerinde, kapılarına 'Zencilere özeldir" levhası asılmamış yemekhanelere, tuvaletlere yaklaşamazlar.

Vali George Wallace da bir ırk ayrımı pehlivanıdır. 10 kez "ırk ayrımı" sözünü kullanmadan sofraya oturmaz. Çektiği söylevler de çokluk şöyle biter:

— Bugün ırk ayrımı, yarın ırk ayrımı, her vakit ırk ayrımı.

Açık konuşmak gerekirse bu kentte ırkçılar hiçbir cezaya çarptırılmadan zencilere gözdağı verebilirler. Onları değirmende öğütebilir, keşkekleyebilir ya da evlerini pamuk gibi havaya dağıtabilirler.

Yöneticilerin, Abraham Lincoln, Thomas Jefferson, yurttaşlık hakkı, Anayasanın önsözü, Değişiklik Yasasının 13., 14. ve 15. maddeleri* üzerine en küçük

---

* *Amerika'da kölelik Anayasada yapılan 13 değişiklikle 31 Ocak 1865'te kaldırılmıştır. Bu değişiklik Yasasına 1868 Temmuzunda bir 14. madde ekleniyordur. Bu maddeye* →

bir bilgileri yoktur. Karalar Beyazların kilisesine bile giremezler. Zenci Önder Martin Luther King şöyle demiştir:

— Irk ayrımı Tanrı katında da bütün görkemiyle sürgit olmaktadır.

Karaların yaşamları da Beyazların yaşamlarından düşülmüştür. Çoğu ghetto'larda, zenci mahallelerinde oturur. Kadınlar çocuklarını Beyazların değil zencilerin hastanelerinde doğurur. Çocuklar da zenci okullarına gider.

Karalara yalnız alışverişte büyük bir özgürlük tanınmıştır. Büyük mağazalardan, süpermarketlerden istedikleri kadar mal alıp parasını ödeyebilirler. Ne ki, buralardaki kafeteryalarda, ya da lokantalarda yorgunluk almak, açlıklarını bastırmak istediklerinde iş değişir. Yine yasak sözcüğü ile burun buruna gelirler.

Dahası var, Beyazların tıkındığı yerlerde zencilere servis yapılması da suçtur. Gerçi şehirde Karalara uygulanan zorbalıklara, başlarına geçirilmek istenilen has ahır külahlarına karşı çıkanlar da vardır ama bunların da elinden bart bart ötmekten başka bir şey gelmiyordur.

Martin Luther King, Birmingham için şunları da söyleyecektir:

— Bu şehirde düzenin yerini korku almıştır. Korku yalnız baskı görenleri değil baskıcıları da kavrar.

---

göre hiçbir devlet, yasal olmayan yollarla, bir insanı yaşamından, özgürlüğünden, ya da malından yoksun bırakamayacaktır. Yasaya 1869 Şubatında eklenen 15. madde ise ırk, renk, ya da geçmişteki bir kölelik durumuna dayanarak kimsenin oy hakkının elinden alınamayacağını kabul ediyordur.

Bunlardan korku, utanç duygusu ile karışmıştır. Atadan, dededen gelme bir korkudur bu. En çok değişiklikten ürkerler.

Şimdi size A.C.H.R. (Alabama Christian Movement for Human Rights) üzerine de bilgi verelim. Çünkü öyküsünü anlatmak üzere olduğumuz bugünkü boykotun kaptanı pek saygıdeğer Martin Luther King, yardımcısı pek saygıdeğer Wyatt Tee Walker ve de canciğeri ve S.C.L.C. (Southern Christian Leadership Conferance) muhasip üyesi pek saygıdeğer Ralph Abernaty ile birlikte Birmingham'a ayak basınca bu örgüte çengel atacaktır.

A.C.H.R.'yi yani İnsan Hakları Alabama Hristiyanları Örgütü'nü kuran Birmingham'da (Alabama) 1956'dan beri Karaların hakkını savunan Rahip Fred Shuttlesworth'tur.

Rahip Efendi antresini hiç kaçırmamış bir serdengeçtidir. Bir şahin, bir kulunburna ise de içi ve dışı sinirle yüklüdür. Birmingham'daki ırkçılıkla baskıyı sıfır numarayla traş etmek istemektedir. A.C.H.R.'ye çengel atılınca ona da çengel atılmış olur. A.C.H.R. daha sonraları Doktor King'in (Martin Luther) kurduğu S.C.L.C.'ye (Güney Hristiyan Önderleri Konferansı) katılıp onun 85. kolu olacak ve Karaların da iyi örgütlendiğini bir kez daha ortaya koyacaktır.

A.C.H.R. ilk iş olarak mahkemeye başvurmuş, halkın boş vakitlerini geçireceği yerlerin herkese açık tutulmasını istemiştir. Hayıflar onlara ki, dava olumsuz bir sonuç verince şehrin ağırgülleleri parklarla oyun bahçelerini, şırraak, Karaların yüzüne kapamıştır.

Buracığa eklenmesi gereken bir şey daha vardır. 1962 yılı başlarında Miles College öğrencileri kimi

Beyazların mağazalarına boykot açmıştır. Rahip Efendi de tüm yardakçılarını ve kaşıkçılarını toplayıp gençlere yardıma seyirtmiştir. Boykottan geçirilen yerler Karaları pis işlerde çalıştıran ve de Karaların yemekhaneleriyle memişanelerini ayıran mağazalardır. Boykot buraların müşterilerini % 40 azaltmıştır. Aralıkta, Fred Shuttlesworth hapse düşmüş, evi de bomba yemiştir. O yine yılmamıştır. Kilisesine bile bomba atmışlardır.

Karalar, daha önce, 1961 sonbaharında da Albany'de (Georgia) bir boykot başlatmışlardır. Yüksek okul öğrencileri taşıtlarda uygulanan ırk ayrımının kaldırılmasını yiğitçe savunmuşlardır. Ne ki iş tam bir fiyasko ile sonuçlanmıştır. Birçok zenci tutuklanmıştır ki içlerinde Doktor King bile vardır. Doktor, ilkin ırk ayrımına son verilinceye değin, hapiste kalmayı tasarlamışsa da, sonradan çok kan dökületeceğini düşünerek güvence parasını ödeyip dışarı çıkmıştır.

Karalar ortadan silinince ırkçı Beyazlar da altı kamyona dolarak —aralarında bir polis yardımcısı da vardır— gelir, öğrencilerden birinin evini basar. Evde kim var, kim yok, topunu iyi bir paspastan geçirirler. Kimilerini yaraladıkları bile olur.

Genel kanıya göre, Albany'de başarısızlığa uğranılmasının nedeni Karaların bütün güçlerini bir noktada toplamamış olmasından ve her alanda boykot patlatmaya kalkışmasından kaynaklanmıştır. Bu kez, Birmingham'da bu yanılgıyı yinelemek istemedikleri için hedef olarak yalnızca snack-bar'ı ya da kafeteryası bulunan yerler seçilir. Bu seçimin nedeni de, yukarda biraz çıtlattık, Karaların paralarının her yerde

geçip de buralarda geçmemesidir. Karalara en ağır gelen şey de budur.

Martin Luther King, N.A.A.C.P.'ye (Karaların İlerlemesi İçin Ulusal Birlik), C.O.R.E.'ye (Irk Eşitliği Örgütleri Kongresi), S.N.N.C.'ye (Zor Kullanmayan Öğrenciler Ortakgüdüm Kongresi) ve de Güney Bölge Meclisine mektup yazarak, yapmak istediklerini onlara da iletmiş, yardımlarına gerek duyacaklarını da bildirmiştir. S.C.L.C.'nin ateşli destekleyicilerinden ünlü şarkıcı Harry Belafonte de New York'taki evinde bir toplantı yapılmasına evetlik gösterir. Çeşitli iş dallarından 75 zenci gelir. Pek saygıdeğer Rahip Fred Shuttlesworth: "Yaşama hakkını elde etmeden önce, ölmeye hazır olmalıyız" bayrak sözünü de bu toplantıda fıştıklar.

Uzun boylu laflamalardan sonra Birmingham'daki protestoyu yürütmek için, her şeyden önce mangır gerektiği üzerinde de durulur. Başta Belafonte olmak üzere, ertesi günlerde, çeşitli örgütlerin el vermesiyle, 75.000 dolar toplanır.

Boykot, göstericilerin küçük topluluklar halinde, şehrin merkezindeki mağazaların snack-barlarına gelip otağ kurmalarıyla başlar. Ünlü gülmece-güldürmece yazarı Woody Allen de, der makam-ı zınk, yer ve tarih uyuşmazlığına bakmadan, onlara el ilanı dağıtarak dikkatlerini iki nokta üzerine çeker. Birinci nokta çökmekle ilgilidir ki, bunun için ilkin bir yer seçilmesi gerekir. Sonra takım taklavat, kazak mazak, yorgan morgan tümüyle birlikte çözülecek ve kimsenin: "Sen oturmamîşsın, ilişmişsin" demesine meydan verilmeyecektir.

Bu yapılmazsa eylemin siyasal yanı yok olmaktadır.

Ama Hükümet çömelmişse iş değişmektedir. O zaman herkesin istediği kadar çömelmesine izin vardır. Ne ki, Woody Allen, hükümetlerin her vakit değil, ancak kış kıyamette yere kapaklandığı üzerine basarak bundan da korkulmamasını öğütler.

İkinci nokta ise çökmenin süresiyle ilgilidir.

Bu evrede de, istenilen sonuç elde edilinceye değin, kimsenin yerinden kıpırdamaması salık verilmiştir. Aralıkta güvenlik güçleri oturanların karşısına dikilip onları kandırmaya çalışacaklardır ama buna kapılmamak gerekir. Hele: "Hadi artık herkes eve, katıyoruz" ya da "Biraz kalkar mısın, boyunu ölçeceğiz" gibi kandırmaca sözleri karşısında çok uyanık bulunulmalıdır.

Gerçekte Karalar, Woody Allen'in reçetesi olmadan da dört göz, dört kulak kesilmişlerdir. Her gece ayrı bir kilisede, ya da yerde toplanıyorlardır. Bu toplantıların yıldızkarayeli de Doktor King ile arkadaşlarıdır. Fred Shuttlesworth yorulmak bilmez bir çaba güdüyordur. Harlı ve korlu söylevleriyle halkı kendisine bağlıyordur. Çünkü o halktan ne isteyeceğini çok iyi bilen bir kişidir. Buna karşılık halk da, onun kendisinden ne istediğini çok iyi anlıyordur. Wyatt Walker de işin başından beri: "Dibi görünmedik suda benim ayağımın tırnak ucu yoktur" diyordur. Bununla zor kullanmadan direnme ilkesine göz kırpıyordur ki bunun ne anlama geldiği denememiz ilerledikçe görülecektir.

Unutmadan, gösteriler de onun düzenlemesiyle sahnelenmiştir. Gözlerinde sonsuza dek çıkarmıyacağı gözlükler taşıyordur. Beden yapısı hayali fenerdir. Ralph Abernathy ise eski topraktır. Her yanından

alaysama dökülür. Zor kullanmadan direnmeyi Birminghamlılara açıklayan da o olmuştur.

Toplantıların sonunda da dinleyeciler hep bir ağızdan özgürlük şarkıları söylüyorlardır:

Bir gün onları yeneceğiz
Beyazlarla Karalar birleşecek
Bir gün onları yeneceğiz

Şarkılar boykotun temelini oluşturuyordur. Bunların geçmişi Amerika'nın geçmişine dayanmaktadır. Kölelerin söyledikleri türkülerin bugünkü güne bir uyarlamasından başka bir şey değillerdir. Doktor King diyecektir ki:

— Umutsuzluk ağıtları, sevinç çığlıkları bizim savaş türkülerimizdir. Boykotumuzun ilahileridir. Köleler bu özgürlük türkülerini eskiden hangi amaçla söylüyorlarsa da biz de o amaçla söylüyoruz. Çünkü biz de atalarımız, dedelerimiz gibi tutsaklık içinde yaşıyoruz. Bu türküler bizi yüreklendiriyor, bize umut saçıyor.

Türküler çokluk "ragtime"* havasına göre söyleniyordur. Doktor King, toplantılarda, kimi zaman da

---

* *"Ragtime" hızlı ve senkoplu havalara denir. Senkop vurgulama ile ilgili bir ritm ögesidir. "Ragtime"ı parçalarına ayırmak gerekirse "rag" paçavra demektir, "time"da zaman. Kimileri "Ragtime"a bir tür gözüyle de bakar, 1890 yıllarını da bu türün doruk noktası gösterirler. New-Orleans cazcılarının en önde yürüyenlerinden piyanist Jelly Roll Morton kartvizitine "Ragtime"ı kendisinin uydurduğunu yazmıştır. Gerçekte o, cazı da 1902 yılında kendisinin yarattığını söyler hep.*

"Kimse beni yolumdan döndüremez" yandım şarkısını davula vurdurur ve çok alkış alır. Alkış sonunda da ortaya gönüllüler dökülür. Bunları ertesi gün bir antreman komitesi (Leadership Training Comittee) elemeden geçirecek ve başarı sağlayanlara Zor Kullanmadan Eylemin kuralları, saldırıya geçmeden karşı koyma yolları belletilecektir. Bunların arasında gıkını çıkarmadan sille tokat yeme, aşağılamaları kabullenme talimleri de bulunmaktadır.

İmdi azizimiz, Karalar içinde bu boykotlara karşı olanlar da vardır. Bunlar çokluk Beyazların beyinlerini yıkadığı rahipler, iş adamları, öğretmenler, doktorlar ve daha bir sürü babahindidir. Kimileri ise zamanlamanın iyi yapılmadığı kanısını ileri sürerler. Zamanlamada yanlışlık yapıldığını öne sürenlerden biri de Başkan Kennedy'nin kardeşi Başsavcı Robert Kennedy'dir. Yeni seçilen Birmingham Belediye Başkanı Boutwell'e şans tanınmasını istiyordur. Oysa Karalar eski Belediyeden, özellikle de Belediye Güvenlik Müdürü Boğa Bull Connor'dan çok çekmişlerdir. Connor adamlarını, kurt köpekleriyle alev saçan hortumların eşliğinde zencilerin üstüne üstüne yürütmüş biridir.

Albany'deki fırışkada Basın, zencileri desteklediği halde Birmingham kampanyasında böyle bir şey olmamıştır. Ne var, Doktor yine de boykotu başlatmaktan geri kalmaz.

Üç gün içinde büyük mağazalardaki kafeteryaları, restoran-barları ele geçiren Karalardan otuz beşi tutuklanmıştır. Gönüllüler daha önce bu duruma göre eğitildiği için hiçbir çatışma olmamış, tutuklananlar kuzu kuzu gidip hapisteki yerlerini almışlardır.

6 nisan cumartesi günü Belediye Sarayına yapı-

lan yürüyüş Kara Haçlılar seferinin ikinci evresini oluşturur. Gönüllüler ikişerle kolla ve de bandiyerasız ilerliyorlardır. Şarkı da söylemiyorlardır. Kimseyi kışkırtmamak için. Ne ki, Connor'un adamları yine de önlerini keser. Boğa Cenapları, bir hoparlörle dağılmalarını söyler. Kimsenin tınmadığını görünce de içlerinden kırk ikisini, izinsiz gösteri yapmak suçundan ötürü tutuklar.

Doğrusu, tutukluları hücrelerine götüren gardiyanların terbiyesine de diyecek yoktur. Topu da tepeden tırnağa raspalanmıştır. Karalar yine hiçbir biçimde karşı koyma eylemlerine girişmemişlerdir. Yalnız, özgürlük şarkılarını başlatmışlardır artık.

Ertesi gün göstericilerin sayısı daha da kabarır. Paskalya arifesi olduğu halde boykot edilen mağazalara alış-veriş için giren Karalardan 20 kişi ya sayılmış, ya sayılmamıştır.

Geceleri kiliselerde toplanıp dua etme törenleri yine sürgit oluyordur. Karalar şehrin kitaplığını da ele geçirmişlerdir. Yani orada da bir sürü zenci tutuklanmıştır. Vur bre ha, vur bre ha, içeri alınanların sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Burada, işin regulasıyla ilgili bir açıklama yapmamız da gerekir.

Boykotun ilk günlerinde Bull Connor'la adamları çekingen davranmışlardır. Bu, herkesi tırıvırı etmiştir. Ama Paskalya'dan sekiz gün önceki pazarda köpeklerle coplar ortaya çıkar. Bir süre sonra ise yeniden silinirler. Gerçekte, Boğa Cenapları, göstericileri perperişan etmek için Karaların uyguladığı "Zor Kullanmadan Direnme"yi kendisi de uygulamak istiyordur. Gelin görün ki, Connor'un böyle bir işe yeteneği elverişli değildir. Biraz ötedeki damlarda köpekler

uluyor, alev saçan hortumlar da tetikte bekliyordur. Bize sorarsanız, bu, tam bir yutturmacaya dayanmaktadır. Bull Connor'un tutuk davranmasının gerçek nedeni yerel mahkemeden bir karar beklemesidir.

10 nisanda gözlenen karar gelir. Boykot askıya alınmıştır. Karalar iki gün bu askı işlemine ses çıkarmazlarsa da üçüncü gün patlarlar. Aralıkta boykotlarına izin verilmesi için kendileri de mahkemeye başvurmuşlardır ama işin sonunu beklemeden bir başıbozuk sözdinlemezliğe —bunlar hep Gandhi'nin püskürmeleridir— geçmeye karar verirler. Çünkü bütün Güneyde askı işlemleri artık can sıkacak bir çizgiye gelip dayanmıştır. Kellesi Büyükler askı estapetasıyla Karaların kendi aralarında, ya da Beyazlarla bir araya gelmelerini önlüyorlardır. Oysa toplanma hakkı yurttaşlık hakları arasında başı çekmektedir. Değişiklik Yasasının birinci maddesi de bu haktan yana çıkmaktadır.

"Başıbozuk Sözdinlemezlik" kampanyasının onuncu gününde hapis damlarında 400-500 zenci vardır. Bunlardan iki yüzü güvence parasını ödediklerinden salıverilir. Hesapça içerde 300 kişi kalmıştır. Martin Luther King o vakte kadar Karalar arasında dayanışma ve kenetleşmeyi pekiştirmek için dışarda kalmıştır. Şimdi artık hapse girme zamanının kendine de geldiğini düşünüyordur.

12 nisanda, o kutsal cuma gününde, Ralph Abernathy ile birlikte gönüllülerin gösterilerine katılır. Binlerce zenci ne olacağını görmek için gösterinin başlayacağı kilisenin önüne yığılmıştır. Doktor, Abernathy ve 50 seçkin gönüllü ile birlikte gelip yürüyüşü başlatır. Beyazların mahallelerine doğru holdurhop ilerliyorlardır. Bu kez güvenlik güçleri de onlara her

zamankinden daha yumuşak davranıyorlardır. Karalar ise kaldırım boyunca koşuyor, onlara alkış tutuyor ve de savaş türküleri çığrıyorlardır.

Beyazların mahallelerine yaklaşıldığı vakit Boğa Cenapları adamlarına onları durdurtmalarını buyurur. İki bastonyutmuş polis Doktor'la Ralph'ı gömleklerinin yakasından tutup sürüklerler. Öbürleri de hemen oracıkta tutuklanırlar. Topu da ayrı ayrı odalara kapatılır.

Doktor 24 saat kimseyle görüştürülmez. Kimseye de onunla konuşma izni verilmez. Martin Luther King'i bir düşüncedir almıştır. Rahip Fred Shuttlesworth ile öbür önderler, onları hapisten kurtarmak için güvence parası bulabilecekler mi, bulamayacaklar mı? Çünkü eldeki paralar ilk 200 zencinin kurtarılmasına gitmiştir.

Burada şunu da belirtmekte yarar vardır ki Doktor birkaç gün önce karısı Coretta'yı Atlanta'da bırakıp gelmiştir. Karısı orada dördüncü çocuklarını dünyaya getirmiştir. Lohusalığı nedeniyle kocasına Birmingham yolculuğunda eşlik edememiştir. Doktor burada harap ve türap ise o da orada harap ve türaptır. Hele kocasmdan haber alamayışı akıl işportasını bütün bütüne karıştırmıştır.

O, her vakit kocasının hemen yamacında yer almış onun yürek piştovunu ateşlemiştir. Albany boykotunda kampanya sona ermemiş olsaydı, hiç kuşku yok o da öbür sorumlu kadınlarla birlikte hapsi boylayacaktı.

Coretta, Doktorun tutuklanmasından sonraki ilk pazartesi günü bir şeyler yapmak gereğini duyar.

1960 seçimlerinde kocası yine tutuklandığı vakit Başkan John Kennedy kendisini telefonla arayıp yü-

reklendirmiştir. Kadıncağız bunu anımsayınca telefona sarılır. Birkaç dakika sonra Başkanın kardeşi Başsavcı Robert Kennedy karşısındadır. Coretta kocasının yaşamından kaygılı olduğunu söyler. Başsovcı, Doktorun durumunu elverişli kılmak için elinden geleni yapacağını bildirir. Birkaç saat sonra da kadıncağızı Başkan arar. Palm Beach'te dinleniyordur ama Martin Luther King'le ilgileneceğine sağlam söz verir.

Aferinler onlara ki sözlerinin eri çıkarlar.

Hapisteki gardiyanlar Doktora, karısına telefon etmek isteyip istemediğini sorarlar birden. Hapis damı koşulları da iyisinden düzelmiştir.

Uzatmayalım, Doktorun haneberduşluğu öbür günlerde yine sürgit olur. Yalnız Paskalya pazarının arkasından, avukatı Clarence B. Jones, New York'tan Birmingham'a gelmiş ve şu sevinçli haberi vermiştir:

— Harry Belafonte güvenceler için 50 bin dolar denkleştirdi. İstenilirse, daha da bulacağını söyledi.

Doktor duygularını anlatmak için söz yetiştiremez.

Gözyaşlarına dökülme yasağı koymamış olsa, orda şıp, şıp, bir güzel ağlayacaktır.

Sekiz günlük hapisten sonra arkadaşı Ralph Abernathy ile güvencelerini ödeyip özgürlüklerine kavuşurlar. Bu davranışlarının iki nedeni vardır. Hem S.C.L.C. (Güney Hristiyan Önderleri Konferansı) sorumluları ile ilişki kurabilecekler, hem de dava açılması gereekn durumlarda avukatlraıyla danışmaya olanak bulabileceklerdir.'

Bunun üçüncü bir nedeni de vardır ki o da Martin Luther King'in kafasmda çakan bir şimşektir. Şimşek Doktora, bir gün hapis damında yatarken, neden yüksek okul öğrencilerini de boykota katmadıklarını

sormuştur. O da şimşeğe bir karşılık olmak üere kendini hapis duvarları dışında bulur bulmuş yüksek okul öğrencilerini bir toplantıya çağırır. Kilisede düzenlenen toplantıda gençlere yapılacak iş anlatılır. Onlar, daha önce de Karaların her işinde büyüklere yardımcı olmuşlardır. Bu kez de sıcak bir yaklaşım gösterirler. Doktor onlara Gandhi'den yürüttüğü —ki yürütmek bilimsel bir çalışmadır— "Zor Kullanmadan Savaş" felsefesini de anlatır.

Ertesi gün tüm gazeteler öğrencilerin boykota katılmasına karşı çıkacaklardır. Oysa gazeteler, bunu Martin Luther King'in lafına dayanarak söylüyoruz. Yıllarca öğrencilere uygulanan ırk ayrımı coplaması karşısında ağızlarını hiç mi hiç açmamışlardır. Neyse ki gençler asparagas basının yazdıklarını alaalahey'le karşılar.

Adaletten yana olanların aşkına bir hu! Herkes bu barışçı direnmede rol almak için önderlere başvuruyordur. Bızdıklar bile oturma grevine katılmak için çırpınıyorlardır. Önderler bir defasında onları şehrin kitaplığına yollarlar. Çocuklar, yüzleri yerde, çıtlarını çıkarmadan okuma salonuna antrelerini yapıp iskemlelere kurulmuşlardır. Eskiden olsa hemen kapı dışarı edileceklerdir. Ama o gün görevliler dut yemiş bülbül kesilmişlerdir.

Boykot baht işi değil, ceht işidir.

Önderler 2 mayısta büyük bir gösteri havalandırırlar. Öğrencilerin tümü de katılmıştır. Bir okul müdürü öğrencilerinin gösteride yeralmaması için okulun bahçe kapısını kilitlerse de çocuklar, demir parmaklıklardan atlayıp savaşımın göbeğinde boy göstermişlerdir. Gelip görün ki o gün, bini aşkın genç tutuklanır.

Artık hapis damları boykotçularla dudak dudağa ve de çalıkuşudur.

Martin Luther King de tam o sırada yine Gandhi' den yürüttüğü bir bayrak sözü cebinden çıkarıp havaya fırlatır:

— Hapishaneleri doldurun.

İçerdekilerin sayısı iki bin beş yüze yükselmiştir. Ama kimse bana mısın demiyordur. Büyükler de kampanyayı başarıya ulaştırmak için canlarını dişlerine takıyorlar, güvenlik güçlerine türlü oyunlar oynuyorlardır. Bir kilise önünde birtakım göstericiler toplanıyorsa, polisler onlara doğru giderken, bu kez kilisenin arka kapısından başka göstericiler çıkıp alayın sona ereceği yere koşuyorlardır.

Hapisaneler adam almaz bir duruma geldiği vakit Bull Connor da sevimli polis maskesini yüzünden çıkarıp atar. Artık gazetelerde zenci kadınların yere savurtulduğunu şipşaklamış resimler boy göstermeye başlamıştır. Kuşkusuz onları iteleyen kişilerin ellerinde coplar da vardır. Alev püskürten hortumlar ise tüm Karaların üstüne ölüm saçıyordur.

Arada bir zor kullanmadan nasıl savaşım verilebileceğine akıl erdiremiyen Karalar da çıkıyordur. Bunlar da polislere taş ve şişe atmaktan geri kalmıyorlardır. Ne ki göstericiler, genellikle bütün koykot süresince zora başvurmamışlar, hınç çıkarmaya kalkışmamışlardır. Bu ağırbaşlılık, bu yüreklilik karşısında da Amerika'nın ayranı kabarır. Karaların savaşı, Beyazların da savaşı olur. Her ırk, her tarikat —buna pek bel bağlamamak gerekir— onların çabasını benimser.

İşin güzelliği, Birmingham'lılar da Karalardan yana dönmüşlerdir. Bir yıl önce Bull Connor'a iş bırak-

mayan öfkeli ve bağnaz Beyazlar şimdi onlara öpücükler yolluyorlardır. Gerçi Karaların boykotuna sevgi duymuyorlar, onlar gibi mağazalara boykot açmıyorlardır ama yansız kalmaları bile Karaların ekmeğine yağ sürüyordur.

Ey okur burda senin aklına safa verecek bir öykü de yatıyor.

Bir pazar günü, öğleden sonra yüzlerce zenci hapis damına çok* yakın bir yerde bir dua toplantısı yapmak ister. Toplantı yeri Vaftizci bir kilisedir. Herkes oraya doğru daltaban yürümeye koyulur. Göstericiler Karalarla Beyazların mahallelerini ayıran sınıra geldikleri vakit Boğa Cenapları onlara geri dönmelerini işaret eder. Oraya daha önce polis köpekleriyle alev saçan hortumlarını da dikmiştir. Gösteriyi yöneten çok saygıdeğer Rahip Charles Billuts da ona geri dönmeyeceklerini çok kibar, çok nigârin bir biçimde anlatır. Birden öfke atının sırtına sıçrayan Bull Connor da adamlarına dönerek gürler:

— Hortumları açın.

Bu buyruğu izleyen 30 saniye, artık siz hesap edin, herkesin tetiğini bozmuştur. Birmingham tarihinde böyle bir 30 saniye bir daha sayılmamıştır.

---

* *Vaftizcilik - Vaftizin, ancak din öğrenimi yapan ve tövbekâr olan ergenlere, suya daldırmak yoluyla, yapılmasını öngören öğreti. Şimdilerde, özellikle İngilizce konuşulan ülkelerde 30 milyonu aşkın Vaftizçi sayılmıştır. Eskiden "anabaptizm" ve "mennonizm"in doğmasına yol açan görüşün yepi bir biçimi. "Anabaptistler" kilise öğretisine ters düşen ayrılıkçı bir topluluktur. "Mennonitler" ise "Anabaptistler"in bir koludur. Onu, 1506'da Menno Simonis kurmuştur. Bugün hâlâ Almanya'da, Hollanda'da ve Birleşik Amerika'da Mennonitlere rastlanır.*

Bu, bizim anlatabileceğimiz bir öykü değildir.

Bull Connor'un adamları, ellerinde ölüm makineleri, zencilerin tam karşısına dinelmişlerdir. Karalar ise yere diz çökmüş, güvenlik güçlerine kıpırdamadan ve soluk almadan bakıyorlardır.

Birmingham tarihinin ikinci korkunç 30 saniyesi başlamıştır ki göstericiler, dazıradazır, ayağa kalkıp ileri doğru ayak ayak yürümeye başlarlar. Polisler ise taşa mı yaslanmaları, yoksa yaşa mı yaslanmaları gerekeceğini kestiremeden kazıklık durumlarını sürdürüyorlardır. Zenciler ilerledikçe de onlar ölüm aletleri ve köpekleriyle birlikte geri basıyorlardır.

Vallahüâlem Karalar ilerliyor, kolluk güçleri geriliyordur.

Bir an gelir ki, gösterilerle polisler bir çizgi üzerinde buluşur. Bir adım daha. Polisler arkada guguk gibi kalır. Kordonu yarıp geçen zenciler de toplantı yerine erişmek için ayaklarını açarlar.

Karalar artık amaçlarını gerçekleştireceklerini anlar gibi olmuşlardır. Gösterileri yasaklayan mahkeme kararına karşın işlerini yürütüyorlardır. Bununla bir yurttaşlık suçu işlediklerini biliyorlardır ama tazı büyümüş, çulu da küçülmüştür.

Alabama'da küçük bir suç en çok 5 günlük bir hapisle cezalandırılır. Yurttaşlık suçu ise daha ağır bir cezayı gerektirir. Çünkü siz ona bilerek el atmışsınızdır. Eğer özür dilerseniz bağışlanabilirsiniz, dilemezseniz, ömrünüzün sonuna değin hapiste kalabilirsiniz.

Göstericilerin eylemlerine küçük suç gözüyle bakılmıştır. Nedir, önderler yurttaşlık suçuyla suçlandırılmıştır. Savcı bunun, önderleri hapiste çürütmek için —onların özür dilemiyeceğini kestirmiştir— en iyi çare olduğuna inanıyordur. Gelgelelim ki kamuoyunun

gözünü Birmingham olaylarına çevireceğini hesaplayamamıştır. Öte yandan kalpleri karayel alıp satan Karalar da çoktan homurtuya ve somurtuya geçmişlerdir.

Sonunda şehrin yöneticileri taktik değiştirmek zorunda kalır. Önderlerin yurttaşlık suçu, küçük suça dönüştürülür. Kararı veren yargıç, cezaları da erteler. Dahası, 20 gün içinde Yüksek Mahkeme katında karara karşı çıkılabileceğini de bildirir.

Birmingham kaleleri çatırdamaya başlamıştır.

Son olaylar Beyaz Sarayın da işe karışmasına yol açar. Burke Marshall ile Joseph F. Dolan işe bir çözüm bulmaları için Birmingham'a postalanır. Delegelerin gelmesiyle Karalarla Beyazlar arasında gizli görüşmeler kırpıştırılır. Beyazların çoğu işin tatlıya bağlanmasından yanadır. Ne ki içlerinden kimileri hiçbir uzlaşmaya yanaşmıyordur.

7 mayıs salı günü Beyaz Yöneticiler, Belediye Sarayında, aralarında Burke Marshall da olduğu halde, bir araya gelirler. Toplantıya 125 iş adamı yani parababası da katılmıştır. Karaların dileklerini bir daha gözden geçireceklerdir. Toplantının başında herkes isteklerin fesat aşı pişirdiği kanısındadır. Birmingham' lılar öylesine uzlaşmaz bir tutum içindedir ki Burke Marshall bir ara durumdan umudunu kesmiştir.

Gelin görün ki, toplantı öğleden sonraya ertelenince sokağa çıkan parababaları iyisinden şapalaklaşır. Beyazların mahalleleri hevenk hevenk Karalarla dolmuştur. Sokaklarda, kaldırımlarda binlerce zenci dikilmiştir, ya da bir dükkanın önünde çömelmiş oturuyordur. Hiçbiri de zora başvurmuyordur. Sadece insanın —yani zencilerin— içini ısıtan türküler çığrıyorlardır. Uzaklardan, ghetto'lardan da özgürlük

şarkıları geliyordur. Babahindiler manzaranın löpü, daha doğrusu küpüyle karşılaşınca yemeğe gitmekten vazgeçerler. Geri dönüp yeniden masaya otururlar. İşlerinden en dişlisi Hükümet temsilcisine der ki:

— Ben durumu gözden geçirdim. Bir şeyler yapmak zamanının geldiğini anladım.

O akşam iki tarafın önderleri bir araya gelerek yeniden konuşmaya soyunurlar.

Üç saatin sonunda Karalar, Beyazların iyi niyetlerine inanmışlardır. Çarşamba sabahından geçerli olmak üzere bir bırakışma üzerinde anlaşırlar. Ne ki, toplantı çarşamba akşamı, perşembe gün ve gecesi de sürer. 10 mayısta anlaşma ufuklardan nazlı bir balon gibi süzülüp gelir. Buna göre kafeteryalarda, dinlenme yerlerinde, lokanta ya da barlarda, anlaşmanın imzasından 90 gün sonra başlamak üzere ırk ayrımı fasafisosu kaldırılacak, iki ırk arasında tam bir bütünleşme sağlanacaktır. İmzadan 60 gün sonra ise Birmingham sanayi işyerlerinde Karalar da Beyazlar gibi işe alınacaktır. Bir şey daha vardır: çatışmaların yinelenmemesi için, bundan böyle, Belediye Meclisi aracılığı ile Karalarla Beyazlar ilişkilerini taze tutmaya çalışacaklardır.

Vay benim köse sakalım, imza ile her iş sona ermemiştir.

Bağnazlar bu kez de anlaşmaya imza koyan Beyazları da haymlıkla suçlarlar.

Yas-matem olayları yeniden devreye girer. Ku Klux Klan, Doktorun kardeşi pek saygıdeğer Rahip A.D. King'in evine bomba atar. Aynı gece, bir bomba da Gaston Motel'de Doktorun kaldığı 30 numaralı odanın önüne bırakılır. Ne ki, kundakçılar Martin Lut-

her King'in o gece, artistcesine, Atlanta'ya gittiğini bilmiyorlardır.

Bombalar, cumartesi gecesi kafayı bulanların eve dönme saatlerinde patlamıştır. Binlerce zenci sokaklardadır şimdi. Karaşin önderler onları durdurmak isterse de artık kimse Zor Kullanmadan Savaşım'a inanmıyordur. Güvenlik güçleri taşlanmaya, arabalar da yakılmaya başlar. Vali George Wallace ise zenci mahallelerini askerlerle sardırır. Aman Allahım, kolcular, ellerinde köpekler ve tabancalarla ilerliyorlar, önlerine çıkanların işlerini bitiriyorlardı. Ama bunda hiçbir kötü niyetleri yoktur. Sadece bağnazları memnun etmek istiyorlardır.

Aralıkta, Zenci Önder Wyatt Walker'in dobişik ve çıtıpıtı eşi de iyi bir pataktan geçer. Kocası onu hastaneye taşıyıp eve döndüğünde, polisler onu da yakalayıp pastırmasını çıkarırlar.

Ertesi gün Başkanın canı iyisinden sıkkındır.

Federal Hükümetin haklı ve adaletli bir anlaşmayı bozmaya kalkışanlara göz yummayacağını bildirir. Bir basın toplantısında da Birmingham sorununa değinerek işe soğukkanlılıkla bakmak gereği üzerinde durur. Bununla da yetinmez, hemen o gün, Birmingham'a 3.000 federal asker göndererek Beyazların mızrabını kırar.

İş yine yatışmış değildir.

20 mayısta gazeteler gösterilere katılan bin kadar öğrencinin okullardan çıkarılacağı haberini verir. Bu, Milli Eğitim'den gelen bir rüzgârdır. Martin Luther King bunu zencileri ayaklanmaya itecek bir davranış olarak yorumlar. Arkadaşları ise tiz-tiz bir genel greve gidilmesi üzerinde direnirler. Doktor, onları tuza-

ğa düşmemek konusunda uyardıktan sonra işi mahkemeye götürür.

Yüz bin eyvah ki, 2 mayısta yerel Mahkeme, öğrencileri okuldan uzaklaştırma kararını onaylar. Ama aynı gün, daha üst bir mahkeme yargıcı Elbert T. Tuttle —dünyada böyle Trablus kuşakları da vardır— sadece yargıcın kararını bozmakla yetinmez Milli Eğitim Bakanlığını da yerin dibine geçirir:

— Ulusun, öğrenimi geri kalmış çocuklar üzerine eğildiği bir günde, bu gençleri, anayasal haklarını elde etmek yolunda sırf yasal bir eyleme katıldıkları için öğrenimden yoksul bırakmak tam bir sorumsuzluktur.

Ertesi gün de Alabama Yüksek Mahkemesi Bull Connor ile avenesini bir daha geri dönmemek üzere görevlerinden uzaklaştırıyordur.

Ey okur buraya, tarihin tozları altında ezilip kalmasın diye, gaz odasına gönderilen bir zencinin sözlerini oturtmak da gerekiyor. Cezalı, odayı öldürücü gaz kaplamaya başlar başlamaz şöyle bağırmıştır:

— Kurtar beni Joe Louis, kurtar beni Joe Louis.

Ölüm karşısında elek-tekne kalmış bir çaresizin bir boks şampiyonuna imdat çekmesi mayışık bir iş değildir. Herkes, hemen her gün, olmaz işlerin olması için duaya durur. Martin Luther King bu çığlıkları şakkı şefe ederken şöyle der:

— Evet onunla ilgilenecek olan Joe Louis'tir. Çünkü o da bir zencidir. Bu birkaç imdat sözcüğüyle, can çekişen genç, toplumsal bir yorum getirmiştir. Hiçbir tanrı, hiçbir hükümet, hiçbir Beyaz Adam, ne kadar içten olurlarsa olsunlar, ona son bir umut veremez. Onun yardımına ancak tek bir kişi koşabilir: dünya şampiyonu bir zenci.

Burada okurlarımızdan bir mola alarak araya James Weldon Johnson'un* bir şiirini de kıstıracağız. Az-biraz sonra denememiz Ku-Klux-Klan'a gelip dayanacağından, hiç değilse biz de şimdiden linç olaylarının önünü açmış olalım:

Ağaca zincirleyin onu hayda
İnanın daha dayanıklıdır ateşe
Şu kavaktan, şu baston yutmuş çamdan
Şimdi de hadi hop gelsin odunlar
Ama o kadar tizcek değil
Tepeleme dizmek de gerekmez ha
Yoksa zırnık göremeyiz
Yüzündeki korkudan, acıdan
Hayda şimdi de işletin kundağı
Oh oh sardı saçlarını alevler şıpşak
Bu vayvillimler onundur kulak verin
Hah işte bir çığlık daha
Hem de ilkinden hemhemeli
Koşun su getirin şimdi de
Yangına boca edin az-biraz
Yeter ki odunlar çarçabuk yanmasın

---

* *James Weldon Johnson (1871-1938) melez bir aileden gelmedir. Bütün yaşamını Güney'deki ırkçı önyargılara savaş açmakla geçirmiştir. 1912 yılında yazdığı* The Autobiography of an Ex-Colored Man *(Eski Bir Renkli Adamın Özyaşamöyküsü) adlı kitabı ta 1927 yılına değin imzasız olarak yayınlanmıştır. Yazarın ayrıca* Black Manhattan *(Kara Manhattan) adında zenci yaşamını dile getiren bir romanı da vardır.*

Oh gel keyfim gel
Ateş kavursun onu yapyap
Bakın kıvranıyor, inildiyor
Gözleri açılıyor fal taşı gibi
Boşuna yardım dileniyor çevresinden

Şimdi bizim için çak acılı bir görev başlıyor. Yolun üstüne çıkıp zencilerin divanına duracağız.

Onları Amerika'ya getirenler İspanyollarla Portekizlilerdir. 1620'den 1770'e değin, 150 yıl içinde 250.000 Beyaz ile bir o kadar da zenci transfer edilmiştir. Zenciler doğrudan doğruya Afrika'dan kaçırılmadır. Bunlardan kimileri Antil adalarında eğitimden geçiriliyor. Amerika'daki yaşam biçimine uydurulduktan sonra antreleri yapılıyordur.

O zamanlar zencilere tutsak gibi davranılmıyordur. Sadece işe yarayıp yaramadıklarına bakılıyordur. İngiltere'nin 13 sömürgesini dolduran insanların hemen hemen yarısı Amerikan topraklarına, ellerinde iş sözleşmeleriyle çıkmıştır. Elmanın öbür yarısı ise geçmişi bozuklar, ya da İngiltere'den zorla getirilenlerdir.

Beyaz ırgatlarla Kara ırgatlar tarlada birlikte çalışıyor, çok kısa olan dinlenme saatlerini bir arada geçiriyorlardır. Bir çatı altında yatanlar bile vardır. Birbirleriyle evlenenler ise hiç de az değildir. Bu işleri yasaklayan bir yasa da yoktur.

Nedir, egemen sınıf, yavaş yavaş bu birleşmelerden irkilmeye başlar. Doğan çocuklar Efendilerin boyunduruğu dışında kalıyordur. Öte yandan, Vaftizin tutsağı özgür kılıp kılmadığı sorunu da çıkmıştır ortaya.

François Musnata şöyle der:

Vaftiz sorunu 1667'den sonra ilk, Virginia'da bir çözüme bağlanır. Bir köleyi vaftiz etmenin onun durumunu değiştirmeyeceği karar altına alınmıştır. Beş yıl önce aynı sömürge, annenin yasal durumunun, çocuğun durumunu belirleyeceği kararını vermiştir.

Denilebilir ki, XVII. yüzyılın sonlarına doğru Kara Irgat ile Beyaz Irgat arasında bir ayrım doğmaya başlar. Birinciler ömürlerinin sonuna dek tutsak sayılıyorsa, ikinciler süreli tutsaktır. Süreli tutsak olan bir Beyaz kadın bir zenciyle evlenirse beş yıl cezaya çarptırılır. Eğer bu kadın ayağı karıncalının biriyse, o zaman da sömürgeden atılır.

Karalar artık yük hayvanı gibi çalıştırılıyordur. Hristiyan olmadıkları için de Güçlü Beyaz Efendi işin kötülüğünü pek umurlamıyordur. Bir yazar, zencilerin, Amerikan toprağına ayak basar basmaz, pazarda satılan hayvanlar gibi işleme tutulduklarını, kızgın demirle dağlandıklarını ve de forsa yaşamı yaşamaya ya da ölmeye yollandıklarını yazacaktır. Bir başkası da zencilerin hayvanlara ne kadar yakın olurlarsa o kadar mutlu olduklarını söyler.

Köleciler dört dörtlük bir sıkıdüzen için her şeyi yapmışlardır. Zencilerde vızvız türünden bir yaratık oldukları bilincini uyandırmaya çalıştıkları gibi onları sürekli korku içinde de tutmuşlardır.

Kölelere, Güçlü Beyaz Efendi'ye yüzdeyüz bağlı olmak estepetası da aşılanmıştır. Ayrıca Güçlü Beyaz Efendinin yaptığı her işin en iyi iş olduğu yutturmacası da canlı tutulmuştur.

Şu var ki tarih boyunca köle çalıştıranlar küçük bir azlıktan öteye geçememiştir. İç Savaş'tan (1860-1865) önceki yıllarda, ancak dörtte bir ailenin tutsağı

vardır. Bunların hemen hemen dörtte üçünde de köle sayısı onun aşağısındadır. Bir başka deyişle nüfusun % 7'si Karaların % 75'inin alınyazısını elinde tutmaktadır.

İç Savaş'a gelinceye dek hergün Karaların durumlarını ağırlaştıran kararlar alınıyordur. Her devletin kendi kölelik yasası vardır. Bunlar Güçlü Beyaz Efendi'nin tutsaklar üzerindeki egemenliğini pekiştirdiği gibi kölelerin bir takım suçları için de bir dizi ceza sıralıyordur.

Masnata, 1806 Louisiana yasasında şöyle bir maddenin yer aldığını yazar:

— Kölelerin durumu Efendilerine körü körüne bağlı olduğu için, statükoları hiçbir biçimde değiştirilemez. Köle Efendisinin ve onun ailesinin buyruklarına kesenkes uyacaktır.

Richmond şehrinin bir kararnamesi ise zencilerin sokakta Beyazlarla karşılaştıkları vakit hemen gözden yitmeyi zorunlu kılıyormuş. Charleston şehri ise Karaların and içmesini, cigara tellendirmesini ve de bastonla dolaşmalarını yasaklamış.

XIX. yüzyılın ilk yarısında Karaların okuyup yazması, zenci rahiplerin ulu orta konuşması, bir Beyazın gözetiminde olmadan üç, ya da daha çok zencinin bir araya gelmesi de büyük suçmuş. Dümbelek, düdük ya da herhangi bir çalgıya sahip olmak da cezalandırılmaya yetiyormuş. Dahası var, konuttan 13 km. uzakta bulunan her tutsağa kaçak gözüyle bakılır, işkenceye alınırmış. Sözün kısası, yasalar kölelerin ruh ve bedenini Efendisinin malı saymak için çıkarılırmış.

Cezalar da değirmen deresi gibi akarmış.

Bir köle Güçlü Beyaz Efendiye şapkasını çıkarmayı unuttu mu, hemen kırbaçlar gelirmiş.

Kölelik düzeninin en cana işleyen yanı da zenci kadınların bir zevk aracı olarak kullanılması imiş. Bunlar Efendilerinin, yardakçılarının ve konuklarının her türlü isteğine evet demek zorundaymış.

Masnata, zenci kadınlardan bir de köle sayısını artırmada yararlanıldığını yazar. Efendiler onları evli olsun, olmasın çocuk doğurmaya iteliyorlardır. Kısır olanları da satıyorlardır. Doğurgan bir zencinin değeri de çokluk kısırlardan artıktır.

Amerika'da bir de özgür zenciler vardır.

1790 yılında 60 bin dolaylarında özgür zenci sayılmıştır. Bunların 27 bini Kuzeyde, 3 bini de Güneydedir. 1860 yıllarında sayıları, aşağı yukarı yarım milyona yükselir. Yarısı Kuzeyde ise yarısı da Güneydedir. Ne ki bunlara tam yurttaş gözüyle bakılmıyordur. Adalet bakanlarından Roger Taney, 1857 yılında, Yüksek Mahkeme Başkanı olduğu sıra, Dred Scott* olayı dolayısıyla özgür zencilerin yurttaş sayılıp sayılmayacağı üzerinde şunları döktürmüştür:

— Amerika'da yaşayan Afrika'lılar özgür bile olsalar aşağı tabaka insanları sınıfındandır. Siyasal etkinlikleri yoktur. Yurttaşlara verilen haklardan yararlanmaları yasalarca kendilerine verilmiş olsa da o hakları elde etmek için hiçbir şey yapmamışlardır. Ol-

---

* *Dred Scott, Missouri'li bir köledir. Evlenmiş ve çocukları olmuştur. Efendisi, uzun yıllar, onu özgür devletlerde bulundurmuştur. İç Savaş'tan üç yıl önce Dred Scott mahkemeye başvurarak özgür devletlerde yaşadığından tutsaklığının kaldırılmasını isterse de olumlu bir sonuç alamaz. Mahkeme kararının gerekçesinde şu sözler yer alır: "Barbar bir memleketten getirilmiş kölelerin çocukları tam anlamıyla yurttaş değildir."*

sa olsa, Beyazların kendilerine vermeyi kabul ettikleri hakları vardır.

Doğrusu, özgür zencilerin, Beyazların aşağılamaları, saldırıları karşısında kendilerini savunmasına da izin verilmiyordur. Yaygın düşünce şudur:

— Özgür zenci, hiç kuşkusuz, özgür insan değildir.

Zenciler Hristiyan olmaya başladıktan sonra Güçlü Beyaz Efendi artık onu kâfir diye suçlayamıyacağını anlar. İşte o andan başlayarak da ırk ayrımı sorunu gündeme gelir.

Hoş, Beyazlar arasında Karaların uğradığı haksızlıklara karşı çıkanlar da vardır.

Burada Quaker'lere yerden bir temenna çakmamız gerekir. Tutsaklık düzenini horlayanlar arasında başı çeken onlardır. İnsan hakları adına İncil'in ortaya koyduğu erdemlerin çiğnendiğini ileri sürmüşlerdir.

Ne var ki, yıllar yılları kovaladıkça Karalara özgürlük verilmesinden yana olan örgütler de türemeye başlar.

1780'de Massachusetts eyaletinde köleliğin kaldırılmasına girişilir. Onu New York, Pensylvania, New Jersey eyaletleri izler. Ama Karalara gerçek özgürlük 1 Ocak 1863 günlü bildirge ile bağışlanır. Çağın Devlet Başkanı Abraham Lincoln, bildirgede, köle durumundaki tüm zencilerin özgür olduklarını açıklıyordur.

Güney eyaletleri bu bildirgeye yine de kulak asmaz. İç Savaş biter bitmez, silahlı çeteler zenci avına çıkmışlardır. Linç olaylarında da yükselme görülür.

Burada okurlarımıza K.K.K. (Ku-Klux-Klan) üzerine bilgi vermek yararlı olacaktır.

K.K.K. ilk kez İç Savaş sonunda, 1867-1870 yıllarında, özellikle de Güney'de posunu gezdirmeye başlamış bir örgüttür. İşe, Kuzey'in uygulamalarına bir tepki olarak başlamışlardır. Çünkü Kuzey'lilerin kışkırtmasıyla zenciler de başta Birlik Ligası olmak üzere bir sürü gizli dernek geliştirmişlerdir.

K.K.K.'nın programlarını incelemiş olan Kenneth Clark onların her şeyden önce, çiftçilere eski ayrıcalıklarını kazandırmak, mülklerini zencilerin doyumsuzluğuna hedef olmaktan kurtarmak ve de Karaları ırgat çizgisi üstünde tutmak istediklerini söyler. Özgürlüğe kavuşturulmuş köleleri siyasal haklarından yoksun bırakmak sorunu ikinci derecede bir sorunmuş. Irkçılık kuramı, Mister Charlie'nin (Beyazların) üstünlüğü dogma'sı ve de Beyaz kanın katışıksızlığını koruma kaygısı ise en arkadan geliyormuş.

1867'de çeşitli eyaletlerden gelen Beyaz delegeler Klan'ın kurultayını oluştururlar. Bu arada, Klan zencilere ve zenci yanlısı olanlara yaygın bir baskı ve sindirme kampanyası uygular. Zencileri dövüyorlar, paspaslıyorlar, işkenceden geçiriyorlardır. Evlerini de yakıyorlardır.

Bereket, 20 nisan 1871'de K.K.K. yasası çıkarılır. Binlerce Klan üyesi tutuklanır. 1250'si de suçlu bulunarak cezalandırılır.

1915'te K.K.K. ikinci kez sahnede görünür. Bu kez Yahudilere, dinsizlere, komünistlere, eşcinsellere ve katoliklere de savaş açılmıştır. Örgütün üye sayısı 1925'te altı milyona ulaşır. Üyelerin büyük bir bölümünü ekonomik bunalım altında ezilen yoksul protestanlar oluşturuyordur. Gelin görün ki ekonominin gelişmesi, varsıllığın artmasıyla örgüt eski gücünü yiti-

rir. Ama yine de zaman zaman başını çuvaldan çıkarıp uzatıyordur.

Biz görmedik, Daniel Guérin görmüş, Lake Arthur'de (Louisiana) oturan Howard Higginbothan adındaki bir zenciye 15 ocak 1948 günü yazılan bir mektupta, eğer kendisiyle karısı ve adları mektupta anılan altı zenci beş gün sonraki seçimlerde oy kullanırlarsa, adamcağızın ötekiler adına öldürüleceği bildiriliyordur.

1948 martında da K.K.K.'nın Wrightsville'de (Georgia) yaptığı bir gözdağı gösterisi sonunda 400 zenci oy sandıklarına yaklaşamamıştır. Mount Vernon'da ise, seçim listelerinde adları bulunan tüm zenciler mart ayındaki seçime katılmamaları için birer uyarı mektubu alırlar. Uyarıya kulak asmayan İsaiah Nixon adındaki zenci 8 eylül 1948 günündeki seçimin gecesinde şanlı ölüm köprüsünden geçirilir.

K.K.K. 1948 kasımındaki genel seçimlerden önce de Florida'da bir sürü gösteri yapar. Zenci seçmenler de seçim günü evlerinden çıkmamayı yeğ tutarlar. O yıl sevgili Klan'cılar her yere ateşe verilmiş haçlar da dikiyor, zencileri korkudan öldürmeye çalışıyorlardır. Alabama'da, Talladega Kolejinin bahçesine de bir lalezar dikildiği için öğrenciler, yatakhanelerde yastıkların altına dolu tabancalar yerleştirmek zorunda kalmışlardır.

1952 yılında da mahkeme kararıyla adlarını seçim listelerine yazdıran üç zenciden birini (John Lester Mitchell) Opelousas (Louisiana) şerifi yaşam görevinden almış, ölüm görevine atamıştır.

Burada söylenecek şu kaldı: K.K.K.'nın senaryosunu düzenlediği linç olayları çokluk cezasız kalmış-

tır. 1936-1946 yılları arasındaki 43 linç olayına katılanlardan tek bir kişi bile izlenmemiştir.

1947'de de vardır böyle bir olay.

Greenville'de (Güney Karolina) Willie Earle adında bir zenciyi bir sürü Beyaz şöför hapisten alarak linç etmiştir. Mahkeme önüne çıkarıldıklarında da büyük bir zaferle aklanmışlardır.

1955'te aynı kılıç-kalkan oyunu Mississippi'de görülür. Emmett Till adındaki zenci delikanlıyı linçle onurlandıran Beyazlar hiçbir ceza almaz.

Diyeceğim, Beyazlar linci yurttaşlık haklarından sayıyorlardır. XIX. yüzyıl sonlarında Senatör Tillman bir gün Senatoda şöyle konuşmuştur:

— Evet seçimlere hile karıştırdık. Yine de karıştıracağız. Nigger'leri (zencileri) aldattık. Yine aldatacağız. Onları seçim bağışıklığından yoksun bıraktık. Gönlümüz isterse yine bırakırız. Zencileri öldürdük ve linç ettik. İşimiz bununla da bitmedi. Onları ateşte yaktık. Daha da yakacağız. Zencilerin yaşamaya hiçmihiç hakkı yoktur.

1954 yıllarında Yüksek Mahkemenin verdiği kararla devlet okullarında ırk ayrımı yasaklanmca, Güney illerinde Klan etkinliğini bir kez daha artırır. Ama artık sayıları 40 bin dolaylarındadır. Federal Hükümetin zenci haklarından yana kararlı bir tutum içine girişi sonunda da örgüt yavaş yavaş tarihe karışır.

Karalar içinde yaşadıkları cehennemin finnarından kurtulmak için iki yol görmüşlerdir: Beyazlarla bütünleşmek, ya da onlardan ayrılmak. Bu ikileme ilk parmak basan DuBois'dır.

Künyedir ki:

William Edward Burghardt DuBois 1869'da Massachussets'de, Great Barrington'da varlık beşiğini süs-

lemiştir. Ölümü ise 1963'te Gana'dadır. Harward Üniversitesinde okumuş, 1909 yılına değin çeşitli üniversitelerde öğretim görevlisi olarak bulunmuştur. Yalnızca, Atlanta Üniversitesindeki profesörlüğü 10 yıl sürmüştür. The **Crisis** adında bir derginin yönetmenliğini de yapan DuBois 1900 yılında Londra Konferansında ilk kez Afrika uluslarının birlik ve dayanışmasını savunur. DuBois birçok kongre de düzenlemiştir. 1960'ta ise **Encyclopaedia Africana**'da çalışmak üzere Gana'ya gitmiştir. Ölümünden az önce de oranın yurttaşlığına atlar. **Souls of Black Folk** (Siyah Irkın Ruhu, 1903), **Darkwater** (Karasu, 1920) **İn Battle of Peace** (Barış İçin Savaş, 1952) gibi kitaplar da yazmıştır.

Sırada bir zenci düşünür daha var:Booker Taliaferro Washington. Onun da yıldızına bakmak gerekirse, 1856'da Virginia'da, Hale's Ford'da dünyaya gelmiş, 59 yaşında da Alabama'da Tuskegee'de ömür defterini bütünlemiştir. Üniversiteyi kişisel çabalarıyla bitirmiştir. Daha 25 yaşında, Tuskegee Öğretmen Okulunun müdürlüğüne kondurulur. Okulu, kısa zamanda en önemli zenci üniversitesi katına yükseltir. 1895'te zencilerin en şanı yüce söylevcisidir.

Başlıca özelliği ninni düşkünlüğüdür. Her zenci topluluğuna şöyle ninniler savurur:

— Sıkı çalışın. İşe yarar bir zenaat edinin. Yüksek öğrenim yerine teknik öğrenimi yeğ tutun. Para kazanın, mülk sahibi olun. Politikaya karışmaktan çekinin. Amerikan toplumu sizi ancak böyle bağrına basabilir.

Bu laflar, alırsa Beyazlardan alkış alır.

Artık siz bilin, Beyazlardan Karalara doğru akan sevgi ırmaklarının sayısı da gün geçtikçe kabarmak-

tadır. Yüzyılın başında Karaları yurttaşlık haklarından yoksun bırakan, onların enselerinde mehterhane çaldıran yasalar değişmiştir. Nedir, Booker T. Washington'un politikası da top atmıştır. Genç zenciler, başlarında DuBois olmak üzere, ona karşı çıkarlar. 9 temmuz 1905 günü Niagara şelalesinde yapılan bir toplantıda gençler başbuğlarına yuh çekip, onun kepazesini çıkarırlar.

Yeni bir yolun gereğine herkes inanıyordur. Bu yolu **Niagara Movement** çizecektir. DuBois topluluk adına şöyle bir bildiri düzenler:

— Amerika, yurttaşlarının haklarını savunmaktan adım adım geri çekilmiştir. **Niagara Movement** sonsuza değin onu protesto edecektir. Şunu da belirtmek isteriz ki özgür doğan her Amerikalı için geçerli olan siyasal, toplumsal ve kişisel haklar bizim için de geçerli oluncaya dek şimdiki duruma karşı çıkmaktan ve isteklerimizi Beyazların kulaklarına sokmaktan bir an bile geri kalmayacağız.

Niagara Movement 1909 yılında N.A.A.C.P. (Renkli Halkın İlerlemesi İçin Ulusal Örgüt) adını alır. Yeni örgüt ırk önyargılarının doğurduğu çeşitli gösterilere karşı açık bir savaş başlatır. Mahkemelerde zencilerin siyasal haklarını savunur. 1948 yılına değin açtıkları 27 davadan yirmi beşini kazanır.

Yalnız N.A.A.C.P.'nin akıl hocaları aydınlardan, o kaynana dillerinden oluşuyordur. Bunlar ise halkla kaynaşmış değildir. Örgüt, İkinci Dünya Savaşından sonra daha güçlenmek ve gençleşmek için pek çok yeni üye —bunların çoğu işçidir— yazarsa da yeni gelenler küçük kentsoylu aydınlarla bir türlü bağdaşamaz. Geldikleri gibi çekip giderler. Daniel Guérin şöyle der:

— Örgütün gençleşme isteği bir kez daha suya düşüyordur. Örgüt saygınlığını serüven yollarında yitirmek istemiyordur. Ne ki, zamanla yine de kimi eylemlere katılmak zorunda kalır. Rahip Martin Luther King, 1958 yılında, Montgomery (Alabama) otobüs boykotuyla Karaların kodamanlarını da eyleme karıştırmıştır. Bunlar ilk kez aynı bayrak altında toplanıyorlardır.

Montgomery Otobüs boykotu —o da sırası geldiğinde anlatılacaktır— üzerine N.A.A.C.P. genel sekreteri Roy Wilkins de sesini yükseltmek gereğini duyacaktır. Tutuklanmayı bile göze alacaktır.

Doğrusu ırk önyargısı insanların bilisizliğinden kaynaklanmaktadır. DuBois: "Gerçek, yeterince anlatılabilse ırkçılık kini, o korkunç yıkım da ortadan kalkar." diyordur.

N.A.A.C.P. (National Association for the Advancement of Colored People) kimi başarılarına karşın ırk önyargısını insanların kafasından süreememiştir. Oysa o, uzun bir süre en eski en güçlü zenci örgütü sayılmıştır.

Dubois, Bay Charlie'yi (Beyazları) yaptığı kimi işlerden vazgeçirmeye, inançlarından döndürmeye çalışmanın boş olduğunu daha 1930'larda çakmıştır. Zamanla ırkçılarla parababaları arasındaki bağı da bütün çıplaklığı ile görmüştür. Bu yüzden bütün dikkatini ekonomi düzeni üzerinde tutmaya çalışır. Zenci kooperatifleri ve yardımlaşma sandıklarıyla demokrasi sanayiini kurtarmak istiyordur. Yazıklar onlara ki, N.A.A.C.P.'deki arkadaşları bu bezirgânlığa akıl erdirememişlerdir. Onlar yurttaşlık hakları için davul çalmayı, kimi sorunları yargıç önüne sürüklemeyi ve linç olaylarına geçersiz tepkiler göstermeyi yeterli bu-

luyorlardır. Doğrusu onlar küçük kentsoylulardan başkası değildir. Pası içinde ve pası içinden çıkmamış bir bireycidirler. Tek düşünceleri yemek içmek etmek ve kokorozlu bir yaşam sürmektir. Zenci rahiplerin radikal ve komünist olmalarından da pek korkarlar.

1934 yılında DuBois bu görüş ayrılıkları nedeniyle N.A.A.C.P.'den ayrılmak zorunda kalır.

Kimse de onu izlemez. Takkeyi ayağa, terliği başa giymekten başka çaresi kalmamıştır. 1944'de örgütün liberalleriyle anlaşırsa da 1948'de onları da bırakır.

Şimdi de Asa Philip Randolph'u okurlarımızın önüne fırlatalım.

İlkin Randolph'un yıldızı gelsin mi?

Randolph işçi önderlerinden, N.A.A.C.P.'nin de palamarcılarındandır. Metodizm* tarikatına bağlı bir rahibin oğludur. 1917'de geçmişteki kurumlardan iyice kopmak isteyen radikal bir zenci gazetesi olan Messenger'i (Haberci) çıkarmıştır. Gazetesinde Karaları işçi örgütlerine katılmaya çalışıyor, Beyazlar ve Karalar arasında kaynaşma olması düşüncesini savunuyordur.

Randolph, DuBois'dan çok değişik bir yol izlemiştir. Genç yaşta sosyalist partisine girmiştir. 1925'te de

---

* *Metodizm XVIII. yüzyılda Wesley'in ortaya attığı bir Hristiyan tarikatıdır. Wesley kardeşi Charles ve arkadaşı George Whitefield ile birlikte Oxford öğrencilerine Hristiyanca yaşama kurallarını öğretmeye çalışmıştır. Metodizm geniş halk tabakalarının, özellikle de işçilerin İncil'i benimsemesi, laiklerin dinsel fonksiyonlara katılması gibi konulara önem verir. Wesley, 1784'te de Piskoposluk Metodizmini kurmuştur.*

Yataklı Vagonlar İşçileri Kardeşliği'ni kurmuştur. Martin Luther King'ten çok önce de Zor Kullanmadan Direnme ilkesine el atmıştır.

Taşıt boykotu, okul grevi gibi yeni taktikleri ilk düşünen de odur. Bunun için de 1936 yılında Ulusal Zenci Kongresi'ni (National Negro Congress) toplamıştır. Yurttaşlık hakları yanında DuBois gibi ekonomik durumun da düzeltilmesini istiyordur. Gelgelelim, başlangıçta kongreden çok şeyler umut edilmişse de sonu fos çıkmıştır. Randolph'un geçmişteki kurumların culuzunu düşürme düşüncelerinden zenci rahipler de ürkmüşlerdir. Sonunda hazret, 1940 yılında, DuBois gibi herkesle aldıverdisini keser. Ne var, ertesi yıl, kendi yalnız kanatlarıyla uçarak önemli bir girişimde bulunacaktır. Soydaşlarını 1 temmuz 1941 günü için "Washington Yürüyüşü"ne çağırır. Yürütme gücünü ellerinde bulunduranları az-biraz silkelemek, onlara salon surf'u yaptırmak ve savunma sanayiinde ırk ayrımına son verdirmek istiyordur. Yürüyüş için birçok şehirde kurullar kurulur. Randolph 1941 ocağında ilk işaretini kaldırdığı vakit gösteriye on bin kişi evetini basar. 3 ay sonra bu sayı 50 bine ulaşır. Haziran sonunda ise 100 bini bulur. Yıllardan beri Karalar ilk kez toplu ve sallı bir davranış içine giriyorlardır.

Yalnız kentsoylu zenciler kendilerini geride kalmış görerek huylanırlar. Sizin anlayacağınız, Karalardan Beyazlar korktuğu gibi Karalar da korkuyordur. Bunun üzerine, küçük kentsoylu zenciler **Pittsburgh Courier** (Pittsburgh Postası) adındaki kendi gazetelerinde yürüyüşe çamur atmaya başlarlar.

Aferinler Başkan Roosevelt'e ki eşi Eleanor Roosevelt'i şipşak Randolph'a postalar. O günler II. Dünya Savaşının en civcivli günleridir. Gerçi Pearl Harbour

baskınına (7 aralık 1941) daha 6-7 ay vardır ama Başkanın başını kaşıyacak vakti yoktur. Karısını ancak otomobil içinde öpüyorsa öpüyordur. Uzun lafın kısası, Mrs Eleanor, Randolph'u yürüyüşten caydırmak için dökmediği dil bırakmaz. Randolph kadının fendi karşısında yelkenleri suya indirir. Başkan da 25 haziranda Savunma sanayiinde ırk ayrımını ortadan kaldıran kararnameyi imzalar.

Gerçekte bu kağıt üzerinde verilmiş bir haktır. Sıra uygulamaya gelince düş kırıklıkları yine fink atacaktır. Ama yine de Karalardan yana bir kararname olmasına sevinilmiştir. Havaya kaldırılan kılıç hiç kullanılmadan kınına sokulur. Randolph da radyolara verdiği bir demeçle "Washington Yürüyüşü"nü durdurur.

Yalnız "Washington Yürüyüşü" onda bir tutkudur. 1948'de yeni bir girişime atılır. Bu kez Silahlı Güçlerde uygulanan ırk ayrımı konusuna demir bırakmıştır. Karalardan oluşan bir delege topluluğu ile Başkan Truman'ın karşısına dikilir. Ona, yurtta demokrasi gerekleri uygulanmazken zencilerin dış memleketlerde omuzlarına tüfek almak istemediklerini bildirir. Irk ayrımına yer veren bir orduda da görev almak niyetinde değillerdir.

Truman damdan düşmüş karpuza döner.

Toplantı, protokol kuralları unutulacak bir biçimde sona erdirilir.

Birkaç gün sonra da Randolph, Senatonun Ordu Yarkurulu karşısındadır. Orda da ırk ayrımı güden her türlü işte görev almamalarını beyaz ve kara delikanlılara salık vereceğini açıklar. Hükümete karşı olan bütün güçleri bir araya getireceğini de çıtlatır. En sonunda da Gandhi'yi —o daha öldürülmemiştir

ama, öldürülmesine ramak kalmıştır— cebinden çıkarıp masanın üstüne oturtur. Gandhi de "başıbozuk sözdinlemezlik eylemi"ni yani sivil itaatsizliği devreye sokar.

İşe bakın, bir senatör de Randolph'u hayınlıkla suçlar. O da, kendisinin ve tüm zencilerin her türlü baskı ve aşağılamaya göğüs gereceği karşılığını verir. İnsan sabrının son kertesine gelmişlerdir. Demokratik hakları elde etmek için, elbet bir ücret de ödeyeceklerdir.

Beyaz kelleler bu türlü guluklanmalara alışık değillerdir. N.A.A.C.P.'nin küçük kentsoyluları da başıbozuk sözdinlemezliğe dudak büküyorlardır. Onlara göre, Silahlı Güçlerdeki ırk ayrımı uygulamalarını protesto etmek için daha başka bir yol bulunmalıdır. Ne ki, Hazretin yürüyüş önerisine yığınlar arka çıkınca N.A.A.C.P. yöneticileri de durumlarını bir daha gözden geçirmek gereğini duyarlar.

Ulusal Savunma Sekreteri James Forrestal, 26 nisan 1948'de, dertlerini dinlemek için kimi zenci önderleri çağırırsa da kimse onunla konuşmaya yanaşmaz.

Beyazlar safra atmak zamanının geldiğini anlamışlardır.

Truman da, Roosevelt gibi, konuyu bir kararname ile noktalar. Bununla Silahlı Güçlerdeki ırk ayrımı dalgasına son veriliyordur.

Randolph da, 18 ağustosta, ırkçı uygulamaların kaldırılacağına inandığını belirterek sözdinlemezlik kampanyasını durdurur. Böylece iki kez eyleme geçmeden, tezgâhladığı yürüyüşlerde vazgeçmiş oluyordur. İki kez de masa başında iki başarı kazanıyordur.

Randolph 1957'de Amerikan İşçi Federasyonu Baş-

kan Yardımcılığına da getirilir. 1966'da ise yurttaşlık hakları üzerine Beyaz Saray'da düzenlenen konferansa onur başkanı seçilir. Ertesi yıl ise Stokely Carmichael'in —ki onun defteri de zamanı geldiğinde dürülecektir— başı çektiği **Black Power** (Kara İktidar), ki onu da ilerde neştere vuracağız — görüşüne karşı çıkar. Kimi zenci önderleriyle **Black Power**'e yuf, **Black Power**'cilere hem yuf çeker.

Ey okur son olarak da Marcus Garvey karambolunu çıkaracağız karşına. Ama ondan önce de yayına zenci adlarıyla ilgili bir şiir sokalım. Çünkü biraz sonra bir başka şiir de atılacak sahneye. İki şiirin karşılaşması ise, ele güne karşı, doğru değildir:

Sabah rüzgârı gidişli zenci adları
Kulunburnalarla çığlık atar
Kimi üç adlıdır, Jay Jay Johnson olur
Trombonuyla Harlem'de fener ederse
Kimi dört adlıdır, bilgeler kitabında yazılı
William Edward Burghardt DuBois olur
Zencilerin önüne düşer
Kılçıklı ve burukkesen zenci adları
En iyi demir yerini onlar bilir
Kimi protestan keşkekçisi Martin Luther'dir
Amerika tarihidir kimisi de
Abraham Lincoln olur balkonda vurulur
Thomas Jefferson'dur Washington'dur
Müslümandır, kimisi de Muhammed'e sarılır
Kubilay'dır, Atilla'dır
Ayışıklı ve şıpşıp zenci adları
Çoğu kraldır, işi bir piyade ile biter
Önde yürür, Nat King Cole olur

Gelelim Marcus Garvey'in künyesine:

1887'de Jamaika'da, Saint Ann's Bay'da, insanların arasına karışmıştır. O da Randolph gibi gazetecidir. 1914'de Jamaika'da tüm dünya karalarının insanlık haklarını savunacak bir dernek kurar. 1916'da da Amerika'ya yerleşir. 1920'de New York'ta "Dünya Karalarının Bildirisi"ni yayınlar. "Kara Siyonist" diye ünlenen Marcus Moziah Garvey zencilerin anayurdu olan Afrika'ya dönmeleri gereğini savunur. Onların iş gücünü artırmak için elinden geleni yapıyordur. Karaların yakışıklı, güçlü kuvvetli olduğunu söylüyor, onlardaki aşağılık duygusunu silmek istiyordur. Kara ırkın katışıksızlığını da savunuyor, Beyaz ırkla karışmasına karşı çıkıyordur. Tanrı ile İsa'nın zenci olduğunu bile ileri sürer.

Marcus'e göre Karaların Beyazlardan bir şeyler beklemeleri abestir. Amerikalılar demokrasi şampiyonları olduklarını söylüyorlarsa da Karalara demokrasiyi uygulamıyorlardır. Marcus: "Beyazların adaletini beklemek vakit yitirmekten başka bir şey değildir" der. Zenciler ancak kendi imparatorlluklarını kurduklarında haklarını elde edebileceklerdir. Marcus "Universal Negro Improvement Association" adında bir örgüt de şandeller. 1921'de ise kendini Afrika İmparatorluğunun geçici başkanı ilan eder.

İmparatorluğun siyah, kırmızı, yeşil bir bayrağı vardır. Siyah renk Kara ırkı, kırmızı kanın kırmızısını, yeşil de umutları işaret ediyordur. Garvey "Zenci Dükler" ile "Nil Şövalyeleri" adı altında iki soyluluk estepetası da uydurur. Bir de subayı ve üniformasıyla bir ordu donatır. Afrika'yı yeniden ele geçirecektir.

New York'ta da bir sürü mitinge dalıp çıkar.

Harlem sokaklarında da birliklerine ve Kara Haç hastabakıcılarına boyuna geçit yaptırıyordur.

Bununla da yetinmez. Karaları Atlas Okyanusunun ötesine taşıyacak gemiler alır. Bir de **Black Star Line** (Kara Yıldız) adında bir deniz yolları ortaklığı kurar. Karaların kendi yazgılarını ellerine alması, kendi kendilerini yönetmeye alışması için de bir sürü kooperatifi raya oturtur. Bakkal dükkânları, çamaşırhaneler, oteller, lokantalar, basımevleri seç seçebildiğin kadar. Karaların başlattığı ulusal kıpırdanmaların en görkemlisidir bu. Gelin görün ki Kara aydınlar, onunla da var güçleriyle uğraşıyorlardır. O da onları, Beyazlara satılmış olmakla suçlar. Ne ki, aydınlar seslerini yükselttikçe Ghetto'lardaki halk da Garvey'e yanaşıyordur.

1920-1921 yıllarında şehlevent uyanış en doruk noktasına varır. Örgütün üye sayısı iki milyona yükselmiştir. DuBois ona karşı olmakla birlikte, onun içtenliği, örgüt kurma ve propaganda yapma ustalığı karşılığında sesini kısıyordur.

Birkaç yıl içinde Marcus'un ferikliği tüm Avrupa'yı, Asyayı tutar. Her yerde onun düzenlemelerinden, tasarılarından söz ediliyordur. İşlerinin fingi Afrika'nın kuş uçmaz, kervan geçmez köşelerine bile ulaşmıştır.

Şu kadarcığı var ki, Garvey'in yıldızı yatsıya kadar bile dayanmaz. Yasallığı kuşku götürür yollarla yönettiği kuruluşlar, kooperatifler yıkıma doğru ilerlemekte gecikmez.

Tam bir topatmadır bu.

Federal Mahkeme onu kaçakçılıkla suçlar.

Beş yıl hapis cezasına çarptırılır.

İki yıl yatar, sonra Jamaika'ya sürülür. 1934'te

Londra'ya gelir. Orda yoksulluk içinde 6 yıl sürüngükten sonra 1940'ta fena ölümle telef olur.

Jamaika'lının sonu bizi Karaların halk tabakası ile aydın tabakasının hiçbir zaman birbirleriyle anlaşamadığı gerçeğine götürür. DuBois diyecektir ki:

— Karaların kaymak tabakası, hiç mi hiç, ulusçu olmamıştır.

Kara Panterlerin başbuğlarından Eldridge Cleaver —ilerde onların da maskesini indireceğiz— de buna şunu ekler:

— Amerika'nın ortalama Kara Adamı ulus düşüncesiyle kurduğu ilişkide pek karmaşık bir davranış içinde görünüyor. O, Amerika ile az-biraz hısım olduğuna da inanıyor. Bu hısımlık ise pek belirsiz, pek ikircikli, pek gelgeçci bir şey. Yalnız, onlardaki yabancılaşma ve çözülme duygusunun gerçek bir yanı var. Uzun bir süreden beri başka bir ulusun gelip kendilerini kendi içinde eritmesini bekliyorlar. Üzerinde yaşayabilecekleri br ülke bulsalardı, bu göçe çoktan kalkışırlardı.

Doğrusu Amerika'da, 1788'den sonra kölelerin Afrika'ya geri gönderilmesi konusu sık sık çıkmıştır ortaya. 1822'den başlayarak, 20 bin kadar zenci Afrika'ya, sonradan Liberya adını alacak olan yere taşınmıştır. Şimdilerde Liberya kaymak tabağını oluşturan 20 bin dolaylarındaki Afro, bu Amerika'dan gelen zencilerin torunlarıdır.

"Afrika'ya Dönüş"

Bu bayrak söz zaman zaman tüm bağnazların ve Klancıların ağızlarından eksik olmamıştır.

Diyeceğim, Beyazlar hiç mi hiç, onları kendilerinden saymamışlardır. 1896 yılında Yüksek Mahkeme "Ayrı ama eşit" yargısını zıngalamıştır.

"Ayrı ama eşit" öğretisini gündüzleri yasa adamları, geceleri karanlıkta da K.K.K. kaşkarikocuları yürütüyordur.

Biz her şeyi anlatmıyoruz, kişilerimizi gülünç kılmamak için. Ama bu kez anlatacağız. Booker T. Washington bu "Ayrı ama eşit" öğretisini alıp bağrına basmıştır.

Ona karşılık DuBois da tekmeyi indirir.

Buraya Eldridge Cleaver'in bir sözünü daha alacağız. Kara Panterlerin önderi der ki:

— Bu öğreti kültürel bir sinirlilik içinde olan Beyazların son evresini, insan olduğuna saygı toplamak isteyen zencilerin umutsuz çırpınışlarının da ilk evresini haber verir. Ne ki, zamanla ırk parmaklıkları zencileri tutmaya yetmeyince, yani zenciler yaşamın çeşitli dallarında varlıklarını duyurmaya başlayınca Beyazlar, onları kendilerinden uzak tutmak için başka yöntemlere başvurmuşlardır.

Giderayak, Frederick Douglas'ı da buraya buyur edelim. Douglas, 1817'de de dünyayı tutsak olarak onurlandırmıştır. Kuzeye kaçmış, orada Karaların en önemli önderlerinden ve sözcülerinden biri olmuştur. 4 temmuz 1852'de, Amerika Ulusal Bayramında, Rochester'de (Minnesota) verdiği bir söylevle Beyazları tik tikloz bırakır. O sözleri şimdi şurda açıklamazsak ölürüz:

— 4 temmuzun anlamı nedir? Hemen karşılık vereyim: Zencilerin sık sık kurbanı oldukları haksızlıkları ve baskıları öbür günlerden daha açık bir biçimde taraz turaz eden gündür. Zencilere göre 4 temmuz abartılmış bir dinsizliktir. Sizin ulusal büyüklüğünüz sapık bir benbenlikten başkası değildir. Delirek çılgınlıklarınız boş ve acımasızdır. Özgürlük sevginizle,

yüksek uygarlığınızla ve de Hristiyanlığınızın duruluğuyla övünüyorsunuz. Oysa iki partinin çevresinde toplanan siyasal güç, bu ülkedeki 3 milyon zencinin köleliğini ayakta tutmak ve sürdürmekten öteye geçmiyor. Ey benim halkım, özgürlükten yana görünüp de zencilerin kıpırtısını kötüleyenler toprağı sürmeden ürün almak istiyorlar. Gök gürlemeden, yıldırım düşmeden yağmur yağsın diliyorlar. Okyanusa elado çekiyorlar ama dalga olmasın, sular hönkürdemesin, diyorlar. Ağlamayan çocuğa meme vermez iktidarlar. Şimdiye değin, ağzını açmayana zırnık vermemişlerdir. Vermeyeceklerdir de Halk boynunu büktü mü, abanacaklardır üstüne. Yığınların uğradığı haksızlıkların hesabı olmayacaktır. Silkininceye, sözle, yumrukla, ya da her ikisiyle birden direninceye değin onun, yüzüne aşağı ağlamasına kulak tutulmayacaktır. Zorbaların göstereceği zulmun sınırı, ona hedef olanların sabrına bakar.

Buraya Frederick Douglas'ın sözlerini bütünlemek için, bu kez de bir zenci kadın şairin, Phyllis Wheatley'in bir şiirini indirelim:

Buğdayı ekip biçen biziz
Onlar bize darı veriyor
Biz ekmek yapıyoruz
Onlar kabuklarını veriyor
Unu eleyen biziz
Onlar bize kepeğini veriyor
Hayvanları biz yüzüyoruz
Onlar derisini veriyor
Her iş kılçıklı meftune

Tereyağını çıkaran biziz
Onlar ekşimiğini veriyor
Sonra da sonra da diyorlar ki
Sana bu bile çok Zenci

Ey okur, biz burada Karaların tarihini yazmıyoruz.

Onların yaşamından bir kesit veriyoruz.

Kimi zaman da kesitten yukarı başımızı uzatıyor, kimi zaman da aşağı doğru bir lam elif çeviriyoruz.

Yolumuza çıkan Dara heybetli, İskender ayarı kişileri de yalınayak bırakıyoruz.

Bu denemeye on ayımızı verdikse, kambur feleğin keleğini göstermek için vermedik.

Hatırı yıkılmış Karalara eksiksiz meze ile çakıntı yaptırmak ve yüzlerine 1.000 kilometreden görünecek şırlak bir cila vurmak istedik. Gerçi onların parlaklığı Ülker yıldızının ışığından daha gıcırdır ama onları bütün bütüne zifirleştirmeye, kendi avlarından ve kuşlarından ayırmaya çalışanların sayısı da pek kabarıktır.

Bunlar her memlekette aşlara zıkkım katmak, insanların başına çorap geçirmek ve de her yeri aklatakla etmek için köşebaşlarını tutmuş hospodarlar, voyvodalardır. Onları kimse, ne faka bastırabilir, ne dara kıstırabilir. Onların burnu her an tilki burnudur.

İmdi azizimiz, bu kez de bir **zoom**'la kendimizi Harlem'e atalım. Harlem'siz hiçbir dünya olamaz, Harlem'siz hiçbir pilâvın meyanesi gelemez. Bu kadar çok olayı Harlem'den başka bir yerde de bulamayız. Burada olaylar yere atılmış beşibiryerdeler gibi insanın ayağına takılır.

1964 yazındayız.

Bütün Harlem ayağa kalkmış, Beyazlara yani Mister Charlie'ye kafa tutuyordur.

Ayaklananlar polislere hurda eşya, sebze, çerçöp, taş, tuğla ve de çürük yumurta atıyordur. Nedir, yumurta ancak saat başlarında ve bir tane atılıyordur. Çünkü Harlem'liler çürük yumurta bulsalar kendileri yiyeceklerdir.

Güvenlik güçlerini kışkırtmak için her şey yapılıyordur.

Kimileri dillerini çıkarıyor, kimileri suratlarına Frankeştayn bakışları çökertiyorlardı. Kimileri ise polisleri saraka ediyordur:

— Bak işte bir zenci. Hadi durma öldür beni.

Daha ileri gidenler de vardır:

— Yeter be, sizin yapabileceğiniz tek şey silaha sarılmaktır. Bang, bang, bang. Bizi öldürmekten başka bir şey gelmez elinizden.

Alayı ince imbiğe vuranların ağzında ise şu sözler dolaşır:

— Bugün kendimi öldürtmeye niyetim yok. Yarın düşünürüz.

Bütün bunlar Karaların bir yandan çatıların tepelerine fırlayıp ordan frukoların kafalarına hoş şişe attıklarını, bir yandan da Dümbüllü'nün tiyatrosunda ortaoyununa çıktıklarını gösterir.

Aralıkta şarkı söylemeyi de savsaklamıyorlardır:

Charlie Charlie
Sonun yaklaştı
Ne istersin
Ölmeden önce

Güvenlik güçleri ise atılan pırtıların üstlerine gelmemesi için sık sık yerlere kadar eğilip gelen geçene temenna çakıyorlardır. Biri eğilince de çöp mermisi gidip arkadakinin suratına konuyordur. O da eğildi mi, bu kez de Çöp Cenaplarını karşılama işi üçüncü sıradaki görevliye düşüyordur. Görevliler kimi zaman da hedef şaşırtmak için ordan oraya sıçrıyorlardır. Bir gün Amerikalı Zenci yazar Chester Himes da orda bulunmuş, polislerin bale pantomim'lerini görünce yeni bir **Polisli Batı Yakası Öyküsü** müzikalinin sahnelendiğini sanmıştır.

Denilebilir ki, ayaklanmaların ışığını Kara Müslümanların —ki onların anlatılmasına da az kalmıştır— İkinci Adamı Malcolm X. 8 Nisan 1984 günü New York'ta yaptığı konuşma ile parlatmıştır:

— Bugünkü günde Karalar Amerika'nın kendi hakkı olduğunu söylediği şeylerin ardından koşuyorsa ve bu hakları kendilerine vermek istemiyenlerin sert davranışlarının kurbanı oluyorlarsa, onların da kendi varlıklarını korumak için gerekli her şeyi yapmaları yasaldır. Bundan 10 yıl önce Karalar haklarını aramıyordu. Bugün artık uyandılar. Dün karşılarındakine taş atıyorlardı, bugün Molotof kokteyli atıyorlar. Yarın bomba, öbür gün de ellerine ne geçerse atacaklardır. 22 milyon Afro-Amerikalı şimdiden bağımsızlıkları için savaşmaya hazır durumda. Ben, zor kullanmadan, ya da öbür yanağın uzatılmasıyla yapılacak bir savaşı anlamam. Onların çağı geçti. Eski tarihin mavallarıdır onlar.

Okurlarımıza haber olsun ki ayaklananlar, Harlem'in en aşağı tabakasından yani soyguncular dan, üçkağıtçılardan, cepçilerden, dubaracılardan, kerizcilerden, bulgurculardan, yankesicilerden, tramvay

satanlardan oluşmuş değildir. Bunlar sadece Ghetto'daki yaşam biçimine hayır diyenlerdir. Yükselmek, palas yerlerde yaşamak isteyenlerdir.

Bir de var ki Güneyden gelen göçmenler Kuzey'deki Ghetto'ları her gün biraz daha şişiriyor, biraz daha pişiriyordur. Bu da yoksulları daha yoksul yapmaktan öteye geçemiyordur.

Kara Ghetto yazarı Kenneth Clark ise şöyle diyecektir:

— Bu ayaklanmalar Karaların nişan tahtası seçildiği, yasa dışı davranışlara karşı başlatılmıştır. Karalar umutsuzluğun verdiği güçle kendilerine insan gibi davranılmasını istediklerini bağırıyorlar, bu yolda ölümü bile göze alıyorlardır.

İmdi ey okur, sana şunu da iletelim ki Harlem'de ne vakit bir ayaklanma olsa, genç piştovlar hemen şair Allen Ginsberg'e telefon sarkıtırlar: ««Koş gel, bizimkiler ayakta» derler. O da şiirlerini, özellikle de bol yumurtalı şiirlerini sırtlanıp Harlem'e uçar:

Nasıl Rusya'yı unutmak için
Mayakovski kendini öldürmüşse
Ünlü Eflatuncu Hart Crane de canına kıymıştır*
Amerika'yı çökertmek için
Milyonlarca ton insancıl buğday da öyle yakıldı
Beyaz Saraydaki gizli mağralarda
Açlık çeken Hindistan ulurken bir yanda
ve atıştırırken yağmurda şişmiş
kuduz köpekleri
ve de yumurta dağları unufak olurken

---

* *Hart Crane (1899-1923). Amerika'lı şair. Şiir kitapları:* White Building *(Beyaz Yapılar) ve* The Bridge *(Köprü).*

Kongre koridorlarında
Yani çürük Amerikan yumurtalarından leş kokular geldikçe
inanmış hiçbir insan burda yürüyemez artık
Chiapas Kızılderilileri de*
kemirmekten başka bir şey yapamaz
vitaminsiz tortillaları
Avustralya yerlileri ise belki
yumurtasız bir çölde gurklayıp durabilirler
Taze yumurta yutmamı gerektirirse de işim
ben de bindebir görürüm yüzünü
sabah kahvaltılarında onun
Yumurtalar yenmeli ya da geri verilmemelidir annnelerine
çünkü dile getirilmektedir radyolarda
güldürücülerin vayvillimlerinde
bir sürü Amerikan tavuğunun çığlığı
Bir milyon otomobil üretti Detroit
ve sürü-sepet araba lastiği
ve bir sürü de uçak
Ama ben yine de yürüyorum
Doğu da yürüyor benimle birlikte
Tüm Afrika da yürüyor
Er geç Kuzey Amerika da yürüyecek
Çin Meleği elimizin altında
Bizi altın kapısından sürecek geleceğin
Sevgilim biz Tanganyika'ya acımadık
Einstein'ı da ecit-mecit ettik
tanrısal politikasından ötürü

---

* *Meksika'nın güney-doğu ucunda, Büyük Okyanus kıyısında eyalet.*

Dahası, yaşamını kötüye kullandı diye
Bertrand Russell'i dehledik New York'tan
Ölümsüz Şarlo'yu ise uzaklaştırdık
Ağzında bir gülle kıyılarımızdan

Her şeyi dosdop anlatıyoruz, şunu da açıklayalım ki 1964 yılında Hükümet zencilerden yana bir yasa çıkarmıştır.

Bu yasalar Karalara oy hakkı tanıyor, halka açık her yerde (lokanta, otel, meyhane, W.-C., sinema, tiyatro, sergi) ırk ayrımı güdülmesini yasaklıyor, daha önce (1954 yılında) öğretimde ırk ayrımının anayasaya aykırılığını vurgulamış olan Yüksek Mahkeme kararını onaylıyor, toplumsal yardımlarda herkesi aynı çizgi üzerine oturtuyor ve de iş bulmada şans eşitliği ilkesini getiriyordur. Ne ki, Karalar yine de bu maddelerin kağıt üzernde kalıp kalmayacağını kestiremiyorlar. Kısacası, geçmişteki olaylara bakarak güneşin kendileri için de doğabileceğine inanamıyorlardır.

Harlemliler şöyle kestirip atmışlardır:

— Bu yasa gereksizdir. Biz Amerikan yurttaşıyız. Amerikan yurttaşı olduğumuzu anlamak için özel bir yasaya gerek duymayız.

Biri de vızık vızık gözyaşlarıyla şunu bağırmıştır:

— Neden bu kadar beklediler? Bu yasa neden ben dünyaya gelmeden önce çıkarılmadı?

S.N.N.C. (Zor Kullanmayan Öğrenciler Ortakgüdüm Kongresi) sorumlusu da yeni yasanın kendi çalışma programlarını etkilemiyeceğini açıklamaktan çekinmemiştir. C.O.R.E. (Irk Eşitliği Örgütleri Kongre-

si) üyelerinden James Farmer ise yasanın kendi yaralarına merhem olamıyacağı üzerinde duruyor, onun gereğince uygulanabilmesi için, Hükümete baskıyı sürdüreceklerini ilan ediyordur.

Gelgelelim C.O.R.E., bir yandan da patırtı çıkmaması için N.A.A.C.P. (Karaların İlerlemesi İçin Ulusal Birlik) yanında ve de polis furgonlarının üstünde Harlem'e geliyor, gençleri yuvalarına döndürmeye çalışıyordur. Aralıkta kırılanları, dökülenleri tirit ve yoksul babalarının ödeyeceğini söyleyerek onlara gözdağı vermekten de geri kalmıyorlardır. Gençler ise N.A.A.C.P.'de görev alanların kentsoylu zenciler olduğunu ve de Güçlü Beyaz Efendi'ye maşalık yaptığını bildikleri için onlara pek kulak tutmuyorlardır. Tersine, üç molotof atacaklarsa, beş atıyorlardır.

Şu var ki Beyazlar da boş durmuyorlardır. 1964'ün yaz ağzında Mississippi'de de Beyazlarla Karaların bütünleşmesinden yana olan üç kişi paspas edilmiştir. Sıcak aylar yüzünü gösterir göstermez de Harlem'de, Chicago'da, Rochester'de, Jersey City'de, Elizabeth'te (New Jersey), Paterson'da (New Jersey) ve daha bi rsürü yerde ayaklanmalar filiz verir.

Son on yıl, zaten takvimde olayları yazacak yer bırakmamıştır.

1950 yılında, Güney Karolinada Karaların, bir zenci kızı yaraladığı için bir beyazı linç etmeye kalkıştığı görülür. Daha eski yıllarda ise, yine bir Harlem ayaklanması (1943) ırklar arasındaki çatışmadan çok daha ileri gitmiştir.

1960 yılları da **Freedom Now** (Şipşak Özgürlük) çığlıkları ile doludur. Daniel Guérin bunların, uzun yıllardan beri beklemiş, ama artık bekleyemiyecek

duruma gelmiş insanları birleştiren çığlıklar olduğunu söyleyecektir.

Bu kez kız öğrenciler de sahneye doluşmuştur. **Sit-in** adı verilen oturma grevleri dört bir yanı sarmıştır. Bir mağazada alışveriş yaptıktan sonra kafeteryaya geçip bir şeyler atıştırmak isteyen zenci gençler ,dilekleri geri çevrildiğinde, yerlerinden kalkmadan kapanış saatine kadar orada oturuyorlar, mağaa yöneticilerinin davranışlarını protesto ediyorlardır.

Kimi zaman kapıları yüzlerine kapalı kitaplıklara, plajlara da dalıyorlar, tünedikleri yerlerden dünyada kıpırdamıyorlardır. Oda verilmediği için otellerin lobilerinde sabahlamayı göze alanlar bile vardır.

ların eylemlerine.

O zaman da gelsin bütünleşme, gitsin bütünleşme.

Zenciler bu fırışkalarla bütün dünyanın ilgisini uyandırıyorlardır ama ikinci sınıf yurttaş olmaktan yine kurtulamıyorlardır.

1960 yılında New Orleans'da zenci öğrencilerin Beyazların okullarına alınması büyük zangırtılara yol açacaktır. Ertesi yıl ise Karalar Georgia Üniversitesine büyük bir sessizlik içinde yazılırlar.

1961 yılında ise **Freedom Riders** (Özgürlük Yolcuları) her yerden fışkırmaya başlar. Eylemin bayrağını, az önce adını andığımız James Farmer kaldırmıştır. Farmer eski metodist bir kilise adamıdır. O yıllar N.A.A.C.P.'yi yasalara gereğinden çok bağlı buluyor, onun zenci haklarını koruyabileceğine inanmıyordur. Bu yüzden 1 Şubat 1961'de ırk eşitliği için bir kongre (C.O.R.E.) toplamıştır. Niyeti Beyaz ve Karaların genç piştovlarından oluşan bir kervan düzenle-

mek ve bunu Güney illerinde dolaştırarak zencilerin oy kullanabilmesini sağlamaktır. Ayrıca Karaların taşıtlarda özgürce yolculuk etmesini de yaygınlaştırmak istiyordur.

İlk olarak, Farmer'in başkanlığı altında 6 Beyaz 6 da Zenci genç bir araya gelir. Bunlar 4 mayıs 1961'de Washington'dan yola çıkarlar. İlk yolculuk 29 mayısta Güney'de son bulur. Bunun olaysız geçtiği söylenemez. Nedir, her gün Özgürlük Yolcularına katılanların sayısı artıyordur. Bir ara 70 bin özgürlükçü sayılmıştır. Olaylar da o oranda kabardıkça kabarıyordur.

Mister Charlie, Kuzey Karolina'daki Monroe'da, işe şiddeti de karıştırmıştır. Gerçekte Monroe'daki Karalar yıllardan beri kendilerine kapalı tutulan yüzme havuzunun herkese açılmasını istiyorlardır. Yöneticiler ise hiç oralı değildir. Ku-Klux-Klan ise bu konular ortaya atıldıkça Karaların üstlerine çöküyordur.

Daniel Guérin'in anlatmasına göre, 1961 haziranında Karalar yüzme havuzunu kazıklarla çevirir. Beyazlar da bunlara silahla karşılık verir. Polis şefi tabancaların patkütüne karşın kulaklarının hiçbir şey duymadığını söyler. Karalar da silahlarını ortaya çıkarmca Beyazlar şapalaklaşır.

Sonunda Belediye, havuzu, bütünlük kapamaya karar verir.

Bu olaydan birkaç hafta sonra da Özgürlük Yolcuları Monroe'da boyunu gösterir. Gelirler Adalet Sarayının önünü kazıklarla kaparlar. Zencilerin yüreklerinde menekşeler açarsa da sayıları karıncalar gibi olan Beyazlar da kazıkları sökmeye seyirtir. Nedir, Monroe'lu zenciler de artık silahlıdır. Beyazlarla Karaların mahallelerini ayıran demiryolunu aşıp Ada-

let Sarayının önünde zor durumda kalan Özgürlük Yolcularının imdatlarına koşarlar.

Şimdi lafı orta yerinden alalım.

Aralıkta, otomobillerinin üstünde kışkırtıcı bir pankart bulunan bir Beyaz karı-kocayı da zenciler çevirmiştir.

Demir bırakmak, demir koymak, demir atmak, demire vurmak... Hangisini uygulayalım derken Robert F. Williams adındaki gönül büyüğü bir zenci, göz kaş arasında karı-kocayı kaçırıp hemen ordaki evine saklar. Ne ki Karalar onları izlemiş ve Robert F. Williams'ın evinin önünde «Beyazlara Ölüm» çığlıklarına başlamışlardır.

Haber bütün şehirde duyulunca Polis Şefi, Williams'ın evini telefonla arar. Onu, Beyazları kaçırmakla suçlar.

Williams lahmacun pidesi kesilmiştir.

Karı-kocayı salsa bir türlü, salmasa bir türlü.

Sonunda arka kapıdan kaçıp şehirden uzaklaşır.

Özgürlük Yolcularına gelince, onlar da akınlarını daha bir süre sürdürürler. Ne var, hiçbiri zora başvurmuyordur. Bu yüzden de, eylül ayı varmadan, içlerinden dört bini tutuklanır.

1963 sonbaharı da öğrenci boykotları ile geçer. Bunların en ateşten gömleği de New York ve Chicago okullarındaki boykotlardır. Topu da ırk ayrımını hedef almıştır. Gelin görün, nisanda Baltimore'lu bir postacı ahret seferine çıkarılmıştır. Adamcağız Vali Wallace'ın politikasını paramparça etmek için Tennessee'den Alabama'ya bir başına bir protesto yürüyüşüne kalkışmıştır. 12 haziranda ise N.A.A.C.P. Mississippi Başkanı Medgar Evers'in işi bitirilmiştir. Cinayet, Başkan Kennedy'nin Kongre'ye yurttaşlık hak-

larıyle ilgili bir yasa götüreceğini söylemesinin ertesi gününde işlenmiştir. Yani bağnazlar Başkana «Sen yurttaşlık hakkı mı dedin, al sana yurttaşlık hakkı» demişlerdir. Aynı gün Vali Wallace da iki zenci öğrencinin Alabama Üniversitesine girmesini önlemiştir.

15 eylülde de Birmingham'daki bir kiliseye atılan bir bomba sonucunda dört kız çocuğu ölüm şerbeti içmek zorunda bırakılmıştır.

Ey okur, şimdi yeni bir karambol patlatacağız.

Sözümüzü 1963 olayları üzerinde tutarken, Doktor Martin Luther King'in ağustos ayında 250.000 kişiyle gerçekleştirdiği «Washington Yürüyüşü»nü anlatmazsak olmaz.

Gerçekte bu düşünceyi ona «Washington Yürüyüşü» uzmanı A. Philip Randolph vermiştir. Yorulmak ve yaşlanmak bilmeyen Randolph, beyaz ya da kara, bütün güçleri tek, etkili ve ışıklı bir eylem altında toplamak istiyordur.

28 ağustos 1963 günü Washington şehri, kendi duvarları içinde, yallah yallah 250.000 kişiyi görünce keşkekaleyhisselama döner. O güne değin, Washington'a bir sürü devlet başkanı, başbakan ve de ünlü kişiler gelip gitmiş, bir sürü tören yapılmış ama bunca insanın bir araya geldiği hiç mi hiç görülmemiştir.

Yürüyüşe katılanlar arasında birçok ulu kişi, bir çok ağır top vardır. Nedir, çoğunluğu sıradan ve adı bayraklaşmamış kişiler oluşturuyordur. Amerika'nın dört bir yanından koşup gelmişlerdir. Bunun için üç günlük gündeliklerini gözden çıkarmışlar, bir sürü de yol parası ödemişlerdir.

Martin Luther King bunun, onlar için çok büyük bir özveri olduğunu söyleyecektir.

Topu da şen ve şakraktır. Disiplini bozacak bir davranışta bulunmamaya da büyük bir özen gösteriyorlardır. Önderlerini bol bol alkışlıyorlardır. Onların da kendilerini gönüllerinden alkışladıklarına inanıyorlardır. Silahsız, ama güçsüz olmayan bir ordudur bu. Tek silahı sevgidir.

Kalabalığın ışık veren yanı da, her yaştan Beyaz ile zencilerden oluşmasıdır. Her türlü mezhepten, meslekten, sınıftan, siyasal partiden insan vardır aralarında. Papazlar da vardır. Bütün kilise adamları büyük bir coşkuyla koşmuştur başkente. Bir gazeteci yürüyüşü şöyle değerlendirecektir:

— Yürüyüş, her şey bir yana, ülkedeki üç büyük dini, birbirine yaklaştırmıştır. Bunu tarihimizde, şimdiye değin hiçbir eylem, gerçekleştirememiştir.

Yürüyüşe «En büyük demokrasi gösterisi» gözüyle de bakılıyordur. Ne ki Amerikan Federal İşçi Sendikası ile Sanayiciler Birliği yürüyüşe katılmamıştır. Buna karşılık birçok uluslararası sendika, ya kendilerini desteklerini ilan etmiş ya da yürüyüşçülerin yanında yer almıştır. Basın ile TV de yürüyüşe büyük bir yer ayırmıştır.

Martin Luther King, sonradan o günkü yürüyüşü şöyle dile getirecektir:

— İlk kez olarak milyonlarca Beyaz Amerikalı Zencilerin ciddi konulara yaklaştığını görüyordur. İlk kez olarak çeşitli sınıftan zenciler çekilen söylevleri işitebiliyordur. O gün o basmakalıp «zenci» terimi ciddi bir biçimde sarsıldı.

O gün orada Kara Müslüman (Black Muslim) önderlerinden Malcolm X. de bulunmuştur. Ama o «Washington Yürüyüşü»ne Zencileri biraz daha uyu-

tacak bir şölen gözüyle bakıyordur. O da bir süre sonra şöyle der:

— Kara yığınların bir gün Beyazlarca bir daha açık açık oyuna getirilmiş olduklarını kavramaları kaçınılmaz bir şeydi. Öyle de oldu. Ve yine kaçınılmaz bir sonuç olarak Karaların öfkesi birden alevlendi. Şimdiye değin görülmemiş bir biçimde harladı. Derken değişik kentlerde kızgınlıklar baş gösterdi. Bunlar 1964 yılının yaz aylarında görülmemiş boyutlara ulaştı.

Ayaklanmalar öbür yıllara da sarkar. 1965'te 15 şehirde ayaklanma sayılmıştır. 1966'da 38, 1967'de de 128. Rekor 1968 yılındadır. İlk altı ayda —bunların çoğu Doktor King'in öldürülmesi üzerinedir— 131 ayaklanma olur.

Bunlar arasında, 1965 yılındaki Watts, Clevland, Chicago, 1967 yılındaki Newark, Detroit ayaklanmaları gerçek bir yadigardır. Detroit'te Beyazlar da Karaların yanında yeralmıştır. Güvenlik güçleriyle çatışmalarda bile Karalarla dirsek dirseğedirler. Tutuklananların % 10'u da Beyazdır. Aralarında Güneyliler bile vardır. Ayaklanmaların çoğu yaz aylarında patlak verdiği için bu aylara «Uzun Yakıcı Yazlar» adı verilmiştir. Şunu da söylemeden geçmeyelim ki, bütün bu pat-kütlerde posunu gezdiren savaşkanlar yasal silah atma kulüplerinde ya da gizli özsavunma derneklerinde eğitiliyordur. Bu örgütlere ise artık hemen her yerde raslanılıyordur. Topu da değişik adlar almışlardır: R.A.M. (İhtilalci Eylem Birliği), **Zenci Muhafızlar**, **% 5'ler** (yani aydınlar), **Deacon'lar** (Louisiana).

Bu yürüyüşü size anlatan ben Salâh Birsel size iyi günler diler ve de bu kez Harlem'de bir 100 metre ko-

şusu kaldırmak için sizi bedenlerinizi titreterek çıkış yerinde yeralmaya çağırırım. Siz de vakit yitirmemek için, bir an önce yere çömelip sağ ayaklarınızla geriye doğru bir tekme savurmalı ve start düdüğünü beklemelisiniz. Her zaman biz yoruluyoruz, bu kez de siz biraz terleyin.

Harlem'in başka bir yolla tartak-martak getirilmesine, ya da —Cüneyt Arkın gibi konuşalım— pul gibi yere yapıştırılmasına olanak yoktur.

Harlem, New York'un* beş büyük parçasından biri olan Manhattan'ın kuzey-doğusundadır. En büyük zenci topluluğudur ki 60'lı yıllarda 400.000 zenci sayılmıştır.

Baştanbaşa kilise ve meyhanedir.

Kenneth Clark, onun siyasal, kültürel, özellikle de ekonomik bir sömürge olduğunu söyleyecektir. Güneyini 110. Sokak sınırlar. Doğuda Üçüncü Cadde vardır. Kuzey-doğusundan Harlem nehri geçer. Batıda ise Morning-side, St Nicolas ve Manhattan caddeleri boyunca tespih taneleri gibi sıralanmış parklar görünür. 9 kilometre kare tutan bu alanda 87.369 konut vardır. Yüzde doksanı da eski yapıdır. Hele yarısı 1900'lerden önce yapılmıştır. 1929 yılından İkinci Dünya Savaşına değin hiçbir yeni yapı keşkeklenme-

---

* *New York başlıca beş bölümden oluşur: Bronx, Brooklyn, Manhattan, Queens, Richmond. Bunlardan Manhattan batıda Hudson Irmağı, güneyde Yukarı New York Körfezi, doğuda East Irmağı, kuzeyde Harlem Irmağı ve Spuyten Duyvil koyu ile çevrili bir adadır. East Irmağındaki Welfare, Randalis ve Wards adalarıyla kuzey-batı Bronx'taki Marble Hill'i de içine alır. Şehrin en alengirli, en şapşup, en damızlık, en Leyla, en nonoş yeri de burasıdır. Uzaktan bakıldığında tam bir tablodur.*

miştir. 1945'ten sonra görülen binaları ise Güney'den gelen yeni göçmenler dikmişlerdir. Bunlar, Harlem nüfusunun % 20'sini barındırır.

Kenneth Clark, son yıllarda yapılan konutların dışında bütün yapıların döküm, saçım olduğunu da söyler.

1960 sayımı, konutların % 11'inin içinde oturulamıyacak durumda olduğunu ortaya çıkarmıştır. % 33'ü de bitik ve bakımsızdır. Şehrin hiçbir yakasında bunca balık istifi insana raslanmaz. Bunlara karşılık Harlem'deki kiralar, şehrin öbür mahallelerindeki kiralardan daha yüksektir. Kenneth Clark, bu izbe sahiplerinin ancak kiralar geciktiği vakit ortaya çıktığını, onarım gerektiğinde ise hiç mi hiç görünmediklerini de yazacaktır.

Harlem'deki 14 park da kendi haline bırakılmıştır. Pasak içinde ve mayışıktır.

Çocuklar kamyonlarm boyuna gidip geldiği sokaklarda oynamakta ve de araçların altında ezilmektedirler. Bu yolla ömür defterini kapayanların sayısı, New York'un öbür semtlerinden ölenlerden % 50 daha artıktır.

Bir yazar şöyle demiştir:

— Harlem'de kiracıların çoğu ev sahiplerini öldürmek ister. Ama hiçbir işe yaramıyacağını bildiğinden buna yanaşmaz.

Burada korkunç bir öykü de yatmaktadır: A.N.'nin serüveni.

A.N.'nin adını açıklamıyacağız. Çünkü biz de bilmiyoruz. Yalnız Harlem'de yüzlerce, binlerce A.N. olduğunu söyleyebiliriz.

Bir de şunu açıklamamızda sakınca yoktur: A.N. **Harlem'li Bir Gençkızın Günlüğü** adlı kitabın yazarı

Julius Horwitz'in bir yaratmasıdır. Bir alay insanı tiftiklemiş, sonra da A.N.'yi bacağından tuttuğu gibi sahneye fırlatmıştır.

A.N. on beşini sürmektedir. Üç de kardeşi vardır. Biri, iki yaş küçük Harriet'tir. Onun bir yaş küçüğü ise Charles'dır. En küçüğü de Edgar'dır ki 15 aylıktır. Topunun da babası ayrıdır. Ortak olan sadece annedir ki o da Esther olarak anılmıştır.

Misis Esther 118. Sokakta oturuyordur. Daha doğrusu, eskiden öyledir. Apartmanın dördüncü kat tuvaletinde, yaşlı bir kadın boğulmuş olarak bulunduktan sonra oradan soğumuş, kapağı 104. Sokağa atmıştır.

Yeni ev eskisinden de cimbakukadır. Eskisi üç oda ise yenisi bir odadır. Üstelik de küçük mü küçüktür. Dönülecek yer yoktur. Buzdolabı ile fırın zarzor sığmıştır. Beş kişi iki karyolada yatıyorlardır. Evin banyosu, memişanesi de yoktur. Kattakilerin tümü koridordaki banyo ve tuvaletten —uzun boylu bekleştikten sonra— yararlanırlarsa yararlanırlar. Tuvaletin sifonu bozulduğu vakit de Misis Esther çocuklarına okuldaki tuvaleti sağlık verir. Oysa okullardaki tuvaletler de sevici kızlarla dudakdudağadır.

Banyoda ise su, hiç mi hiş akmaz. Bereket Misis Esther büyük ve plastik bir leğen almıştır da, işi onun içinde çeviriyordur.

Uzun lafın kısası, ev kadıncağızın içini karartıyordur. Ne yapmalı, dört çocuklu birine de kimse ev vermiyor ki! Al sana papaz, sıçanlar da Edgar'ı hiç yalnız bırakmıyordur. Geceleri küçük yavruyu ısırmamaları için öbür çocuklar nöbet tutuyordur. Doğrusu, sıçanlar her evde pıtraktır. A.N. burada daha

çok sıçan olduğuna inanır. Çünkü çöp tenekeleri, süprüntüler, topu da koridorlara yayılmıştır.

Ev sahibi —bir karı, bir koca— yerkatında lengerendazdır. Kendilerini yoksul göstermek için eskilere, püskülere bürünmüşlerdir. Sadece Misis Esther'den haftada 22 dolar sızdırırlar. Bir iyi yanları şudur ki, gerektiğinde kiracılara borç verirler. Yalnız, 1 dolar verdilerse, iki dolar alırlar.

Yerkatında daha bir sürü kanı kurumuş insan yaşar. Tümünün birer odası vardır. Bunlar A.N.'lerin odalarından da küçüktür. Bir karyola ile bir iskemleyi ancak alırlar. Pimpirikler yataklarından hemen hemen hiç çıkmaz. Hava almak için de kapılarını açık tutarlar. Siz de açık kapıdan, karafatmaların duvarda fink attıklarını görürsünüz. Bunların Deli Şahendeleri pimpiriklerin burunlarına değin sokulur.

Julius Horwitz, Misis Esther'in evinin karşı sırasındaki iki odalı daireleri de —bunların haftalığı 30 dolardır— şöyle anlatır:

— Apartmanın sokak kapısı camları kırıktır. Kapıcı onları tahtalarla örtmüştür. Koridorlar zifir mi zifir. Duvarlar bakla kırı. Topu da yazılarla lebalep. Yemek kokuları ta koridora değin taşar ki her evde ne pişirildiği içeri girmeden anlaşılır. Tüm TV.'ler açıktır. Kimse seyretmese de, 24 saat hiç kapatılmaz. Herkes hem kendi TV.'sinin, hem de öbür dairelerdeki TV.'lerin şamatasını dinler. Dairelerin kapıları, doğrudan doğruya tuvaletlere açılır. Yani kapının kanadı oturak yerine değer. Oturma odasına geçmek için de mutfağı adımlamak gerekir. Oranın pencereleri aydınlığa açıldığı için her vakit kapalı tutulur. Oturma odasını arka odaya bağlayan holde ise açılır-kapanır bir karyola dikkati çeker. Arka odada da ço-

cuklar için ranzalar yapılmıştır. Yanlarında langa lunga bir divan da vardır ki geceleri yatak olarak kullanılır. Genellikle bu odanın da pencere camı kırıktır. Mukavva ile kapatılmıştır. Perde yerine de çarşaf sallandırılmıştır. Bunların çoğu kiralarının parasını Toplumsal Yardım Kurumu'ndan alırlar. Ne ki, ay başlarında pimpirikler Kurum'dan çeklerini aldıkları vakit apartmanı dört beş kişilik toplu konuklar yoklar. Ellerinde bıçaklarla odalardan içeri dalıp çekleri aldıkları gibi kaçarlar. Karşı koyanları da hacımat ederler. Bu durumlarda yapılacak tek şey, Kuruma haber vermektir. Kurum gani yürekli bir dosttur. Dazıradazır, onlara ikinci bir çek verir. Yalnız, olayı onaylayan bir belge isterler. Bunu da olay yerine gecikerek gelen polisler verir. Belgeyi yitirenlere ise zırnık ödenmez.

Harriet'i bu denemeye sokmamızın bir nedeni var: Harriet gebe kalmak istiyor. Bunun için de kimi delikanlılarla ilişki kurmaktan çekinmiyor. Gerçek amaç rahat bir eve çıkabilmektir. Tereyağına bakın, Kurum, babası belli olmayan çocuklara ve de çocukların annesine aylık bağlar. Üstelik ev tutmaları için ayrı bir para da öder.

Edgar da denemeye, çocuklarını tanımayan babaların da bulunduğu ve bunların kendilerinden başka kimseyi düşünmedikleri acı gerçeği ortalarda salınsın diye alındı.

Apartmandan el ayak çekildi mi Edgar'ın babası, hop, kapatmasının koynundadır. Misis Esther ona her defasında şöyle der:

— Al yavrunu, bir kez olsun kucağına al. Ona iyice bak. Soluk alıp, soluk verişlerine kulak kabart.

Kundak bezlerini yıka. Kakasını kokla. Onu tanı. Senden sadece üzüm suyu çıkmadığını anla.

Bir halk türküsü şöyle der:

Evim pasak, yerlerse pis mi pis
Evim pasak, yerlerse pis mi pis
Kocam yok benim
Erkeğim var bir düzine

Misis Esther de çokluk bu türküyü ağzının ucuna yapıştırmayı sever.

Charles'ın denememizdeki görevini de şimdi anlayacaksınız.

Charles, yaşına bakmadan, uyuşturucu kullanır. İlkin, okulda cigara içerken yakalanmış, evde kalma cezası yemiştir. Cezaya göre, her gün saat dokuzdan on beşe değin evden dışarı burnunu bile uzatmıyacaktır. O da sokağa çıkmamış, dama çıkmıştır. Damda da sadece oyun oynamıştır. Ne ki, oyunun adı şıringadır. Oyun kolunu iğne yerleriyle doldurmuştur. Charles, annesinin patağını yedikten sonra olayı şöyle anlatır: Damda üç çocuk vardı. Beni çağırdılar. İçlerinden biri bir şıringa göstererek: «Hiç deendin mi?» dedi.

— Hayır.

— İster misin?

— Bilmem.

— Bunun neyin nesi olduğundan haberin var mı?

— Bizim apartmanın ikinci katında koluna iğne yapan iki adam gördüm. Tuvalette de iki kız aynı şeyi yapıyordu.

— Bunun neden yapıldığını hiç duydun mu?

— Yooo.

— Çiçek ve yaprak açmak için. Sen de çiçek açmak ister misin?

— Nasıl açacağım?

Charles'ın bu sözü üzerine damdaki çocukların topu da gülmeye başlamıştır. Charles ondan sonrasını da şöyle dile getirir:

— İçlerinden biri dedi ki: «Kolunu sıva.». Ben dedim ki: «Sen doktor değilsin». Yeniden katılâ katıla güldüler. Çocuklardan biri iğneyi kolumun üstünde gezdirdi ve dedi ki: «Parayla ha! Paran var mı?» Dedim ki: «25 cent'im var.» Ceplerimi aradılar, yirmi beşliği aldılar. Sonra da sordular: «Evde paran var mı?» Dedim ki: «Yok, yok». Yine sordular: «Radyon var mı?». Dedim ki: «Yok, yok.». Bana dediler ki: «Bu kez senden para almıyacağız. Gelecek sefere parasız olmaz. Biz her gün burdayız. Kimseye çaktırmadan kaç gel. Meraklılara görünmek istemeyiz». Derken biri iğneyi koluma sapladı. Bir süre hiçbir şey duymadım. Sadece iğnenin acısı vardı. Yavaş yavaş uyku bastırır gibi oldu. Ama uyumadım. Damdakilerin ölünceye değin arkadaşım olacağı duygusu doğdu içime. Bir yere iliştim. Ama ayakta durmak istiyordum. Birden kendimi ağaçlar kadar büyük duymaya başladım. Çocuklar yine gülerek yandaki dama atlayıp gittiler. Eve geldim. Yattım ve uyudum.

Küçük uyuşturucuların serüvenidir bu.

Charles bir süre sonra evden kaçacak, yakalanıp eve getirilecek, sonra yine kaçacaktır. Bir gün de Beşinci Caddenin yukarsında, uyuştucuların pıtrak olduğu 115. Sokakta ölü bulunacaktır.

Uyuşturucu kullananlar Harlem'de pek yaygındır. Esrar sarhoşlarının sayısı bütün New York'takilerin

on katıdır. Satıcıların sayısı da pek kabarıktır. Öbür semtlerin ve Güney Manhattan'ın metimenosları da kokainlerini, marihuanalarını, gogolarını, gubarlarını, çayşekerlerini gelip gelip burdan alırlar. Kimi bir hurdaya fittir ki ufarak bir dumandır. Kimi bir kabza ister ki bir avuçluktur. Kimi konca yüklenir ki en iyi maldır. Kimi tırmantırıllığından ötürü paspala yani kötü mala yatar.

Buralarda kokin çok pahalıdır. Darda kalanlar para sağlayacak suçlara el atmaktan çekinmezler. Kenneth Clark bu konuya da ekonomik gözle bakacaktır:

— Tüm Ghetto'larda uyuşturucu, ekonomik bir sorudur, bir sınıf sorunudur. Elbet para babaları para sağlamak için çalmak zorunda değillerdir. Bunlar uyuşturucuların daniskalarını alırlar. Katkısız eroine dünyanın parasını öderler. Ghetto'daki gençler uyuşturucuya şu nedenlerle başlarlar: içinde bulundukları dünyadan kaçıp kurtulmak, önemli bir kişi olma düşünü elde etmek ve birtakım afur-tafurlara soyunmak.. Onları uyuşturucu belasından kurtarmak çok zordur. Doğu Harlem protestanlarından pek saygıdeğer Rahip Norman C. Eddy, eroin kullanan oğlanlarla kızların onu sevdiklerini ve alışkanlıklarından ayrılmak istemediklerini söylemiştir.

Burada esrar sarhoşlarının da söyleyecekleri olacaktır. 26 yaşındaki bir dumancı şunları döktürmüştür:

— Zenciydim. İçeri tıktılar. Dahası, bunun iyiliğim için olduğunu söylediler. 6-7 yıl hapiste kendi iyiliğim için kalacaktım. Öyle bir yere kapadılar ki katillerden başkası yoktu. Olduğumdan daha kötü bir insan olmanın gereğini öğrendim orda. Benim için hiçbir şey yapılmadı. Anlıyor musunuz, hiçbir şey yapılmadı. Ba-

na köle olmak için tam elverişli bir duruma geldiğimi söylediler. Yani ben öyle anladım, kardeşim.

26 yaşındaki bir başka genç de kendini şöyle temize çıkarmak ister:

— Ben sadece zenci olarak doğdum. Yoksul bir zenci. Hiçbir öğrenimden geçmedim. Yaşamda benim için tek şey önemli: uyuşturucu iğnesi.

30 yaşındaki bir adam ise lafı "Beyaz tozun mecburuyum" demeye getirecektir:

— Bu suçları ortadan kaldırmak için esrarın nerden geldiğini araştırmak gerekir. Tek çözüm budur. Bize kızmayın. Bize esrar satılmamış olsaydı, onu bulamazdık. Hem bizim çocukların uyuşturucu ve uyuşturucu ticareti üzerine hiçbir bilgileri yok. Karşılarına biri çıkıp da kolayca birkaç dolar kazanmanın yolunu gösterinceye değin böyle. Uyuşturucu ticaretine katılmakla ırkımızı çürütüyoruz. Ama biz de lelevanız, işsiz güçsüzüz. Başka ne yapabiliriz? Dolar gerek bize. Karnımızı doyurmak, ailemize bakmak zorundayız. Bunları yapan insanlardır. İnsanlar, işlerin Harlem'de böyle olmasını istiyor. Harlem'de olan herşeyi hükümet de istiyor. İstemese bu işe bir son çeker.

Malcolm X. de delikanlılığında Harlem'de çok beyaz toz satmıştır. İşin estepetasını şöyle anlatır:

— Esrarlı cigara bulunan bir paketi ceketimin içinde, koltuğumun altında taşırdım. Düşmesin diye de kolumu gövdeme sıkı sıkıya yapıştırırdım. Ayrıca bu biçim volta atarken gözümü dört açardım. Birinin beni izlediğinden kuşkulanacak olsam hemen karşı kaldırıma geçip bir apartmana dalar, ya da koşup köşeyi dönerdim. Oralarda da kolumu biraz kaldırır paketi yere kaydırırdım. İşi daha çok geceleri sürdürdüğümden beni izleyenlerin el-kol hareketlerimi görme-

lerine olanak olmazdı. Sonunda kimsenin izlemediğine güven getirince, gelir cigaraları, attığım yerden alırdım.

Satıcılık kalbe karayel alıp sattırır.

Satıcılardan birine: "Neden başka iş tutmuyorsun?" diye sorulmuştur da şu karşılık alınmıştır:

— Hadi ordan, benimle alay mı ediyorsun? Ben kisca (marihuananın iyisi) satarak günde 100 dolar doğrulturum. Sense benim haftada kırk dolar kazanabileceğim işlere sıvanmamı istiyorsun.

Biz bunları sıraya dizip anlatmıyoruz. Belleğimiz ne buyurursa onu ortalığa salıyoruz.

Harlem'de cinayetler de gırladır. Sayısı tüm New York'takilerin altı katıdır. Nedeni insanların sınırlı ve amaçsız bir yaşam sürmeleridir. Bunda balık istifi oturmanın, balık istifi yürümenin, balık istifi yatmanın, balık istifi soluk almanın da etkisi vardır. Kenneth Clark buna bir de güvenlik güçlerinin durumunu ekleyecektir:

— Ghetto'larda cinayetlerin çok olması yöneticilerin onları umursamamalarından gelir. Canileri kışkırttıkları bile düşünülebilir. Açıkça söylenmese de yöneticiler Ghetto'lardaki cinayetlere ve şiddet olaylarına olağan gözüyle bakıyorlardır. Hele öldürülen kişi toplumun aşağı tabakasından biri ise polis her zamankinden gönülsüz ve gevşek davranır. Burada bir de yöneticilerin Ghetto'nun âdembabalarını cinayete karşı korumaya da yanaşmadıklarını belirtmeliyim.

Cinayetlere karşılık, Harlem'de intiharların sayısı düşüktür. New York'ta kendisini öldürenlerin sayısı yüz binde 9,7 ise, Harlem'de yüz binde 8,2'dir.

Şimdi şimdi denememizin en can alacak noktasındayız.

Çünkü Kara Müslümanları anlatma zamanı gelmiştir.

Yalnız ondan önce satırlarımızın arasına James M. Whitfield'in (1830-1870) bir şiirini kaydıralım ki düzyazının söyleyemediğini şiir söylemiş olsun:

Özgürlüğüyle övülmüş ülke
Ey Amerika sana doğru
Sana doğru fırlatıyorum bu şarkımı
Sen ey kan, cinayet ve adaletsizlik ülkesi
Sana doğru ey doğduğum memleket
Kalkıp uçtu bunca köle satıcısı
Karaları memleketinden koparmaya gitti
Ve onları ezelemek, titretmek için burda
Zincirlerle bağladılar
Kanla ıslanmış toprağımıza
Ve bellerini çökerttiler
Zorba bir sulta altında

Kara Müslümanlar (Black Muslim) başlangıçta entipüften ve de etkisiz bir topluluktur. Zamanla Kuzey'in büyük kentlerinde bir hayli yandaş bulur. Giderek, ırkçı baskılardan ağzı yanan milyonlarca Siyah Derilinin saygısını kazanır.

Topluluğun 82 büyük kentte kolu vardır. Söylevcilerinden biri halka sesleneceği vakit 8-10 bin kişi koşar. Beyaz gazeteler uzun süre onların adını anmamıştır ama 1959'dan başlayarak sütunlarını onlara açmışlardır. Kara Müslümanlar inançlarını özellikle gençler arasında yaymışlardır. Üyelerinin % 80'i 17 ile 35 yaş arasındadır. Güneyden gelmiş ve iş tutamamış işçi-

lerle gıdım gıdım yaşayanlar arasında da çok havadarı vardır. Bu gibiler çokluk Ghetto'larda barınır. Bunlara sonraları **lumpen** adı da verilmiştir. Yitirilecek bir şeyleri bulunmadığı için her tehlikeyi göğüslemeye teşnedirler.

Kara Müslümanlar ilke olarak saldırgan değillerdir. Yasalara büyük bir saygı besler, toplum düzenini bozmamaya dikkat ederler. Ama kendilerini kışkırtan, kendilerine saldıran olursa o eski yasayı, "göze göz, dişe diş" yasasını uygulayacaklarını söylerler.

Kendilerine Kara Müslümanlar denilmesinden de hiç hoşlanmazlar. Başkanları Elijah Muhammed'den İslam Cemaatinin en geride üyesine değin, topu üzülüyordur bu terime. Malcolm X. —ki Elijah Muhammed'in sağ koludur— bu terimi ortadan kaldırmak için tam iki yıl savaşmıştır. Karşılaştığı her gazeteciye anlatmıştır durumu. Mikrofon başında da bunu dinleyicilere açıklamaktan bir an geri kalmamıştır:

— Biz Amerika'daki Kara halkız. Dinimiz İslamdır. Bu yüzden yalnızca Müslümanlar denilmelidir bize.

Gelin görün ki, Kara Müslümanlar terimi yer etmiştr bir kez belleklerde. Onlar kendilerine **nigger** (zenci) denilmesini de istemezler. Onlara tutsaklık yıllarını anımsatır bu. Hıristiyan adlarına da arka dönerler. Köleciler bu adlarla onları gülünç kılığa sokmuşlardır. Onun için ad olarak kendilerine X harfini seçmişlerdir. Aynı adı taşıyanlar, söz gelişi James 2 X, James 3 X, James 10 X diye birbirlerinden ayırd edilir. Boston'daki camide bir Louis X, Detroit'de bir Wilfred X, Washington'da da bir Lucius X. vardır. Malcolm X. de şimdiki adına Malcolm Little'den gelmiştir.

Kara Müslümanlar gömlek ve ceket giyer ve kra-

vat bağlarlar. İçki içmezler, cigara içmezler, dans etmezler, uyuşturucu kullanmazlar, kadınlara büyük bir saygı gösterirler. Her yerde yasal eşleriyle görünürler. Ama camide kadınlarla erkeklerin yeri ayrıdır. Davranışları köleci Hristiyanlığa bir tepkiden doğmuştur, denilebilir. Hristiyanlar zencileri bilisizlik içinde bırakanlardır. Başlangıçtaki saflıklarının bozulmasma ön ayak olanlardır. Karalara baskılı alan savunması uygulayanlardır. Onları kakulelikten kurtarmak için kıllarını bile kıpırdatmayanlardır.

Black Muslim'ler kendi okullarında dünyanın ilk günlerinde insanların siyah derili olduğunu ve Beyaz Adamın yeryüzüne çok sonra geldiğini, ancak 6 bin yıllık bir tarihleri bulunduğunu öğretirler. Karaların geçmişte görkemli bir yaşamı, uygarlığı olduğunu da söyleyerek Karalara Kara olma gururunu aşılarlar. Halk şarkılarında, sahneledikleri oyunlarda Karaların Beyazlara öykündüğü vakit nasıl dimağ nezlesine uğradıklarını dile getirirler.

Daniel Guérin'e göre Kara müslümanlar bir çeşit ırkçılık gütmektedirler. Amerikan toplumunu toptan yok saymaktadırlar. Bu yüzden Beyazlarla bütünleşmeye karşıdırlar. Bütünleşmecileri de hiç tutmazlar. Bütünleşmecilerin ünlü önderi Martin Luther King 1963 haziranında Harlem'e geldiği vakit —ki onu oraya kendileri çağırmışlardır— onu çürük domates ve yumurta yağmuruna tutmuşlardır.

Devletten de boyuna memleketin kimi bölgelerini, özellikle de Güneydeki devletleri isterler. Kölelikten ötürü çekilen acıların bir ödünü olacaktır bu. Elijah Muhammed şöyle diyordur:

— Onların toplumu bizi istemiyor. Bizi tavşanlar gibi memleketlerinden sürmeye bakıyorlar. Bu memle-

kette bizim diyebileceğimiz bir bölge istiyoruz. Orada başımızı dik tutacak, gururla ve ağırbaşlılıkla yürüyeceğiz. Bize sonsuza değin baskı ve işkence yapan zorbalardan kurtulmuş olalım artık.

Bu istenen devletler kimi zaman dörde, altıya çıkar. Dokuza, ona yükseldiği de olur. Alan olarak memleketin beşte birini kaplayacaktır. Kimileri de bu tartışmalardan hiçbir sonuç alınmayacaksa Marcus Garvey'in önerdiği gibi Amerika'dan basıp gitmeyi öne sürer. Kimileri ise: "Biz ne diye gideceğiz, Beyazlar kendi memleketlerine, Avrupa'ya, gitsin" demeyi yeğ tutar.

Tarikatı 1930 yıllarında Wallece D. Fard kurmuştur.

Künyedir ki:

Detroit'li bir zencidir. İpek ve kumaş satıcısıdır. Hazreti Muhammed'in kabilesi olan Kureyş kabilesinden geldiğini söylüyordur. İncil'i de Hristiyan eğitimi almış herhangi bir zenciden daha iyi biliyordur. Tanrının gerçek adının "Allah", gerçek dininin de "İslam" olduğunu, bu dine inananların da Müslüman adları taşıması gerektiğini vaaz ediyordur.

Ona göre Zenciler doğrudan doğruya Müslümanların soyundan gelmektedir. Topu da "Yitik Koyunlar"dır. Tam 400 yıldır İslam Cemaatından ayrı düşmüşlerdir. Wallace D. Fard da —yani kendisi— bu yitikleri yeniden bulup gerçek dinlerine döndürmeye gelmiştir. Bedelini ödemeye hazırdır. Yalnız zenciler de, domuzdan başka bir yiyecekleri yoksa da, murdar domuz eti yememelidirler.

Fard cehennemin, şeytanın da yeryüzünde olduğunu haber veriyordur. 6 bin yıl önce Temel İnsandan —Karalardan —azmış olan Beyazlar kafalarına uygun

bir cehennem yaratmaya başlamışlardır. Buna karşılık Karalar söz götürmez bir görkemle saygılanmışlardır. Tanrının öz çocuklarıdır.

Üstad'a göre Peygamberlik "Yitik Koyunlar"ın bulucusuna ve de koruyucusuna —yani kendisine— verilen bir görevdir. Peygamber can vericidir, günah satınalıcıdır. Ya da Mesih'tir. Doğuda şimşek gibi çakıp Batıda görünecek kişidir.

Elijah Muhammed, Üstada sormuştur:

— Kimsiniz siz?

— Dünyanın son iki bin yıldan beri yolunu gözlediği kişiyim ben.

Elijah Muhammed yine sormuştur:

— Gerçek adınız ne sizin?

— Adım Mehdi. Size doğru yolu göstermeye geldim.

Fard, 1931 yılında, öğretisini Amerika'nın dört bir yanına yayacak vaizler, vekiller yetiştirmek için kurs açmıştır. Müritlerinin içinde en çok sevdiği de Elijah Poole'dur. Georgia'lı bir vaizin oğludur. Fard ona Muhammed adını verir. Kendine de baş vekil seçer.

Şimdi sıkı durun, çünkü 1934 yılına ayak basacağız. 1934 yılında Üstad Wallace D. Fard gizemli bir biçimde ortadan çekilecektir. Oh, Elijah Muhammed onun postuna kurulur. Kendini Tanrının peygamberi ilan eder. Bildirilerini de Tanrının kendisine ilettiğini savunur.

Elijah Muhammed artık kent kent dolaşıyor, öğretisini bütün ülkeye yaymak istiyordur. Bu, biraz da güvenlik güçlerinin kendini izlemesi yüzündendir. Arada bir olanak bulursa, karısını ve sekiz yavrusunu görmeye geliyordur. Sonunda, 1942 yılında, tutuklanır. Kendisini Beyazlara beyni yıkanmış, ya da Tom Am-

calaşmış zencilerin ihbar ettiğini söylüyordur. Askerlik yapamayacak kadar yaşlı olmasına karşın —o sıralar 45 yaşındadır— şeytan ruhlu Beyazlar onu asker kaçağı olarak yargılarlar. Sekiz yıla hüküm giyer. Milan (Michigan) eyalet hapis damında üç buçuk yıl yattıktan sonra koşullu olarak salıverilir.

Her yerde ve her vakit "Saygıdeğer Elijah Muhammed" diye anılır. Yerleşik bir bronşiti vardır. Konuşurken birden öksürmeye başlar. Öhö, öhö, öhö... Bu pavkırmalar o kadar uzar ki onu ilk görenler korkuya kapılır. Ama o eliyle merak edilecek bir şey olmadığını işaret eder. Öksürük ise dikkafalıdır. Üstadın işaretine kulak asmayıp ha bire azavaklanır. Bu ise Üstadın tik tikloz bedenini sonbahar yaprağı gibi titretir. Kimi zaman iki büklüm olarak yerlere bile kapanır.

Aman yarabbi, sonunda yataklara düşmüştür. Ne kadar aldırmasa da hastalık iyisinden yükleniyordur. Hulki Aktunç'un: "İnsan kendi varlığını omzuna bakarak anlar" sözüne uyup omzuna bir göz atsa her şeyi çakacaktır ama bunu da yapmıyordur.

Eyvah ki, büyük şehir toplantılarını, yorucu programları geri atmak zorunda kalmıştır.

1961 yılıdır bu. İslam Cemaati üyeleri, önderlerinin hastalığına çok üzülüyorlardır. Doktorlar Chicago'dan —Üstad Chicago'yu kendine başkent seçmiştir— daha kuru bir iklim salık verdikleri için ona Phoenix'te (Arizona) bir ev satınalırlar. Ne olursa da burada olur. Elijah Muhammed kısa zamanda kendini toparlar, sıkıntısını defeder. O tarihten sonra yılın büyük bir parçasını Phoenix'te geçirmeye başlar. Geri kalan aylar ise yine Chicago'dadır.

Biz yine kendi soğanlarımıza bakalım.

Üstad, uzun boylu bir erkeğin bodur bir kadınla evlenmesine karşıdır. Bunun tersine de karşıdır. Bu gibi birleşmelerin insanları gülünç kılacağına inanır. Ona göre kadının ideal evlenme yaşı erkeğin yaşının yarısma yedi eklenmesiyle elde edilir.

Elijah Muhammed yavaş giden arabalardan da hoşlanmaz. Yavaş arabaların, içindeki insanların da ağır ruhlu sayılmasına yol açabileceğini söyler.

Wallace D. Fard'ın ilkelerini daha da genişletmiştir o. Onun öğretisini kabullenmiş olanlar içki, cigara şöyle dursun, sinemaya, stadyoma da gidemez. Uzun süre tatile çıkamaz. Çokça uyuyamaz. Tutiname'yi okuyamaz. Kapatma tutamaz. Yani zina edemez. Zinayı etse etse Elijah Muhammed'in kendisi eder.

Malcolm X.'in, onun en önde gelen vekillerinden iken, en sonda gelen vekillerinden olması da bu zina yüzündendir.

Diyeceğimiz şudur ki, Saygıdeğer Elijah Muhammed zinanın ayıbına ve şanına yakın durmuştur.

Öykü gelsin mi?

Kara Müslümanların önderi, 1962 yılında, 66. baharını sürerken eski sekreterlerinden ikisi yani Miss Williams ile Miss Rosery, kendisine nafaka davası açarlar. Kadınların ikisi de 24 yaşındadır ve dört çocuklarının babasının da Elijah Muhammed olduğunu öne sürüyorlardır. Dahası, Miss Rosary ondan bir üçüncü çocuk da bekliyordur.

Malcolm X. haberi işittiği vakit kulaklarına inanamaz. Elijah Muhammed'in böyle sorumsuz bir davranışta bulunabileceğini düşünmek insanın fıttırmasına yetecek güçtedir. Zina yüzünden o güne değin bir sürü Müslüman Cemaat'tan atılmıştır ki bunların içinde Malcolm X.'in kardeşi Reginald da vardır. Yine de

Malcolm X., Elijah Muhammed'e olan saygısı nedeniyle anlatılanlara kulağını tıkamak ister. Ne ki vıdıvıdı da şimşek gibi bir anda bütün yurdu sarmıştır. Chicago'daki mesciti bırakıp gidenlerin sayısı çok kabarıktır. Müslüman olmayan zenciler de ona dil uzatmaktan geri kalmıyorlardır.

Olayların bundan sonrası hombul hobul gelişir ki biz de yaya kalıp soğuk almamak için Malcolm X.'in ardına takılalım.

Uzun bocalamalardan sonra Malcolm X. Üstad'a bir mektup yazarak dedikoduları duyurmak ister. Öyle de yapar. Önder Cenapları da ona New York'a, telefon ederek, ilk karşılaşmalarında bu konuyu enine boyuna tartışacağını söyler. 1963 nisanında onu Phoenix'e çağırır.

İki dost her zamanki gibi kucaklaşırlar. Havuz başına inerler. Elijah Muhammed:

— Söyle bakalım evlat, nedir meramın?

Malcolm X. dobra dobra, lafını esirgemeden, herkesin bildiğini ona da anlatır. O konuşurken, Üstad gıkını bile çıkarmıyor, onu dinliyordur. Malcolm, Eliah'ın oğlu Wallace'ın yardımıyle Kur'andan ve İncilden konuyla ilgili dayanaklar bulduğunu söyler. Sonra da şunu ekler:

— Bu olay Müslümanlara, gerektiğinde, bir keramete erişmek biçimiyle anlatılabilir.

Elijah, bağdaşını hiç bozmadan şöyle karşılık verir:

— Evlat şaşırmadım buna. Görünmeyen dünyadaki olaylara ve keramete karşı, öteden beri bir kavrayışın vardır. İşin aslını astarını çok iyi çakmışsın. Bilgelerde bulunabilecek bir sezgi gücü var sende.

Elijah bir süre tas tıs bir ut kesilir, sonra da:

— Ben Davud'um. Öyküsünü okurken bir başkasının karısına nasıl göz diktiğini öğrenmişsindir. İşte o Davud benim. Nuh'u da okumuşsundur. O sarhoşu. İşte ben onun ta kendisiyim. Lut'un başından geçenleri de okumuşsundur. Kendi kızlarıyla aynı yatağı paylaşan o adamı tanımışsındır. Bana da tüm bunları işlemek caiz olmak gerektir.

Ey şah şah! Bu deneme ne zaman bitecek?

Herkeslerin ağzının pehrizini veriyoruz ama insanların ve olayların ardı arkası kesilmiyor.

Şimdi de film gösterme makinemizden Elijah Muhammed'in kurdelası gitti, Malcolm X.'in kurdelası geldi.

Malcolm X., Elijah Muhammed'in vekillerinin başıdır. Bu yüzden çokluk "Vekil Malcolm X." diye anılır. Ne ki Malcolm Little diyenler de vardır.

Onun adlarına kapılmamak gerekir.

Kimileri de ona "Ateşparçası" diye seslenir. 1964 nisanında Afrika ülkelerine ve Mekke'ye gidip geldikten sonra da "El Hacc Malik El-Şahbaz" olmuştur. Boston-New York ekspresinde sandöviç sattığı günlerdeki adı ise "Sandöviçci Kızıloğlan"dır. Daha gençliğinde, Harlem'de eroin okuttuğu günlerde de "Detroit'li Kızıloğlan" diye ünlenmiştir.

Künyedir:

Ateşparçası 1925'te Omaha'da doğmuştur. Boyu 1.85'tir. Artığı vardır. Eksiği yoktur. Cim Londos cüsseli, kızıl kahverengi tenlidir. Yorgun düştüğü vakit, koskoca ayakları birbirine dolaşır. Yine de iki saat ayakta kalabilir. Yüzü starking elması gibi kırmızıdır. Bir şeye kızdığında daha da kızıllaşır. Saçları ise alev kırmızısıdır. Otuzundan sonra saçlarını daha uzun tutacak ve bir sakal bırakacaktır. Ama bu keçi sakal-

dır. Konuşurken İngiliz filmlerindeki kızlar gibi gözlerini ceviz büyüklüğünde açar.

Giysileri genellikle koyu ve bukleli kumaşlardandır. Yeleği de vardır. Gençliğinde ise **zoot** modasıyla çok havalar atmıştır. Çünkü **zoot** pantollar uzun boyluların bacağına çok iyi yapışıyordur. Ayağında da yuvarlak burunlu Florsheims marka kavuniçi pamuçlar. Kravatı ince mi ince. Gömleğine yunus biçiminde bir iğneyle tutuşturulmazsa sallan babam sallan.

Küfür nedir bilmez. Yalnız delikanlılığında onu çok kullanmıştır.

Gençliğinde —Harlem günleridir onlar— dalıp çıkmadığı boya küpü kalmamıştır.

Uzun boylu beyaz toz satıcılığı yapmış, ve de silahlı soygunlara katılmıştır. Uzun yıllar da —yedi yıl— hapislerde çürümüştür.

Ne ki, işlediği suçlar için pişmanlık duymaz. Onlar Mister Charlie'nin, Beyaz Adamın dünyasında yaşamakta olan binlerce ve binlerce Siyah Deriliye uygulanan yöntemlerin bir sonucudur.

Kadın satıcılığı da vardır ki bu, onun kadınlardan soğumasma yol açar. "Kadının ağlayıp sızlanması, paçayı ancak gözyaşlarıyla kurtarabileceğine inanmasındandır" der. Bir kez **Kökler** romanının yazarı Alex Haley'e içini şöyle boşaltmıştır:

— Benedict Arnold* neden yurt hayını oldu biliyor musun, kadın yüzünden.

---

* *Amerikalı general (1771-1801). Bağımsızlık Savaşındaki ilk parlak başarılarından sonra Philadelphia valisi olmuş ve haksız vergiler toplamıştır. Yaptıkları ortaya çıkınca da West Point tersanesini İngilizlere vermeğe kalkışmıştır. Onların tarafına geçmiş, sonunda da Londra'da ölmüştür.*

Ateşparçası, hiçbir kadına inanılmayacağı görüşündedir.

Tek bir kadına, Betty'ye % 75 inanmış, onunla da evlenmiştir. Betty de: "Bana güvendin değil mi Malcolm?" demiş ve ona dört çocuk yapmıştır.

Malcolm X., yazar Alex Haley'e de —ki kendisinin özyaşamöyküsünü yayınlamıştır— % 25 inanır. Sonraları bu güven % 70'e, daha sonra % 100'e çıkacaktır.

Detroit'li Kızıloğlan sadece Betty'nin pişirdiği yemekleri yer. Eve gitmediği zaman da çokluk Kulüp 22' de tıkınır. Burası onun, buluşma yeridir ayrıca. Kendisiyle laflamak isteyenleri oraya çağırır. Kulüpte onu sevmeyen yoktur. Helen Lanier adında bir garson kız, Malcolm'un dördüncü bızdığı dünyayı onurlandırdığı vakit ona birtakım çamaşır armağan etmiştir.

Malcolm X. kahveye de biter. Sabahtan akşama kadar boyuna kremalı kahve içer. Bir de "tekin değil" sözünü sık sık kullanmayı sever. Buna karşılık saat taşımayan kişilere katlanamaz. Kendisini de ülkenin en öfkeli adamı olarak görür. "Bütün Karaların ayranı kabarıktır. Benim ayranım topununkinden de kabarıktır" der. Beyazlardan yana olan Siyah Derili yazarlara da "Tom Amca" ve "Yanaşma" adını takar. Hristiyanlığı ise küçültücü bir şey sayar.

Ne var, Malcolm'un dürüstlüğüne hiç deyecek yoktur.

F.B.I. kendisine Elijah Muhammed üzerine bilgi vermesi için rüşvet önermişse de sonuç alamamıştır. Karalar onun ve de Martin Luther King'in kendilerini hiç mi hiç satmayacağını biliyorlardır.

Günde 18 saatten eksik çalışmaz. Geriye kalan

zamanda da çokluk gözüne bir damla uyku girmez. Oldsmobile marka mavi bir arabası vardır. Holdur holdur gelir, holdur holdur gider. Yanında da kesinlikle ya Harlem'deki 7 numaralı camiden James 67 X, ya da Charles 37 X bulunur.

Beyazlar ona, Amerika'da zenci ayaklanması başlatabilecek, ya da onu durdutabilecek tek insan gözüyle bakıyorlardır. Kızıloğlan'ın buna karşılığı şöyle olmuştur:

— Bir ayaklanma başlatıp başlatamıyacağımı bilmiyorum. Ama böyle bir ayaklanma başlarsa, durdurmak ister miyim, onu da bilmiyorum.

Malcolm X.'in Kara Müslümanlara katılması 1952 yılında olmuştur. Üyelerin sayısını da, kısa zamanda, dört yüzden kırk bine yükseltmiştir. O yıllarda ağzından Saygıdeğer Elijah Muhammed'in adı hiç düşmüyordur. Başarıların topunu ona mal ediyordur. Kendi suratını saptamaya gelen gazetecilere de Yüce Önder'in fotografisini dağıtıyordur. Yani bir tümce ile Beyazları helak felak ediyorsa, bir tümce ile de Elijah Muhammed'i pohpoha çekiyordur. Bayrak sözlerinden biri şudur:

— Beyaz Şeytan, zenci olmaktansa ölmeyi yeğler.

Malcolm X. özel bir makine, bir güç kumkuması, bir bilgisayardır. Bir Beyaz bir kez ona: "Seni tutmalarından ötürü yurttaşlarını kınamıyorum. Bir zenci olsaydım, inan, ben de senin arkandan gelirdim" demiştir de o da yanında bulunan Alex Haley'e şunu fısılamıştır:

— Bunu yazmak şöyle dursun, başka bir yerde ağzına bile almayacaksın. Elijah Muhammed'in nöbeti tutar yoksa.

Doğrusu bu söz, Malcolm'un ağzından Yüce Ön-

derle aralarının açılmaya başlamasından sonra çıkmıştır. Yine de gazeteler Kara Müslümanların önderiyle arasının açık olduğunu yazdığı vakit barut kesiliyor, bunu yazanlara: "Ben Sayın Elijah Muhammed'e inanırım. Kendimi de onun yolunda harcamaya her an hazırım" diyordur. Yüce Önder, onu Kara Müslümanlar örgütünden geçici olarak çıkardığı vakit (1964) bile şöyle diyecektir:

— Saygıdeğer Elijah Muhammed bir şeye karar verecek de, ben buna karşı mı çıkacağım? Ne haddime. Onun erdemine ve zekâsma inancım tamdır.

Kara Müslümanlara göre Malcolm X.'in örgütten uzaklaştırılması 22 kasım 1963'te Dallas'ta öldürülen Başkan John Kennedy yüzünden olmuştur. Çünkü Kızıloğlan, Başkanın ölümü üzerine şöyle demiştir:

— Bu, yıllardır Karalara uygulanan şiddet davranışlarının bir uzantısıdır.

Oysa, bu gibi sözleri Malcolm X. her zaman ve her yerde söylüyordur.

Kızıloğlan, Afrika'ya yaptığı iki yolculuktan sonra bir gün örgütten uzaklaştırılmasının gerçek nedenini açıklayacaktır. Bu, Chicago'nun kıskançlığıdır. Bir de Malcolm'un Yüce Önderin zina sevgisi üzerinde çokça durmasıdır. O günlerde yakınlarına şunları söylemekten de kendini alamıyordur:

— Ben ahlakının herkesinkinden yüksek olduğunu öne süren birinin ahlaksızlığını sergiledim.

Nedir, bu yolculuklardan sonra Malcolm X.'in düşüncelerinde büyük değişiklikler başgösterir. O.A.A.U. (Afrika-Amerika Birliği) adında kendi örgütünü kurar. Eskiden beri savunduğu düşüncelerden ayrılıyordur artık. Karaların ayrılıkçı bir tutum içinde olmalarını istemiyordur:

— Irkçı filan değilim ben. Beyazları beyaz oldukları için suçlamıyorum. Beyazların bizim halkımıza uyguladıkları kötü davranışları yeriyorum. Yoksa onlar da insan. Onları küçük göremem.

Bu arada Karaların sorununu uluslararası bir düzeye aktarmaya çalışmaktan da geri kalmıyordur. Ne var, Kara müslümanların bir bölüğü ona karşı çıkmıştır. Harlem'in hemen hemen her köşesinde Malcolm X. artık cayır cayır eleştiriliyordur. Öbür Kara önderler yurttaşlık hakları savaşı verirken o boyuna laf üretiyor" diyeceklerdir. Kimileri ise onu, uzun süre ardından gidilemiyecek karışık ruhlu biri olarak görüyordur.

Kızıloğlan'ın Elijah Muhammed'i sahte dincilikle suçlaması da o günlere raslar. Bunlar bunalımlı ve karabasanlı günlerdir. Elijah Muhammed onu, İslam Cemaatinin malı olan Long İsland'da (New York), Batı Elmhurst'taki evinden attırmıştır. Malcolm X., her gün ölüm tehditleri savuran telefonlar alıyordur. Her nereye gitse çevresini hemen Kara Müslümanlar alıyordur. Bunlar onun otomobilini de izliyor, bir yerde, bir dakika yalnız bırakmıyorlardır. Bir kez Harlem'de, 116. Sokak ile Lenox Caddesinin kesiştiği köşedeki Kara Müslümanlar lokantasının önünde Kara Müslümanlarla Malcolm X.'in havadarları karşı karşıya gelmişler ve ancak polisin işe karışmasıyla kavgaya ya da öldürüşmeye girişmemişlerdir.

Ey okur, izin ver de burada bir de Çingene ninnisi çekelim. Şimdiye değin seni biz uyutamadıksa hiç değilse o uyutsun:

Rağduk kele kana beşe kana
Avrupa dana dana dana

Sonra da kendimizi Chicago'ya postalayalım ki orda, Kapalı Spor Sarayında Kara Müslümanların toplantısında bulunalım. Senin uykuyu üstünden atmak için acele etmene gerek yok. Biz daha İslam Cemaati üyelerinin ellerini bir bir sıkacağız. Bu da bizim dört saatimizi alır. Çünkü salonda bin değil, beş bin değil, tam 12 bin Müslüman vardır.

Elijah Muhammed Chicago'ya özel uçağıyla gelirken, onlar da 100, hayır 200, hayır 300 kiralanmış otobüsle koşmuşlardır.

Büyüleyici bir zenci mitingidir bu.

O günler Elijah Muhammed'in "Malcolm X. benim en başta gelen vekillerimdendir" dediği günlerdir. Yani Yüce Önder daha: "Malcolm Kardeş sonunda büyük bir adam oldu. Onu büyük yapan elbetteki benim. Dahası, onu çok yükseklere çıkarmak üzereydim." sözünü söylememiştir. Bir başka deyişle bugün burda Malcolm X. de posunu gezdirmektedir.

Şunu da haber verelim ki, bugünkü mitinge hiçbir Beyaz katılmamaktadır. Onların toplantıya katılması Hükümetçe yasaklanmıştır. Buna karşılık ülkenin çeşitli yörelerinden gelmiş bir sürü Müslüman olmayan zenci vardır. Bunlar salonun arka sıralarına ve de balkonlara doluşturulmuşlardır.

Müslüman kızlar tepeden tırnağa beyazlara, erkeklerse siyah giysilere bürünmüşlerdir. Ama erkeklerin içinden beyaz gömlekleri de görünüyordur. Salonun ön sıraları da büyükbaş Karalar için ayrılmış. Malcolm Kardeş onlar için şöyle diyecektir:

— Bunların çoğu bu gibi toplantılara çağrılı olarak katılırlardı. Aralarında bize saldırmaktan bir türlü usanmayan zavallı kuklalarımız, papağanlarımız aydınlarımız da bulunurdu. Yoksulluktan, kırtıpillik-

ten şaşkına dönmüş olan siyah kardeşlerine herkesten önce yol göstermeleri, onların kurtarılmasında en çok sorumluluk yüklenmeleri gerek bu okur-yazarların durumu büyük bir üzüntüye boğardı Elijah Muhammed'i.

Haa, önden iki sıra da zenci gazetecilerle, kameracılara ayrılmıştır. Gazetecilerin bir bölüğü Kara Basının önde gelenleridir, bir bölüğü de Beyazların gazetelerinde çalışıyordur.

Miting başlıyor.

Arka kapıdan giren Elijah Muhammed'in vekilleri sahnede, kürsünün arkasında, iki sıra iskemleye dizilmişlerdir. Vekillerin çoğu sırf orada bulunabilmek için yüzlerce kilometre uzaktaki şehirlerinden kalkıp gelmişlerdir.

Şimdi kürsüde İslam Cemaatinin havadarlarından John Ali vardır. Görevi salonun canlı olan havasını daha da canlandırmaktır. Arkasından Tyhetta Dynear Bacı gelecek, o da kadınca konuşmasıyla Müslüman kadınları bağışlara özendirecektir. Onun arkasından da bir seyrek-sakal görünür. Ellerini havaya kaldırınca bütün salon büyük bir coşkuya geçmiştir. Bu, bizim Malcolm Kardeştir ki ilk sözü şu olur:

— Tanrı, Elijah Muhammed'e keskin bir gerçek sunmuştur. İki ucu keskin bir kılıç. Bu gerçek kıyık kıyık kıyar bizi. Dayanılmaz acılara salar. Bir kez de kendinizi ona kaptırdınız mı iyileştirir sizi. Kaçınılmaz ölümden çekip alır, korur sizi.

Yüce Önder şimdi şu anda salonda değildir.

Yine de Kızıloğlan'ın ilk sözünün bunlar olacağını biliyordur. Çünkü vekillerinin konuşmalara böyle girmelerini buyurmuştur. Kimse bu buyruktan dışarı çıkamaz.

Malcolm Kardeş bir an duraklar. Sözlerinden fışkıran etkinin gidip dinleyicilerin kafasına mıhlanmasını bekler. Sonra da mikrofona biraz daha eğilerek sözlerini yeniden salonda gezdirir:

— Kara kardeşlerim, Kara bacılarım, inanan, inanmayan herkese sesleniyorum. Bizi birbirimize kenetleyecek en büyük bağ ellerimizin altında. Topumuz da siyah deriliyiz. Size, boyuna, Elijah Muhammed'in ne ulu bir kişi olduğunu anlatacak değilim. Ancak size onun tek bir yanından, büyükten büyük büyüklüğünden açacağım. Elijah Muhammed gerçek düşmanımızın kim olduğunu açıklayacak son kişidir. Düşmanınızın kimliğini bir kez öğrenirseniz, Beyazlar beyninizi bir daha yıkayamaz. Cehennemde yaşadığınızı görmemeniz için gözlerinizin önüne perde geremez. Kendisininse cennette yaşadığını görmenize engel olamaz. Kendi tanrısına tapınmanızı öğütleyen bu düşman Şeytandan başka biri değildir. Alemlerin Rabbi olan, Rahman olan, Rahim olan, Din Gücünün Sahibi olan Allahım! Ancak sana kulluk ederiz, Beyazlara değil. Ancak senden yardım dilerim, Beyazlardan değil. Senden başka tanrı olmadığına, Saygıdeğer Elijah Muhammed'in de Senin kulun ve yalvacın olduğuna tanıklık ederim. Kara kardeşlerim, Kara bacılarım, ülkenin en erdemli kara adamını dinlemek için kalkıp geldiniz buralara. Evet dinleyeceksiniz ülkenin en gözüpek, en korkusuz Kara Adamını. İşte karşınızda aslanlar aslanı Elijah Muhammed.

Yüce Önder sahnenin gerisindeki daracık aralıktan süzülüp mikrofona doğru yürümüştür.

Tüm bakışlar, İslam'ın bu efendi, bu uysal, bu kahverengi kuzusuna çevrilmiştir. İri kıyım, birbirlerine sıkıca kenetli, kaz adımlarıyla yürüyen kimi

İslam Nimetleri Örgütü üyeleri onu her türlü tehlikeden korumak için çevresini kuşatmışlardır.

Elijah Muhammed'in elinde Kuranı Kerim ve İncil bulunuyordur. Başında küçük yuvarlak bir taç vardır. Tacın üzerine ise İslamın bayrağını simgeleyen güneş, ay ve yıldızlar, altın sırmalarla işlenmiştir.

Yüce Önder sahnede görünür görünmez Müslümanlar topluca ayağa kalkmış, "Uysal Kuzu" ve "Hamd yalnız Allah'adır" çığlıkları ile onu karşılamıştır. Bir başak ormanı gibi iki yana sallanıyorlar ve de çok vızıklı gözyaşları döküyorlardır.

Aralıkta bütün vekiller —Malcolm da içlerindedir— yerlerinden fırlayıp yanına koşmuşlar, onunla tek tek kucaklaşarak el tokası etmişlerdir.

Bunları bize Yaşar Kaplan anlatmıştır.

O da **Kökler** romanının yazarı Alex Haley'den öğrenmiştir.

O da Malcolm Kardeşten tutmuştur.

Herkesin içinde ne olduğunu kestiremedikleri bir şey pıtırdayıp duruyordur. Sonra birden bütün sesler kesilir. Elijah Muhammed dinleyiciler tam bir suskunluğa gömüldüğü anda da bütün gücüyle bağırır:

— Es Selamü Aleyküm.

— Ve Aleyküm Selam.

Artık bütün cemaat yerine oturmuş, kendini Yüce Önderi dinlemeye bırakmıştır.

Yüce Önder, tam bir buçuk saat boyunca gerçeğin iki ucu keskin kılıcını durmadan sallayacaktır şimdi. Bunu da bronşlarındaki nefes yetmezliğine aldırmadan yapacaktır. Uzun konuşmalarla yapısının kaldırmayacağı bir yük altına girecektir ama, buna aldırmıyordur:

— Daha siz mini mini bebeklerken Beyazlar, içinize, silip atılması güç duygular salmışlardır. Bir insanın ömrü boyunca karşılaşabileceği en amansız düşman sizin başınızdadır. Korkudur bu. Kesinlikle biliyorum, birçoklarınız gerçeklere kulak vermekten bile korkuyor. Korka korka ve kıtırlar dinleye dinleye büyüdünüz siz.

Dinleyiciler tek beden, tek ağızdır artık:

— Haklısınız Efendim.

Yüce Önder:

— Ne pahasına olursa olsun, üstünüze yapışmış bu yoğun korkuyu silkip atmcaya değin, size gerçekleri anlatmakta kesin kararlıyım. Sizi bu ülkeye getiren başlarınızdaki Efendilerinizdir. Geçmişteki her şeyiniz böylece karanlıklara gömülmüştür. Bugün gerçek dilinizi bilmiyorsunuz. Hangi kabileden geliyorsunuz, onu da bilmiyorsunuz. Gerçek kültürünüz üzerine de hiçbir şeyden haberli değilsiniz. Gerçek soyadınızı bile bilmiyorsunuz. Kullandığınız adlar, sizden oldum olası tiksinen Beyaz Efendinizin adıdır.

— Öyledir Efendim.

— İncil dendi mi, Hristiyanlık dendi mi, her şeyi çok çok bildiğinizi sanıyorsunuz. Dahası, Hristiyanlıktan başka hiçbir şeyin doğru olmadığına inanacak kadar da şabansınız. Beyazların size bile bile öğrettiklerinin dışında kesinlikle bir şey bilmiyorsunuz.

— Öğret bize Elçi.

— Efendileriniz kendisine ve kendi türüne çıkar sağlayabilecek şeyleri öğretiyor. Efendileriniz, salt kendi çıkarları için, ne olduğu bellisiz, sünepe, elinden tutanı kalmamış, "Zenci" dedikleri bir ırktan olduğunuzu belletiyor size. Oysa siz Zenci değilsiniz.

— Yaşa, varol Uysal Kuzu.

— Kökeni Asyalı olan bir ulusun, Şahbaz kabilesinin çocuklarısınız siz. "Zenci" deyimi köleci Efendilerinizce size zorla yakıştırılan düzmece bir addır. Bu ülkeye ilk köle gemisi geldiğinden beri Beyazlar bana ve size ve bizden olan herkese ne yapmışlarsa zorla yapmışlardır.

Yüce Önder gücünü ve soluğunu toplamak üzere bir an duralar. Salon: "Anlat, anlat Elçi" sözleriyle yıkılıyordur. Elijah sağ kolunu kaldırır. Salon yeniden sessizliğe dönünce konuşmasını kaldığı yerden sürdürür:

— Karaların bilisizliğine, içlerinde besledikleri "kendi kendinden tiksinme" duygusuna bakalım bir. Bunlar Beyaz Efendilerin bize aşılamaya değer buldukları şeylerin en güzel örnekleridir. Her şeyi bir yana bırakarak, kendi aramızda bir birlik oluşturacağımıza kendi kendimizi aşağılıyoruz. Kendi kabuğumuza çekilmişiz. İsteklerimizi açığa vuramıyoruz. Beyazlarla bütünleşmeye bakıyoruz. Bundan daha gülünç bir durum olamaz.

— Ya ya evet.

Yasağa karşın, yine de mitinge gelen Beyazlar vardır. Gelenlerin çoğu da ya öğrenci, ya bilim adamıdır. Gözlerini Yüce Öndere dikmişlerdir. Detroit'li Kızıloğlan ise çantasından bir dürbün çıkararak Beyazların kaskatı ve renkten renge giren yüzlerini dikizliyordur. Daha sonra dürbününü okur-yazar zencilerin yüzlerine çevirir, Beyazlarla aynı toplumsal düzeyde tef çalabilmek için yüzlerine geçirdikleri yalvar-yakar maskelerini inceler. Onlar yalvar-yakar maskeleri taktıkça Beyazlar da: "Hele zamanı gelsin, her şey yoluna girer. Ama sabırlı olun, bekleyin" maskeleri takıyorlardır.

Yüce Önder yeniden sesini zencilerin üstünden geçirir:

— Beyazların her gün, her torba silkeleyişte size söylediklerini anımsayın bir: "Burada oturamazsın, buraya giremezsin, zıkkımlanamazsın, yürüyemezsin, çalışamazsın, oynayamazsın, uyuyamazsın, soluk alamazsın." Bütün bunlara bakıp da hâlâ Beyazların sizinle bütünleşmeye yanaşacaklarına inanıyor musunuz?

— Haşa.

— Beyaz Adamın tarlasını süren sizsiniz. Yemeğini pişiren sizsiniz. Çamaşırlarını yıkayan sizsiniz. Efendiniz evde yokken, karısına, çoluk çocuğuna göz kulak olan da sizsiniz. Sıra Hristiyanlığa geldiğinde de, kendi malı olan Hristiyanlığı size aşılayan Efendinizden hiç geri kalmıyorsunuz, dahası, ondan da baskın çıkıyorsunuz.

— Doğrudur Efendim.

Yüce Önderin cılız yapısı nerdeyse kızılcık dalı gibi çattadak ikiye ayrılacaktır. O ise yılmadan konuşuyordur:

— Durum böyleyken bu ülkenin tüm Hristiyan Beyazları, kendi çıkarları uğrunda bunca kahırlara katlanan Karalara karşı en küçük bir adalet duygusu göstermiyorlar. Bizleri hiç hesaba almamakta, bizleri hiç tanımamaktadırlar. Öyleyse Kara halklar olarak biz, bizden böylesine nefret eden Efendilerimizden ayrılalım. Kendilerinin iyi olduğunu sanan, her fırsatta kendilerinin iyi kalpli olduğu mavalını yineleyen Beyazlar, can düşmanlarına bile rozası altın değer yardımlarda bulunurken, niçin kendi ayvazları için, Karalar için ayrı bir eyalet kurmaya yanaşmazlar? İçişlerinde bağımsız olabileceğimiz bir devlete ni-

çin evet demezler? Beyazların piyasada oluşturdukları ekmek kuyruklarından kendimizi kurtabileceğimiz bağımsız bir ülke istiyoruz biz. Kendi yağımızla kavrulabiliriz biz. Gücümüzün yeteceği şeyleri hiçbir zaman yapmamışızdır. Çünkü beynimiz adamakıllı yıkanmıştır.

— Yıkanmıştır Efendim.

Yüce Önder 90 dakikadır konuşuyor.

Artık ayakta duracak gücü kalmamıştır.

Vekiller yerlerinde çırpınıyor, onu susturmak için ne yapmak gerekeceğini kestiremiyorlardır.

Elijah ellerini kürsünün kenarına dayayıp destek aldıktan sonra yine şahlanır:

— Karalar olarak daha ne yapabileceğimizi bilmiyoruz biz. İnsanoğlu hiçbir zaman kestiremez neler yapabileceğini. Kendi başına bırakılmadıkça, davranışlarında özgür olmadıkça, kimse neler yapacağını bilemez. Bizim isteğimiz bir karış toprak. Bırakın kendi başına, kendi derdine baksın şu Beyaz Efendiler.

Yüce Önderin gazı iyisinden kesilmiştir.

Konuşmanın bittiği İslam Nimetleri Örgütü üyelerinden kimilerinin mukavva kovalarla para toplamaya başlamasından da anlaşılır.

Para kovaları hemen doluyordur. Ne ki içindekiler hep tekliktir. Arada bir de beş, ya da on dolar görünüyordur. Dolan kovalar hemen boşaltılıyordur. Arkasından da yine doluyorlardır. Çünkü toplayıcılar kimseye göz açtırmıyor, tüm salondakileri tek tek sağıyorlardır. Yalnız bu, halkın birbirine olan bağlılığını sarsıyordur.

Ay, gıcık! Para işleri ortaya döküldüğüne göre bir yazarın artık burada durmaması gerekir. Yazarlar paraları seyredebilir, ama paralara yaklaşamazlar. Biz

en iyisi Broadway Caddesinde bir lam elif çevirelim ki hem yazımıza biraz hava basmış olalım, hem de denememizin gradosunu parlatalım.

Hadi hola hup.
Hadi hup hola.
Hola hola hup.

Broadway demek Times Square demektir.

Büyük oteller, ıkınma-tıkınma makineleri, gaygaylı dükkânlar fırdolayıdır. Pizzacılar da ordadır. Hamuru elleriyle havada çevirerek açarlar.

Arslan Başer Kafaoğlu 1960 yılbaşında orda 500 bin kişi saymıştır. Hem de bir bir. Ağızlarında borazan, başlarında külah, Broadway'ı tartak martak getiriyorlardır. Çevredeki otellerden de üstlerine tonlarca konfeti yağdırılmıştır. Gökdelenlerden birinin damından da kameralar Broadway'ı tüm Amerika'ya taşıyordurlar.

Kafaoğlu, az ötede, Time-life Building'in tepesinde de bir küre şipşaklamıştır ki 1959 yazısı, saat 24'te silinmiş, yerini 1960 yanak görümlüğü almıştır.

Doğrusu, burası 24 saat şap şap kalabalıktan geçilmez.

Fransız yazarı Henri Troyat, 1948 yılında, New York'u birkaç haftalığına denetlediği vakit burayı meydandan çok, dört yol ağzına benzetmiştir. İnsanlar, taşıtlar, afişler, ciğerdelen sesler... Her yer lebalep oğlu lebaleptir.

Yazar burayı, Paris'in Champs-Elysées Caddesinde kurulan Trone pazarına da benzetmişse de, sonradan Broadway'ın hiçbir şeye benzetilemiyeceğini çakmıştır. Burada insanlar bir ilkeye göre yürüyor, bir ilkeye göre gülüyor, bir ilkeye göre eğleniyordur.

Erkeklerse kadınlara parası peşin bir suçluluk duygusu duymadan bakamıyorlardır.

Bir Amerikalı, Henri Troyat'ya şöyle diyecektir:

— Amerika'da erkeklerin kadmlara sarkıntılık etmeye hakları yoktur. Bu, kadınların sokaklarda kikirdememesinden gelir. Amerika'da bu işler için apartmanlar vardır. Biz Amerika'da her şeyi, yalnız zamanında değil, bir de yerinde yaparız.

Ey okur burada senin her söylenene kulak tutman gerekmez. Kadın vardır, kadmcık vardır. Bir başka Amerikalı da onlar için şu göz yaşartıcı açıklamayı yapmıştır:

— Bu gibi kadınlar Broadway Caddesi boyunca ağır ağır yürürler. Kendilerine bir erkek baktığı vakit de kendilerini bütünlük **ralanti**'ye alırlar. Sonra adamın gelip kendisine borda etmesini beklerler. Bir süre laflayıp anlaşınca onları kendi evlerine götürürler. Bir günde bir işçinin kazanacağı paranm 15 katını kazanırlar. Ne ki mangizlerin çoğu uyuşturucuya gider.

Zenci romancı Chester Himes da Times Square'ın eskiden çamur ve pislikten geçilmediğini söyler. Şimdiler elmas ve kürklere boğulmuş hekelek kadınlar, kollarında kocaları, çamurların yerini almışlardır. Tiyatrolardan içeri görkemli arabalarla dalıyorlardır.

Şimdi şimdi ey okur, yazdıklarımıza ara vererek, şu anda radyodan aldığımız bir haberi buraya boca edeceğiz.

Romancı Chester Himes'ın can kuşu avucundan uçmuştur. Gerçi anlattığımız olaylarla Chester Himes'ın mevtası arasında tarih uyuşmazlığı vardır ama denememizin kemikleşmeye başladığı gün ile Zenci Romancının öldüğü gün arasında hiçbir kayma yok-

tur. Takvim ikisi için de 12 kasım 1984'ü göstermiştir.

Künyedir ki:

Chester Himes, 1909'da Jefferson City'de (Missouri) dünyaya gelmiştir. Anası, babası öğretmendir. Öğrenimini Ohio Üniversitesinde bütünlemiştir. 1941' de eşiyle Kaliforniya'ya gitmiş, Los Angeles, San Fransisko silah fabrikalarında çalışmıştır. Savaştan sonra New York'a yerleşir. 1953'te ise Avrupa'ya geçer. İlkin Fransa'da, sonra da İspanya'da yaşar. Ölümü de ordadır.

İlk öyküsü Amerika'nın en büyük renkli dergilerinden **Esquire**'de yayınlanmıştır. 1944 yılında Rosenwald bursu yüzü suyuna ilk romanı **Zırlayacaksa Çekiver Kuyruğunu** (If he Hollers let him go)'yu yazmıştır.

Romancımızın demesine göre —30'lu yıllardır onlar— eskiden Times Square'da meyhaneler, sütçüler, kunduracılar, boyacılar, özellikle de açık-saçık yayınlar satan kitapçılar da pıtraktır. Günün herhangi bir saatinde orda Porto Riko'lular, Çinliler, İtalyanlar, Hollandalılar, İrlandalılar, Fransızlar ve de İngilizler gark, gark, gark, boşalır ve dolarlar. Cırlak sarı renkte bir elbise giymiş simsiyah ve izbandut bir zenci de, kolunda bir artist yavrusu, oradan geçebilir.

Burda her gün kavga olur, yumruklar külünk gibi iner. Sonra da bir güvenlik görevlisi isteksiz adımlarla yaklaşıp kavgacıları barıştırır.

Meydanda bir boks arenası da vardır. Boks şampiyonlarından Jack Johnson yaşamının son günlerinde, burda öğleden sonraları kendini sergilemiştir. Burda kuyumcular da ibadullahtır. Rehin karşılığında taksitle mücevher satarlar. Vitrinlerinde de her gün yeni bir açık artırma ilanı görünür. Himes, erkek-kadın

yaklaşmalarının büyük perendeler attığı Dixie Otelin de burda olduğunu söyler. Astor Otelinin kapısı da meydanın önünde parıldıyordur. Otelin bir Doğu Lokantası vardır ki masalar palmiyeler arasında kaybolmuştur. Öğleleri orkestra çokluk bir doğu parçası çalar, müşteriler de kalkıp kalkıp göbek atarlar.

Biraz beride, Yedinci Cadde ile 42. Sokağın birleştiği köşede de kaldırım üzerine serpiştirilmiş masalarıyla alengirli bir lokanta vardır. Egzotik filmler gösteren sinema da onun üstündedir. Sokağın öbür yakasında da Claridge Oteli yükselir. Eskiden Bilim Sarayı da oralarda barınıyordur. Camel cigaralarının büyükten büyük bir afişi de sarayın pencerelerini örtüyordur. Otelin merdivenleri ise daracık mı daracaktır. Ne ki, günde beş öğün fırça yer.

Yedinci Caddenin aşağılarında da menekşe kesmiş bir gökyüzü altmda barlar sıralanır. Pencereleri sarı ve de yeşil çerçevelidir. "Kırmızı tuğla bir dizi yapı" diye ünlenmişlerdir. Geceleri barların önündeki neon tabelalar geçenlerin boğazına sarılır. Küçüklü, büyüklü otobüsler de boyuna vınlayıp geçer. Burası tam bir Babil Kulesidir. Kimin ne dediği anlaşılmaz. Sadece kaçak gaz, ucuz kolonya, alkol, nefes, ter ve toz kokusuyla karışık Marihuana hacıyağı insanm burnunu ve içini çökertir.

Duhamel 1930'larda buralara bakıp Amerika'yı geleceğin düşü diye nitelendirmiştir. Ona göre, tüm ulusların kucak kucağa, dirsek dirseğe yaşayacağı bir ülke olacaktır Amerika. Öyle bir ülke ki herkes işe sıfır noktasından başlayacaktır. O ülkede belki Fransız tiyatro oyuncusu Louis Jouvet, Times Square'daki bir otelin asansörünü işletecektir. André Gide ise otelin önünde duran otomobilin kapısını açacak ve için-

den Duhamel'in —işte buna kaymaklı lokum denir— valizini taşıyacaktır.

Daha bitmedi, Max Jacob —çokluk silindir şapkayla dolaştığından olmalı— Duhamel'e bir çek —burda Duhamel kaymak tabağını yine kendi önüne çekmiştir— yazıp verecektir. Çekoslovakya Cumhurbaşkanı Beneş de Altıncı Caddede portakal suyu satacak, Ressam Vlaminck ise Pittsburg istasyonunda lokomotifi işletecektir.

Himes, Broadway'ın iki yanında eskiden üst üste binen tiyatroların zamanla yerlerini perperişan sinemalara bıraktığını da açıklar.

Sinemaların altında nişan ya da elektronik oyun standardları sıralanır. Ne ki, Broadway "Tiyatrolar Caddesi" ününü hiç mi hiç yitirmemiştir. Fransız yazarı Joseph Kessel, 1959'da Hellinger Tiyatrosunda oynanan My Fair Lady için ancak karaborsadan bilet bulabilmiştir. Oysa oyun üç buçuk yıldır oynuyordur. İlk geceden başlayarak bilet gişesinin önünde kavgalı, itişmeli, bağrışmalı sıralar oluşmuştur. Yerler, bir yıl, iki yıl öncesinden kapatılıyordur. Amerika'ya gelecek turistler ise iki, üç ay öncesinden yazarak yer ayrılması için yalvar yakar oluyorlardır. Tiyatro Müdürlüğü, Dışişleri Bakanı Foster Dulles'a iki bilet bulduğundan Bakan fiyakalı bir mektupla teşekkür etmek gereğini duymuştur. Oyuna 22 ekim 1957 gecesi Eisenhower de gelmiştir. Oysa o, 1952'de Beyaz Saraya yerleştikten sonra hiçbir tiyatrodan içeri adımını atmamıştır. Buna karşılık, yüz bin eyvah ki, film yıldızı Kim Novak dımdızlak kalmıştır.

Biz her şeyi doğru ve eksiksiz, yalnızca doğru ve eksiksiz olarak anlatıyoruz.

My Fair Lady plağı üç buçuk yıl içinde 2 buçuk

milyon satmış, başroldeki pimpirik suratlı Rex Harrisson'a 250.000 dolar kazandırmıştır. Aralıkta 11 milyonluk bilet de işportalanmıştır. Dans düzenini üstlenen Holm'un eline geçen para da, vay canına, 650.000 dolardır. Oyun yönetmeni ise —bunları bizdeki pehlivanların ağzını sulandırmak için yazıyoruz— 210.000 dolar sızdırmıştır. Bernard Shaw'un **Pygmalion**'unu müzikli güldürüye uyarlayan Lerner ile Loewe ise üç buçuk milyon almışlardır. Shaw'un bundan ne aldığı ise belli değildir. Çünkü Hazret 1950 yılında 94 yaşında gözlerini dünyaya yummuştur. **Pygmalion'un** filme alınmasında da İrlandalı yazar, ilkin çok yüksek paralar istemiş, sonradan küçük bir cep harçlığına fit olmuştur.

1959'da, Broadway'da **Batı Yakasının Öyküsü** de düdükleniyordur.

Gölgeler Ordusu romanının yazarı (Kessel) tiyatronun adını aklında tutamadığından biz de burada onu utandırmamak için adını açıklamıyoruz. Yalnız Kessel, 11 mart 1959'da Ethel Tiyatrosunda gördüğü oyunun ayrıntılarını aklından hiç çıkarmamıştır. Oyun **Raisin in the sun**'dır. Yazarı da otuz yaşlarındaki Zenci kadın Lorraine Hansberry'dir. Bütün oyuncular da Karalardan seçilmiştir ki oğul rolünde Sidney Poitier, anne rolünde de Claudia Mac Neil boy satmıştır. Yönetmen da Lloyd Richards adında bir zencidir yine.

Kessel, o ay orda Tennessee Williams'ın **Gençliğin Tatlı Kuşu** adlı oyununu da seyretmiştir. Yine tiyatronun adını unutmuşsa da Tennessee Williams'ın filme çekilen her oyunu için bir milyon dolar kestiğini unutmamıştır.

Kessel, Broadway'ın 30 km boyunca uzandığını söyler.

Nedir en civcivli yeri bir kilometreden uzun değildir. Bu da Times meydanı ve Central Park'ın güney-batı köşesiyle 42. ve 57. sokaklar arasında kalan parçadır. Kuzeye doğru çıkıldığında da İspanyolların Harlem'i —Broadway'ın 96. Sokakla birleştiği yerin uzantısı— ortaya çıkar. Kessel'e göre burdan sonra her şey değişir ama şehrin yapısı değişmez. Dükkanların tabelaları artık İspanyol adları taşıyordur: Fruteria, Carneceria, Peluqueria, Zapateria. Bunları işletenler de Ramon, Rodriguez, Hernandez, Jesüs'dür. Burdaki bir bara girdiğimiz vakit içerdeki Porto Rikolular hemen ağızlarını kapatırlar. Mahalleye bir casus geldiğini sanırlar. Evlerin önünden geçerken yanık yağ kokusuyla sarmısak ve baharat kokusu insanın burnunun direğini kırar.

William Hammerstein'ın kurduğu Victoria Tiyatrosu da Broadway'dadır. **Old Man River, Oklahoma, South Pacific** müzikli güldürüleri de hep orada haydalanmıştır. Hammerstein, tiyatrosuna her vakit yeni yeni numaralar bulur. Boksörleri, güreşçileri ilk sahneye çıkaran odur. Ünlü İngiliz deniz keşkekçisi Dr. Cook da tiyatrosunun ortakları arasındadır.

Hammerstein, 100.000 dolar değerindeki adı uğursuza çıkmış elmasını gelip seyircilere göstermesi için Lady Francis Hope'a da haftada 1.500 dolar ödemiş biridir. Yani tam bir atraksiyoncudur. Buluşa bakın, Lord Hope da karısı sahnede elmasını sergilerken holde volta vuruyor ve elmasın yalancı olmadığına tanıklık ediyordur.

Broadway'da tiyatrodan çıkanlar çokluk **Sardi's**'de yemek yer. Ama burda daha önceden yer ayırtmamışsanız açıkta kalırsınız. Lokanta bir düzine kadar tiyatronun berisinde, New York Herald Tribune'ün

de bitişiğindedir. Müşterilerin çoğunluğu tiyatro oyuncularıdır. Para babaları da hiç eksik olmaz. En ünlü içkisi de **whisky sour**'dur. Yani limon suyu katılmış viski.

Tiyatrocular bir de **Downey's**'e giderler. Ne var, bunlar daha üne kavuşmamış bızdık oyunculardır. Kalabalık da hiç mi hiç **Sardi's**'in kalabalığını tutmaz. Yalnız herkes **Sardi's**'e smokinle giderse buraya berduş yöntemine göre gelir. Burda masaların üstünde pırıl pırıl parlayan örtüler de yoktur. Tahtaları meydandadır. Oturulacak yerler de okul sırası.

Cadde üzerinde bir de **Lindy's** adında bir birahane vardır ki sabahlara değin açıktır. Bir otobüs hangarı kadar büyüktür. Kalabalığı da ona göredir. Üç garson sadece yol göstermek, yol açmakla görevlendirilmiştir.

İmdi azizimiz, şunu da söylemezsek patlarız ki Amerikalılar boğazlarına kavidirler. Boğaz arsızı ve boğazcıldırlar. Yemek kitapları satış rekorları kırar. Ünlü kişilerden çoğunun kendi yemek tarifleri vardır. Ünsüzler ise yemeklerin gizini kendine saklar.

Eski Başkan Roosevelt'in karısı Eleanor Roosevelt yengeç çorbasında pek ustadır. Mulligatawny çorbasında ise Charles Boyer'nin eşinin üstüne yoktur. Mary Pickford da Bresse* usulü sığır filetosu pişirir. **Erkekler Sarışınları Sever Ama Esmerlerle Evlenirler** yazarı Anita Loos, fava pişirmekle önlenmiştir. Norma Shearer'le Igor Stravinsky'nin eşi de çok güzel mercimek çorbası döktürürler. Charlie Chaplin'in yoğurtlu kekini ise bir yiyen bir daha ayılmaz. Katherine Hepburn de Bourgonya usulü piliçini her gittiği yere

---

* *Fransa'da bir kent.*

götürür. Laurence S. Rockfeller'in eşi ise domatesli kebapla damgalanmıştır.

Daha sayalım mı, Basın Kralı William Randolph Hearst'ün karısı "Krep Süzet"te büyük hünerler gösterir. Louis Bromfield ise "Senlis Salatası" adını verdiği bir patates ezmesiyle bandiyerasını yedi kat gökyüzünde dolaştırmıştır.

Amerikalıların büyük boğaz olduklarını işiten Laurence Olivier de üşenmemiş, onlara midye dolmasının nasıl yapılacağını yazıp göndermiştir. Aynı işi Vivian Leigh de yapmıştır. Yavşanotlu dilbalığı filetosunun reçetesini yollamıştır. Neol Coward ise karaca filetosunun saklı hazinesini açmıştır.

Konunun bu noktasında, yıldızlar yıldızı Rudolph Valentino için bir dakikalık saygı duruşuna geçmemiz de gerekir.

1926 ağustosunun yirmi üçünde buralara gelenler Broadway Caddesi ile 52. Sokak arasında trafiğin, alessabah, durduğunu görmüşlerdir. Nasıl durmasın ki, Rudolph Valentino bir gece önce Broadway Caddesindeki "Polyclinic Hospital" de yaşam görevinden ayrılmış ve ışıksız bedenini ışıklar dünyasına havale etmiştir. İki gün önce gazeteler Sevgilin Şeyhin (Şeyh ve Şeyhin Oğlu filmlerinden beri herkes onu böyle anıyordur), kargatulumba hastaneye kaldırıldığını yazmışlardır. Doktorlar sayrılığın adını peritonit koymuştur. Ne ki, Şeyhin dört bir yanı dökülüyordur. Karın boşluğu su toplamıştır. İçorganlar kurşuni yeşil bir zarla kaplanmıştır. Mide ağzında bir santimlik bir delik vardır. Ayrıca mide dokuları da kangrenleşmiştir. Körbarsağın kuyruğu cerahat içinde yüzüyordur. İnce barsağa doğru da çarpılmıştır.

Yıldızımızın bedeni altı gün peritonite karşı

amansız bir savaş çıkarmış ve işte sonunda ona yenik düşmüştür.

"Polyclynic Hospital"in önünde ben deyeyim beş bin, siz deyin 10 bin kişi üst üste binmiştir. Gençkızlar, çıtkırıldım kadınlar, piliçler, paçozlar, pazardan gelen sepetli kadınlar, kollarında çocuklarını taşıyan tazeler ve her kademeden, her türden erkek, hemencecik çağrılmış güvenlik güçlerini etkisiz bir duruma getirmiştir. Arabalar yerinden kıpırdayamıyordur. Oldukları yerde mıhlanıp kalmışlardır. Bir hasta, hastaneye yetiştirilirken, otomobilin içinde ölüp kalacaktır.

Vitrinler kırılıyor, arabalar unufak ediliyordur.

Tufandır bu.

Valentino'yu bir yıl önce, Biarritz'de kovalamış olan İngiliz oyuncusu Peggy Scott: "Bu dünyada onsuz yaşayamam" diyerek kendini öldürmüştür. Pola Negri ise çılgına dönmüştür. Artık hiçbir erkeğin yüzüne bakamayacağını vızık vızık gözyaşlarıyla ilan ediyordur. Ne ki, **Hotel İmperial** filminin yıldızı bir kaç ay sonra bu ayılıp bayılmaları unutacak ve bir top mermisinin kolunda dünya evine girecektir.

Şeyhin ölüsünü halka gösterme zamanı geldiğinde de on binlerce erkek ve kadın yeniden Broadway'a sürülmüştür. Yüzlerce insanın suyu çıkarılmıştır. Ya da ayakları polislerin atları altında ezilmiştir. Yaralıları polislerin copları da bekliyordur. Birdenbire indiren yağmur da kimsede takat bırakmamıştır. Kilisenin yağmalanmaya —Şeyhin ölüsü kilisededir— başlaması da işte tam o zaman olur.

Küçüklü büyüklü herkes, Valentino'nun anısını yaşatacak bir çiçek, bir duvar kâğıdı parçası, bir cam kırığı için birbiriyle boğuşuyordur. Polis duruma ege-

men olup kalabalığı Broadway'dan uzaklaştırmayı başardıktan sonra bile, daha iki saat yol açılamamıştır. Tufan sonunda Caddede 28 pabuca raslanmıştır. Şemsiyeleri, kağıtları, yırtılmış ceket kollarını, şapkaları ve sütyenleri ise kamyonlar almamıştır. Şehrin hasta arabaları bayılmış kadınlarla ezilmiş gençkızları hastanelere taşıya taşıya bitirememişlerdir. Polisler, annesini yitiren bir sürü de çocuk bulmuştur.

Anne Manson adlı bir yazar, işe politikanın karıştığını da söyler Valentino İtalyan olduğu için Kara Gömlekli 25 faşist ölünün başında nöbet tutmaya gelmiştir. Ellerinde Mussolini'nin adını taşıyan bir çelenkle bir band vardır. Bandda şu yazı okunuyordur:

— Valentino geleneksel Amerika-İtalya dostluğunun perçinlenmesine bütün elçilerimizden, bütün diplomatlarımızdan daha yararlı olmuştur

Nedir, "Amerika Antifaşist Birliği" üyeleri de, az-biraz sonra Caddede görünmekten geri kalmaz. Görününce de ortalık birbirine girer. Çünkü bunların ellerinde çelenk değil, sopalar vardır.

Ey şah şah, yazımızı buraya değin sürükledikten sonra, istersen **Macy's** süpermarketinden de içeri dalalım. **Macy's** 34. Sokakla Broadway'ın birleştiği köşededir. Mağazada yok yoktur. Henri Troyet burda bütün meyvaların aynı boyda olduğunu görerek şapalaklaşmıştır. Konservelerin de çeşidi hesaba vurulamayacak kadar çoktur. Pirzolalar, antrkotlar topu da bir boydur ki bu Henri Troyat'nın: "Sanırım Amerikan danaları, sığırları pirzolalarını, bonfilelerini, kol ve butlarını belli bir ölçüye göre ayarlıyor" demesine yol açacaktır.

Macy's'e ucuzlukta gelindiği vakit 2.98 dolarlık bir bluz 98 cent'e alınabilecek kadar, % 70 indirim ya-

pıldığı görülür. Unutmadan, burdaki malların hemen hemen tümü öbür marketlerde de vardır. Yalnız meraklılar, burdaki mallarla **uniprix**'lerde satılanlar arasında bir grado ayrımı bulurlar.

Macy's uçsuz bucaksız bir ülkedir.

Orada 1978 yılında Martin Poll Production bir film çevirmiş, Türkler de onu "Katil Kim" adıyla 23.4.1985 günü Ankara TV.'sinde seyretmişlerdir.

Macy's'den hoşlanmayanlar **Altman** süpermarketine de giderler. O, daha aşağıda, 34. Sokaklar Beşinci Caddenin kesiştiği yerdedir. Bir de **Hyler's** mağazası vardır ki kapıdan içeri girerken çikolata, nikel ve iyi silinmiş mermer karışımı bir koku işitilir. Pencerelerin altındaki ıskaralardan da kaynatılmakta olan çikolata buharları yükselir. Nedir, daha alengirli bir çikolata yemek isterseniz, iki sokak yukardaki **Mirror** mağazasma demir atmanız gerekir. Mağaza, her alışveriş yapana bir armağan da sunuyordur. Ne ki bu, çokluk minik bir fincandan öteye geçmez. Oysa vitrininde buharlı makineler, gümüş otomobiller armağan adına sergileniyordur.

Bu mağazalarda, süpermarketlerde çokluk kadınlar çalışır. İyi de para alırlar. "Onlardan birine girip de bir şey almayan kadın bir ermiştir" der Henri Troyat.

Satıcı kadınlar müşterilerin sevgisini kazanmak için çırpınırlar. Ama müşteriler ibadullahtır ki bunda pek başarı sağlayamazlar. Sonunda da aşağılık duygusuna kapılır, ya da müşterilere düşman kesilirler. Zengin kadın müşteriler —bunları C. Wright Mills anlatıyor— mağazadan çıktığı vakit de çokluk onların taklidini yaparlar. Onları saraka ederler. Bir satıcı şunları söylemiştir:

— Dünyada satınalamıyacağımız bir sürü çıtıpıtı arasında çalışıyoruz. Ama onları satınalabilecek kalantorlar bulunduğunu görüyoruz. Evimize döndüğümüz zaman da vızvız türünden bir insan olduğumuza varıp yıkılıyoruz. Bir başımıza yaşayıp açlıktan ölüyoruz. Ya da annelerimize imdat çıkarıyoruz.

Satıcılar çokluk 18-30 yaş arasındaki yüzbinlerce adaydan seçilir. Kimisi koca bulmak için gelmiştir. Bunlar daha çok gençlerdir. Yaşını başını almış olanlar evliliği düşünmez. Bu konuda umutlarını çoktan yitirmişlerdir. Kimileri sürekli işçidir, kimileri ise mevsimliktir. Belli saatlerde çalışanlar bile vardır.

Satıcılar arasında kimileri de müşterilere tebelleş olmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. Demeleri şudur: "Müşteri benim ayağıma gelinceye kadar, ben onun yoluna çıkarım. Müşteri bunu ister. Önemli bir kişi oldukları duygusunu uyandırır onlarda. Benim de hoşuma gidiyor. Pineklemekten kurtuluyorum. Satış karnem de kabarıyor. Bölüm Şefinin ağzı da kulaklarına varıyor. Tirandaz müşterilere ben, delirek olsun, olmasın, beş dolarlık kağıt para gözüyle bakarım."

C. Wright Mills bu açıkgöz satıcıların kimi zaman işi kavgaya vardırdıklarını da yazar. Bunlar müşterileri tekelinde tutmak isteyenlerdir biraz da. Birinci müşteriye hizmet verirken, ikincinin sorularını yanıtlar, üçüncüsüne sabretmesni söyler, dördüncüsüne de uzaktan el ederler. Bu yolda arkadaşlarını itiştirip onların yerlerini aldıkları da olur. Yağlı müşterileri yağsızlardan ayırmada da pek ustadırlar. Yağsızları arkadaşlarına bırakmakta hiçbir sakınca görmezler.

Süpermarketlerin bir sürü yük asansörü, yürüyen merdiveni de vardır. "Katil Kim" filminde bu asansörler de gösterilmiştir. Ayrıca bakır borular var-

dır ki, bunlarda bütün gün sipariş kağıtları, banka çekleri yüzlerce kilometre gelir ve gider. Telefonları da doğrudan doğruya kızlar açar. 80 km. içinde her siparişi hemen mağazanın kamyonetiyle karşılayacakları yanıtını verirler. Marketlerin reklamları da çokluk şöyle yapılır:

— Kalabalığı izleyin, bizim mağazaya gelirsiniz. Bizde her şeyi bulursunuz. Bisikletlerimize binin, kitaplarımızı okuyun, yemeklerinizi tencerelerimizde pişirin, tabaklarımızda da yiyin. Bizim ipekli entarilerimizi giyin, bizim yorganlarımızın altında uyuyun, bizim cigaralarımızı, bizim şaraplarımızı için. Yaşam daha ucuzlamış olacaktır. Aklınızdan geçirdiğiniz Dolce Vita'dan daha tatlısını tadın.

Ey okur, şimdi de izin verirsen Broadway ile Sekizinci Caddenin kesiştiği yerdeki Colombus Circle'a dümen kıralım. Yalnız deminden beri ayak teptiğimizden, karnınız acıktıysa, daha önce 35. Sokaktaki bir Yunan lokantasında köftedes, etli dolma ya da kapama yiyebilirsiniz. 34. Sokakta da vardır bir Rum lokantası. Orda da kelle atıştırabilirsiniz. Köftedeslere ise zinhar yanaşmayın. Pek mayışık, pek marsıktırlar.

Colombus Circle her vakit kaldırımdan yükselen nem kokusuyla pıtraktır. Buna taksi durağındaki otomobillerin benzin kokusuyla Central Park'tan gelen ıslak toprak ve taze ot kokusu da eklenir.

Meydan, Park'm güney-batı köşesindedir. Burda eskiden **Childs** adında bir lokanta yaşam sürmüştür ki romancı John Dos Passos'un **Big Money** adlı romanından çıkma Charley Anderson bir gün oraya iki arkadaşıyla gelmiş, domuz sucuklu yumurta yemiştir.

Meydanda, günün 24 saati, Londra'daki Hyde Park'ta olduğu gibi söylev çekilir. Hükümetin yüzüne

kir düşürenlerden tutun da Kulüp rakısını övenlere, İsa öğretisinden açanlara ve de tavşan-kızların yanşalaklığını dile getirenlere değin herkes zıngıldayıp durur.

Biz buralara boşuna gelmedik.

Bugün de burda dalyan cüsseli Coliseum'un önünde bir siyah derili şöyle bağırıyordur:

— **Black Power.** Siyah iktidar. Kalbinizi toplu tutun. **Black Power** iki dırdır, bir vırvır değildir. O, içi parlak bir aynadır. Aman zaman vermeyen şahindir. Bir koyundan iki post çıkmaz. Bu akşamüstü Harlem'e gelin. Orda hepimiz havalara uçacağız. Yaşasın Siyah İktidar.

Söylevci bir an durmuş, çevresindeki kalabalığı gözden geçirmiştir. Ağzının iki yanında biriken tükrükleri hup diye içine çektikten sonra konuşmasını kaldığı yerden alıp ileri götürür:

— Karalar güçlüdür. Karalar yakışıklıdır. Karalar zekidir. Karalar sanatçıdır. Karalar spor kralıdır. **Black Power**'in savaşına katılın. Siz de onlarla havaya uçun. Akşam saat altıda Harlem'de uçuş var.

Şimdi, şimdi Sekizinci Caddeden de kimi göstericiler sökün etmiştir. Coliseum'un önüne geldiklerinde biraz önce orada mangaldaki bütün külleri süpüren söylevcinin çevresinde biriken zenci kalabalığı ile birleşirler. Topu birden —aralarında Beyazlar da vardır— Central Park'ın batı kanadını izleyerek Harlem'e doğru ayak ayak yürümeye başlarlar. Yolda hem gidiyorlar, hem de daha kalabalıklaştıkları için: "**Black Power** Amerika'dır. **Black Power** hidrojen bombasıdır." diye çığrışıyorlardır.

Onlar Harlem'e doğru uzaklaşırken Beşinci Caddeden de başka göstericilerin yukarıya çıktıkları gö-

rülür. Bunlar da Siyah İktidar havadarlarıdır. Ta Brooklyn'den geliyorlardır. İçlerinde Yahudi'ler de vardır. Büyük Elma'ya, Manhattan'a, Manhattan Köprüsünü geçerek çengel atmışlardır. İlkin Birinci Caddeyi tutturmuşlar, sonra da Doğu 14. Sokağa abanarak Batıya tırmanmışlardır. Daha sonra da Washington meydanına gelip dayanmışlardır. Yalnız larpadak içeri dalmamışlar, acıklı bir bakış fırlatarak Beşinci Caddeyi tutturmuşlardır. Gerçi içlerinden birkaç kişi sürüden ayrılmayı denemişse de meydan baştanbaşa boyalı olduğu için yüzlerini, patiklerini sarılara, yeşillere, lacilere bulayarak geri dönmüşlerdir. Doğrusu, boya işi beklenmedik bir şey olmuştur. Bu yüzden kaçak yolcular, **Washington Square** romanının yazarı Henry James'e yüz bin yazık yollamışlardır. Çünkü bu renklendirme işi onun kafasından çıkmıştır. Üstelik Hazret, işi kimseye bırakmamış, eline bir fırça alarak bütün evlerin bayrağını yıkmıştır. İlkin Doktor Sloper'in evini boyadan geçirmiştir. Bu, 1835 yılından kalma bir konuttur ama bütün güzelliğini ve bütün albenisini korumuştur. Geniş bir yüzü vardır. Salonun önü baştanbaşa balkondur. Evin sokak kapısına ulaşmak için sadece birkaç basamak çıkmak yetmektedir. Kapı beyaz mermerle çevrilidir, Henry James, bundan sonra, bu yapıya tıpkısına benzeyen sağdaki soldaki evleri de boyamıştır. Her şeyi söyledik, onu da söyleyelim, bu yapılar o vakitler, New Yorklular için, mimarlık sanatının en parlak örneklerini oluşturuyorlardır. James, boyadan sonra evlere bir de Japon verniği çalmıştır ki ona alışkın olmayanların burunları kilitlenmiştir. Zaten bizim kaçakların meydandan başlarını uzatır uzatmaz dönüş yolunu tutmalarının bir nedeni bu Japon kokusudur.

Henry James evler arasına sıkışmış olan ilkokulu da boyamayı savsaklamamıştır. Kendisi de orada okumuştur. Kendi zamanında kocaman kalçalı, kocaman balkonlu pinpirik bir kadın başöğretmenlik yapıyordur. Öğrencilere de çayı kırık dökük çay fincanlarıyla sunuyordur. Bu da, Henry James'in —çocuklar dikkat büyük yazarlık kırık fincanlardan geçmektedir— gözlem gücünü ve de duyumlarını zenginleştirmiştir.

Meydanda bir Suriyelinin işlettiği küçük bir lokanta da vardır. Şair E.E. Cummings ile John Dos Passos 1920 yıllarında bu lokantayı birkaç kez onurlandırmışlardır. Burada sarmısaklı, yoğurtlu patlıcan kızartmasına yatıyorlardır. Sonra da meydanda volta atıyor, **Washington Market**'in —ikisi de obur oğlu oburdur— önüne dizilmiş sebze ve çiçekleri, ağızları sulanarak seyrediyorlardır. Kimi zaman da **Battery** akvaryumuna çengel atıyorlardır. İki yıl sonra **Enormous Room** adında bir kitap yazacak ve Birinci Dünya Savaşında, bir yanlışlık sonucu, Fransa'da La Ferté-Macé'deki tutuklular kampında geçirdiği günleri anlatacak olan E.E. Cummings, orada fokların resmini yapmıştır. Hazret yürürken de, elindeki kağıtlara birtakım krokiler çiziyor, ya da aklına düşen bir dizeyi yazıyordur.

John Dos Passos onun kadar her şeyi neşeli paytona çeviren bir başka insan tanımamıştır. Noel ağaçlarından yıldızlara değin vurulmadığı şey yoktur. Fillere taptığı gibi, sıçanlara da tapar. Serçe gibi keskin bakışlı, utangaç ve minik kuşların yuvasını ise şipşak bulur. Passos onun için şöyle diyecektir:

— Bir kış günü onunla Washington Meydanında tur atmamış olsaydım, kar toplarını sevmeyecektim.

Ama biz bunların yakasını bırakalım da yeniden kendi soğanlarımıza dönelim.

Brooklyn'den gelen göstericiler şimdi Beşinci Caddede ilerliyorlardır.

Beşinci Cadde vitrin caddesidir. Adımını atacak, kendini vitrinlere bırakacaksın.

Gerçekte adım atacak yer de yoktur. Hele akşamüstleri herkes dirsek dirseğedir. Yağmurlu havalarda da yukardan bakınca şemsiyeden başka bir şey görülmez. Kimi zaman otomobiller de kaldırıma çıkar. Bunlara karşılık, atlı arabalarda kendilerini dolaştıran insanların sayısı hiç de az değildir.

Caddedeki evlerin girişleri de pek görkemlidir. John Dos Passos 1922 sonbaharında bir gün Scott Fitzgerald ile delirek karısı Zelda'ya yemeğe giderken bu caddeden ayak ayak yürümüştür. Geç kaldığını anlayınca da bir otobüse atlamıştır.

Apartmana —Central Park'ın berisinde bir yerdir burası— soluk soluğa gelir. İçeri girip de asansöre yöneldiği vakit, hemen oracıktaki bir berber dükkanından lüks bir koku —yazarımız kimi kokulara karşı köpekler kadar duyarlıdır— yükseldiğini sezer.

Bunlar hurda ayrıntılardır. Bunların anlatılmaması, anlatılmasından yeğdir. Yalnız biz yaşamın ayrıntılarda olduğuna inandığımız için denememizi yaydıkça yayıyoruz. Scott Fitzgerald, John Dos Passos'u kapıda karşılamış ve hemen: "Nerde kaldın?" sözünü yapıştırmıştır. İçeri alınca da onu, yüzü ilhan Berk gibi kırışıktan görülmeyen Sherwood Anderson'la tanıştırmıştır. Anderson'un boynunda o gün için Liberty Mağazasından aldığı çarpıcı bir kravat vardır. Pas-

sos, ona bir ara yazılarını çok sevdiğini söyler. O da lafı ağzından alıp kendi yazılarını övmeye koyulur.

Gelelim lafımıza, Beşinci Cadde bir de gittikçe yükselen katlarıyla insanları anabadula eder. Gökdelenlerden biri, daha doğrusu birincisi de Empire State Building'tir. **King-Kong** filminin bir oyuncusu bir orangutan azmanı ise, bir oyuncusu da odur. Bir başka deyişle film Empire State Building'in damında çekilmiştir. Ya da o süs verilmiştir. 102 kat sayılmıştır ki 338.66 m. yüksekliği vardır. Uzun yıllar dünyanın en yüksek yapısı diye ünlenmişse de son yıllarda pabucu dama atılmıştır.

Göstericiler şimdi onun önünden geçiyor ve Rockefeller's Center'e doğru ilerliyordur. Bu, onların **Toots Shore** barının önüne ulaştıkları anlamına da gelir. Çünkü Rockefeller's Center kurulmadan önce burada Toots'un bir barı, daha doğrusu bir sürü bastırbacak yapı vardır. Rockefeller'ler onların tümünü ucuza kapatmıştır. Yalnız Toots, satmam da satmam diye diretmiş ve 1 milyon dolar almadan o derme çatma kulübeyi elden çıkarmamıştır.

Rockefeller's Center bir meydana bakar. Meydanın önünde bir havuz vardır ki kışın buz tuttuğunda üstünde kayılır. Havuzun çevresinde de **Grill House**'lar konak tutmuştur. Arka planda havuza doğru abanmış bir de heykel vardır. Prometheus'u canlandırır. Havuzun solunda ise **Café Francais** cennetten pervaz etmiş bir melektir. Masalar, Paris'te, Roma'da ve Kadıköy'da olduğu gibi kaldırıma taşar.

Rockefeller bacaloşkası, gerçekte, Altıncı Cadde ile Beşinci Cadde arasında kuruludur. 15 gökdelenden oluşur ki, yer altında, bodrum katında, uzun dehlizler-

le birbirlerine bağlanırlar. Bodrum katı uçsuz, bucaksız bir festedir. Her yer günlük, güneşlik dükkanlarla doludur. Kilometrelerce süren dehlizlerin iki yanı tütüncü, gömlekçi, şapkacı, balıkçı, kitapçı, kasap, oyuncakçı dükkanlarıyla süslüdür. Postanesi bile vardır. Ne ki, Duhamel, 1930'larda New York'a geldiği vakit buraları görememiştir. Çünkü gökdelenler ertesi yıl dikilmiştir. 70 katlı RCA Building ile omuzlarında 6.200 kişilik bir gösteri salonu taşıyan Radio City de bunların arasındadır. Kimi filmlerin ilk geceleri bu salondadır. Filmlerden önce çokluk show da vardır. Bunların birinde bulunan Henri Troyat sahnede birbirinden güzel 50 kız görmüştür. Roket adı verilen kızlar bir makine gibi, bacaklarını hiç aksatmadan, aynı anda açıyorlar, aynı anda kapıyorlardır. Troyat ilkin sıkılmışsa da gösteri sonunda en büyük alkışı o koparmıştır.

Şimdi şimdi Lexington Caddesinden de daha başka Karalar, Harlem'e doğru, bir başka yürüyüş kaldırmışlardır. Sürekli bip-bip sesi veriyorlar, "Black Power" diye gırtlak yırtıyorlardır.

Chester Himes'ın kişilerinden Jesse Robinson da —ki yazarın kendisinden başkası değildir, bir zamanlar buralarda, 1. sokakta —Lexington Caddesi ile Üçüncü Cadde arasında— oturmuştur. Gramercy Park da oralardadır. Evin bir yanında da taşları kararmış eski bir kilise yükseliyordur. Gündüzleri Park'ta birkaç dadı görünür. Çevrelerinde de bir sürü çocuk. Özel ve duvarla çevrilmiş bir parktır burası. Dövme demirden yüksek bir kapısı vardır. Anahtarı olmayan açamaz. Anahtarı da, sadece mahallede oturanlar elde edebilirler. Bunun için de yılda 12 dolar öderler. 1935 yılının

ilkyazıdır bu. Ağaçlar yeni yeni yeşilleniyordur. Kırmızı ve sarı laleler, iyi bakımlı çimenler üzerinde kuğuları andıran boyunlarını sergiliyorlardır.

Chester Himes burânın bir züppeler ve zenginler mahallesi olduğunu da söyleyecektir. Eski İrving Oteli de solda, Park'a çalım atıyordur. Hemen bitişiğinde sarı tuğlalı bir ev vardır ki odaları tek tek kiraya verilir. Kiralarsa öldüm pahasınadır.

21. Sokak sekiz, sekiz buçuk sularında civcivlenir. Sonra da birden sessizliğe gömülür. **Gramercy Park Oteli** de bu sokaktadır. Otelin bir lokantası, bir de barı vardır. Bar çok covinodur. Biraz karanlıkçadır ama **intime** konuşmalar için bire on verir. Chester Himes bu sokağı çok sever. New York'u da çok sever. Şu şarkıyı da dilinden hiç düşürmez:

Mississippi'ye genel vali olmaktansa
New York'ta külüstür bir dikme fener olmayı yeğlerim

Gecenin geç saatlerinde Lexington Caddesindeki gazete köşkünün önünde, taksi istasyonunda birkaç büyük aşamalı görevli, ya da işçi de görünür. Jesse Robinson da tıkınma işlerini aksatmamak için kimi zaman Üçüncü Caddedeki **Julius Birahanesi**'ne onur verir. John Dos Passos'un Charley Anderson'u da bir gün oraya gelmiş, 24 saatte 48 saat yaşayan bir adamla tanışmıştır. Adamın yanında iki de fıstık vardır. Onları iki eliyle bellerinden kavradıktan sonra Charley'e doğru iter ve der ki:

— İşte bu benim karım.

Lexington Caddesinden ilerleyen göstericiler Doğu
60. Sokağa geldiklerinde birden sola dönüp Batıya

doğru yol almaya başlarlar. Park Caddesini kesip Madison Caddesine dayanırlar. Chester Himes, Belediyenin, caddenin bu parçasını, Birinci Dünya Savaşından sonra, kedilerini ve köpeklerini gezdirsinler diye, "Arsenik ve Yaşlı Kadınlar" türünden içi geçmiş kadınlara ayırdığını söyleyecektir. Burada orsa boca giden yapılar da vardır ki 1936 yılında topu da yıkılmış, yerine Ford Vakfı kurulmuştur. Zamanla o eski **Godwin Mansion** binası da Hint Enstitüsü olmuştur. O zaman bu köşeyi bir sürü işçi kaplamıştır: Brooklyn Yahudileri, Bronx İtalyanları, Hells Kitchen (Cehennem Mutfağı) İrlandalıları, ve de Harlem Zencileri. Bu yabancıların en kötüsü de Akron'da (Ohio), Gary'de (İndiana), Tulsa'da (Oklahoma) yaşayan Amerikalılardır. Buranın sonu bunların gelmesiyledir.

Ondan sonra da Efendimiz, göstericiler Madison Caddesinden kuzeye dümen kırmışlardır. 125. Sokağa geldiklerinde de yine sola kırıp Batıya yönelirler. Beşinci Cadde ile Lenox Caddesini kestikten sonra Harlem'e antrelerini yaparlar. Böylece Beşinci Caddeden gelenlerle birleşip sokakta soluk alacak yer bırakmazlar.

125. Sokak Harlem'in ana caddesidir. En çirkef, en pirsiz sokak da bu ve buraya çıkan ara sokaklardır. Mahallenin en şanlı oteli **Theresa Oteli** de sokağın yukarsında, Yedinci Caddededir. Dalyan boylu ve kurşunidir. Şehirdeki otellere Zenciler kabul edilmediği yıllarda bu otel onların kaldığı en görkemli otel diye ünlenmiştir. Fidel Castro bile Birleşmiş Milletler'i yoklamaya geldiğinde bu otelde kalmıştır. Muhammed Ali Clay de Liston'u dövdükten sonra bu otelin üç odalı bir dairesine yerleşmiştir.

Apollo Eğlence Merkezi'nin arka girişi de bu so-

kaktadır. Burada çokluk iyi bir caz dinleme olanağı vardır. Jay McShann, 1941 yılında, New York'a transfer olduktan sonra burada orkestrasıyla Kansas şehri tipi blues'lar döktürmüştür. Ötedeki **Braddock Oteli** de her zaman tıklımdır. Orda Dizzy Gillespie, Ella Fitzgerald, Dinah Washington'a çok raslanmıştır.

Harlem'deki en iyi eğlence yeri de **Theresa Oteli**'nin biraz ilersindedir. **Small'un Cenneti** diye bilinir. Burda Zenciler son derece kıyak giysiler içinde görünürler. El ve yüz işmarları da ona göredir. Kafayı bulanlar boyuna laflamaya yatar. Ama masalarından fısıltıdan başka bir şey işitilmez. Yani konuşmaları da kaymakçadır.

116. Sokakla Lenox Caddesinin köşesinde ise **Müslümanlar Lokantası** vardır. Burda görünen Müslümanlar da haddeden çekilmiş gibidirler. Topunun bağdaşında Isparta askeri disiplininin izleri görülür. Ağızlarından İslam Cemaatinin klişeleşmiş sözlerinden başkası çıkmaz. İkide bir de sağa sola aleyk çekerler. Önderleri Elijah Muhammed'in her sözüne de keramet gözüyle bakarlar. **Kökler** romanının yazarı Alex Haley, havanın güzel oluşunu bile bunları Elijah Muhammed'in varlığına bağladıklarını söyler. Lokantanın az berisinde de 7 numaralı mesçit vardır. Birkaç blok ötede ise Müslümanların gazetesi çıkar.

Amsterdam News gazetesinin yönetim yeri de Harlem'dedir. Başyazarı James Booker'dir. Yazı İşleri Müdürü ise James Hicks'tir. Booker becerikli bir röportajcıdır. Arkadaşı ise 'gözüpek biridir. Beyazlardan zırnık korkmaz.

Unutmadan, Harlem'de bir günde kimi zaman 3-4 gösteri birden tezgahlanır. Bugün de burda, 135. Sokakta **Black Power**'ciler toplanırken başka göstereci-

ler de Harlem'e Yedinci Caddeden antrelerini yapmışlardır. Bugün burda Chester Himes da vardır. Yeni şehleventler Harlem'e daldığı vakit, o da Yedinci Caddedeki **Şehrazat** barından çıkmış bulunmaktadır. Himes'ın ilk gözüne çarpan açık bir Cadillac'tır ki maviler giymiş bir Zenci kullanıyordur. İki adam da arkada, zifir bir İsa heykelini ayakta tutmaya çalışıyordur. Heykelin iki yana oklava gibi açılmış kollarından siyah kanlar damlıyordur. İsa'nın boynundaki bir yaftada da şunlar yazılıdır:

— Beni linç ettiler.

Himes bunların haç ve çan sahibi Zenci Hristiyanlar olduğunu şipinişi çakmıştır. Hele Cadillac'ın arkasında yürüyen zenci erkek ve kızların elindeki bezde de: "Siyah İsa bizimledir" yazısını okuyunca hiçbir kuşkusu kalmaz.

Derken, gençlerin ardından daha şapşap bir kalabalık sökün eder. İçlerinden kimileri şöyle bağırıyordur:

— İsa'yı yiyin. İsa'yı yiyin.

Buna kalabalıktan biri karşılık verir:

— Ben yedim, mideme oturdu.

Amanin amani, bu deneme hiç bitmeyecek mi?

Şimdi şu anda, 135. Sokağa demir bırakan **Black Power**'cilerin de hırsları ve ayranları kabarmaya başlamıştır. Bunların bir bölüğü —1966 ağustosunun 28. günündeyiz— orada niçin bulunduklarını bilmiyorsa da, bir bölüğü de Fransız yazarı Jean Genet'nin **Zenciler** adlı oyunundaki Archibald Absalon Wellington gibi ateş çukurundan boyuna gurultular çıkaran Mira Kongo yanardağını anımsatır. Bunlardan biri 135. Sokakla Sekizinci Caddenin köşesinde bir varil üstüne çıkmış, söylev çekiyordur. Biz adamın sözlerine ku-

lak tutmadan önce, göstericileri 125. Sokaktan bir kez daha geçirip, sonra yine gerisin geri getirelim ki hem bir kenarda ses çıkarmadan kalabalığı izleyen güvenlik güçlerine gözdağı verelim, hem de denememizi bir kez daha soluklandırmış olalım.

Şimdi artık Archibald Absalon Wellington II. istediği kadar ırlayabilir. Hiç üzülmesin sözlerinin hepsi banda alınacaktır:

— Siz Zencisiniz, ama Zenci olduğunuzu bilmiyorsunuz. Tümünüz Beyaz olmaya bakıyor, saçlarınızı düzlüyor, yüzünüze pudra çalmaya çalışıyorsunuz. İncil der ki: "Uyanın ve şarkı söyleyin. Uyanın ve şarkı söyleyin. Uyanın ve Zenci olun. Zencilerin 10 milyon yalvacı var. 10 milyon Zenci çocuğunun topu da yalvaç. Bizi onlar kurtaracak. Ruhumuzun çölünü onlar yeşertecek.

Kalabalığın sığıntısında, Sekizinci Caddeden bir başka Cadillac'ın adım adım ilerlediği de görülür. İçinde Siyah İktidarcıların önderi Stokely Carmichael'le yine **Black Power**'ci H. Rap Brown ve Chicago, Roosevelt Üniversitesi Siyasal Bilimler Bölümü Başkanı Prof. Charles V. Hamilton vardır.

Künyedir ki:

Carmichael'in adı son bir iki yılda işitilmeye başlar. Trinidad Adasında 1941'de doğmuş, New York ve Washington'da okumuş, 1964 yılında da Howard Zenci Üniversitesini bitirmiştir. Daha okulda iken C.O.R.E. ile S.N.N.C.'ye girmiş, bütünleşmeci eylemlere katılmıştır. Bu yolda pek çok da tutuklanmıştır. Bir ay önce bu iki örgütte kimi ihtilalci düşünceler belirmeye başlar. "Zor kullanmadan direnme"nin yerini "Şiddete karşı şiddet" ilkesi alır. Irk bütünleşmesine de bir aldatmaca gözüyle bakılmaya başlanır. S.N.N.C.'nin

başkanlığına Stokely Carmichael getirilir. Kimse duymasın, Carmichael gelecek yıl da Havana'da toplanacak olan OLAS kongresine katılacak, olumlu bir aydın olduğunu belli edecektir. Toplantı sonunda da dünyanın birçok başkentlerini dolaşacaktır. Dönüşte de Kaliforniya'da, Ookland'da, Kara Panterlerin önderlerinden Huey P. Newton'un doğum günü dolayısıyla düzenlenen mitingte konuşacaktır. Mahkemenin, Huey için vereceği kararın arifesidir bu. Miting yüzü suyuna Kara Panterler de onu başlarına geçireceklerdir. Bu yere ,herkesten çok onun yaraştığını sanacaklardır. Gelgelelim, Carmichael, bir süre sonra, kendisine bağlanan umutları boşa çıkaracak, Kara Panterlerle ilişkisini kesip Miriam Makeba adında bir zenci şarkıcı ile evlenecek ve de Gine'de yerleşecektir.

Artık ağzından Afrika'dan, Afrikalılardan başka bir söz işitilmeyecektir. Amerika'da ihtilalci Zencilerle ırkçı Beyazlar arasında yapılabilecek her türlü anlaşmaya kulaklarını tıkayacaktır. Sadece Beyazlara karşı bir Zenci cephesini övecektir. Kara Panterlerin önderlerinden Cleaver Eldridge de —onun da öyküsünün anlatılmasına az kalmıştır— 1969 eylülünde yayınladığı bir açık mektupla onu iyisinden hırpalayacak, Mister Charlie'den korkan bir paranoyak olduğunu ilan edecektir:

— Acılar, derinin rengine bağlı değildir. Tekelci anamalcılığın, yani emperyalizmin, ırkçılığın, sömürgeciliğin ve de yeni-sömürgeciliğin kurbanları çok çeşitli halklar arasında görülür. Bunlar derinin renginden çok ihtilalci ilkelere dayanan bir birliğe, bir dayanışmaya gerek duyarlar.

Ey Şah Şah, görüyorsun ki bunlar sonraki yılların dökümüdür. Bugün burda bunu bizden başka kim-

se bilmemektedr. Onun için biz de geleceğin yakasını bırakıp ışıldağımızı H. Rap Brown üzerinde tutalım. 1944 yılında doğmuştur. Yani 22 yaşında, çiçeği burnunda bir delikanlıdır. O da Carmichael'le birlikte: "Yapacağımız en iyi iş silahlanmaktır" demiş biridir. Zenci ayaklanmalarının filiz verdiği şehirlerde sayısız konuşmaları vardır.

1968 yılında Cambridge Üniversitesinde (Maryland) yapacağı ateşli konuşmadan sonra kargaşa çıkarmakla suçlanacaktır. Olay çıktığında, Cambridge'i çoktan bırakıp gitmiş olacaktır ama suç yine onun üstünde kalacaktır. Şerifin olayla ilgili en küçük bir kanıt bulunmadığını söylemesi bile hiçbir işe yaramayacaktır. Rap, aynı yılın ağustosunda New York - New Orleans, New Orleans - Atlanta ve Atlanta - New York arasında uçarken yanında bir de tüfek bulunduracaktır. Gerçi her defasında bunu kaptana bildirecektir ama bu, onun bir bölgeden bir bölgeye silah taşımakla suçlanmasını önleyemeyecektir. O da güvencesini ödeyerek özgürlüğüne kavuşacaktır. Ne ki, Huey P. Newton'un doğum gününde de konuşma patlatacağı için yeniden tutuklanacaktır.

Bunca lakırdıyı kantarladığımıza göre şunu da belirtelim ki, **Black Power**'ciler Ghetto'ların kendilerince denetilmesini istiyorlardır. Polisler, etfaiyeciler, yöneticiler hep Karalardan olacaktır. Ekonomik alanda ise bütün mağazaların, apartmanların, işyerlerinin kendilerine bırakılması gereği üzerinde duruyorlardır. Ne var, bir yandan da bağımsız bir ekonominin zorluğunu kabulleniyorlardır. Ama hiç değilse, Beyaz olsun, Zenci olsun, tüm sömürücüleri Ghetto'dan sürüp çıkarmak istiyorlardır.

Siyah İktidarcılar daha önce Kara Müslümanların

öne sürdüğü Amerika'nın paylaşılması ve bir Zenci devleti kurulması düşüncesine de sarılırlar. Anamalcı şölenin kırıntılarıyla yetinen Beyaz işçileri de küçüksememişlerdir. Yalnız onların Amerikan zenginliğinin bölüştürülmesine yanaşmadıklarını görüyorlardır. Carmichael bunu Havana'daki OLAS toplantısında da açıkça dile getirecektir:

— Gerçekleşecek olan devrimci ve toplu değişiklikte Beyazlar bizim aldatıldığımız savaşın kendi savaşları olduğunu anlamalıdırlar.

Black Power terimini ilk kez genç yaşta şanlı ölüm köprüsünden geçen Zenci yazar Richard Wright kullanmıştır. 1954 yılında Ghana üzerine yazdığı kitabın başlığıdır: **Siyah İktidar.**

Siyah İktidar sözü 24 haziran 1966'da, "Korkuya Karşı Yürüyüş" adı altında Memphis'ten Jackson'a fıştıklanan yürüyüş sırasında da bir bayrak söz olarak dalgalandırılmıştır. Göstericiler Canton'da güvenlik güçlerinin saldırısına uğrayınca "Siyah İktidar" diye çığrışmışlardır.

"Korkuya Karşı Yürüyüş"ü James Meredith düzenlemiştir.

Meredith 1933'te Mississippi'de Kosciusko'da dünyaya gelmiştir. Mississippi Üniversitesinden diploma almıştır. Üniversiteye girişi Federal Birliklerin ortada belirmesini gerektiren (Kasım 1962) türş yüzlü ırk çatışmalarına yol açmıştır. Bunlar da Yüksek Mahkemenin öğrenim kuruluşlarında ırk ayrımını kaldırmak için aldığı çeşitli kararların uygulanmasında kimi güçlükler yaratmıştır. Meredith'i bir kaçık 1966 haziranında Yurttaşlık Hakları Kampanyası sırasında yaralayacaktır. Ne ki bu, onun aynı yıl **Three Years**

in Mississippi (Mississippi'de Üç Yıl) adında bir kitap yayınlamasına engel olamayacaktır.

Black Power sloganını 1966 temmuzunda da C.O.R.E ile S.N.N.C. kongreleri sırasında Carmichael kullanmıştır.

Black Power'cilerin eylemleri ufukta bir şimşek gibi belirmiş, bir şimşek gibi de sönmüştür. Bunu Maurice Duverger çok önceden sezmiştir:

— Karalar güçsüz bir şiddeti uzun boylu sürdüremezler. Bu şiddet güçsüzdür çünkü paylaştıkları kutsal ülkülerle istedikleri ekonomik eşitlik arasında çelişki vardır.

Ne ki **Black Power** hiç değilse bir süre ileri doğru atılmış olan Kara İhtilalin —Daniel Guérin'in bir sözüdür bu— hızını belli etmiştir. Anamalcı yönetim üzerinde tartışma açmıştır.

Biz dönelim yine 135. Sokaktaki festeye. Bugün burda Carmichael de bir karambol çekecektir.

Köşe başına gelip demir bırakan siyah Cadillac'ta —onun üstü de açıktır— ayağa kalkar, gırtlağını bir iki kez, hurk hurk, temizledikten sonra söze başlar:

— Amerika ırk sorununu erkekçe göğüslemeye yanaşmıyor. Bin dereden su getiriyor, savsaklıyor, sürüncemede bırakıyor. Bu toplum onların malı. Bildikleri gibi öttürebilirler borularını. Ama bizim, bu baskıdan kurtulmak yolunda onların gösterdiği çareleri benimsememiz düşünülmemeldir. Biz kendi yolumuzu kendimiz çizeriz. Kişiliğimizi tanımlama, atacağımız adımı belirleme, hedefimizi saptama işinde bize kimsenin söyleyeceği söz olmamalıdır. Ghetto'daki adam, Beyaz evsahibinin salt yüksekten yüksek kirayı cebine indirmek için geldiğini, gerekli onarımları yapmaya yanaşmadığını bilmektedir. Bayındırlık De-

netim Müdürlüğünün, Beyaz evsahibini koruduğunu da bilmektedir. Pek sıkıştığında da sudan para cezaları ile işi atlattığını da bilmektedir. Ghetto'daki adam, Beyaz polisin Zenci sarhoşu kapı aralığına sıkıştırıp marizlediğini, Beyaz haraç yiyicilerden rüşvet aldığını da bilmektedir. Ghetto sokaklarını toplanmamış çöp tenekelerinin doldurduğunu da görmektedir. Çöpleri toplamak üzere kamyon yollaması gereken sorumluların Beyaz olduklarını da bilmektedir. Okullarda tarih derslerinde Kara halkların kazandıkları başarıların es geçildiğini de bilmektedir. Okul yönetiminin Charlie'ler elinde olduğunu da bilmektedir. Beyazların yerel yönetimlerde bile Karaları Karalarla değil, Beyazlarla çekip çevirmek istediklerini de bilmektedir.

Kalabalıktan uzun bir alkış kopmuştur. Herkes ayakta olduğunu unutarak bir daha ayağa kalkmaya savaşmıştır.

Black Power sözü tempoya vurulmuştur.

Carmichael kalabalığı elleriyle yatıştırdıktan sonra yeniden konuşmaya başlar.

Biz bu sözleri Can Yücel'den öğrendik.

O da Stokely Carmichael'den tutmuş.

— Sömürücüler Ghetto'lara dışardan gelip halkın iliğini sömürdüler. Zenci dostu olarak geldiler ama bütün düşünceleri kendi çıkarlarıydı. Amaçları ırkçılığın sürdürülmesi olduğu halde Karalar için çalışacaklarını, Karaları mala boğacaklarını söylemeye durdular. Toplumsal Yardım Kurumu bile bize yardım sözüyle yanışıyor. Sonunda da topumuzu insanlıktan çıkaran ve bağımlılığımızı kökleştiren düzenler kurup gidiyor. 1964'te Ghetto sokaklarında kıyamet koptuğunda Beyazların malı olan mağazalar yakılıp yıkıldı. Yağma edildi. Mağaza sahipleri kendilerine el açmış

bir topluluğa yardım ettiklerini sandıklarından şapalaklaştılar. Öfke atına bindiler. Anlamadılar ki bu topluluk, kendilerine yapılan bu iyilikler, bu hizmetler için şükran değil kızgınlık duymaktadır. 1955-1965 yıllarında 970.000 işten Karalara sadece 36 bini düşmüştür. Liseyi bitirenler arasmdaki işsizlik oranı liseyi yarıda bırakmış Beyaz öğrenciler arasındaki orantıdan daha yüksektir. Üstelik 1960'da üniversiteyi bitirmiş bir Zencinin ortalama geliri 5.020 dolar iken, lisede sadece 2-3 yıl okumuş bir Beyaz gencin gelirinden 110 dolar daha azdır.

Carmichael yine bir an durmuş **Black Power** dalgalarının sokakta yankılanmasını beklemiştir. Sonra sözünü şöyle sürdürür:

—Kara Adam ekonomik kaynaklardan ölesiye yoksun kılınmıştır. "Sömürücü Kredi Düzeni"ne kurban giden halk, yıllaryılı: "Bir dolar, haftada bir dolar" aldatmacasıyla canından bezdirilmiştir. Taksitle alınan mallar, daha son taksit ödenmeden, eskiyip kullanılamaz duruma gelmektedir. Bu yüzden Karalar ya ana gereksinim maddelerinden vazgeçmekte, ya da sömürülmeyi göğüslerine çekmek zorunda kalmaktadırlar.

Ey okur, Carmichael'in sözünü burda keseceğiz. Ona ayırdığımız saat doldu. Kaldı ki öyküyü çokça uzatarak okurlarımızın gönlünün gözünü çıkarmak da istemeyiz.

Biz de artık buralarda durmayalım. Basıp Montgomery'ye gidelim. Martin Luther King'in bir sürü karambolunu anlattık, bir Montgomery Otobüs boykotu kaldı. Onu da kucağımıza alalım ki yazarlığımıza gösterilen saygının boş olmadığını bir kez daha ortaya koymuş olalım.

Aralıkta tarihler birbirine karışacaktır ama biz burada tarihleri sıraya dizmek için değil, gerçekleri ortaya çıkarmak için bulunuyoruz.

Sen de ey okur, yazdıklarımızdan bıkkınlık getirmedinse dikkat ve sabır gözünü bu kez 1955 yılındaki Montgomery olayları üzerine çevir ki herkesin yaşamak istediği, ve de herkesin yaşamaya hakkı olduğu helvasına birlikte kaşık çalalım.

Nedir, boykotun içine lappadak dalmadan önce Martin Luther King'in künyesini de çıkaralım. Bunu daha önce yapacaktık, onun barışçı düşünceleriyle fincancı katırlarını ürkütmek istemedik.

Doktor King 1929'da Georgia eyaletinin Atlanta kentinde doğmuştur. O da Vaftizci bir rahibin oğludur. 1948 yılında "Morehouse College'ı bitirmiş, 1951'de de "Crozer Theological Seminary"den ilahiyat diploması almıştır. Boston Üniversitesinde de doktora çalışmaları vardır. Sonraları Montgomery'de (Alabama) rahip olarak bulunmuştur.

Martin Luther King kaşarlanmış bir iyimserdir. Bir bütünleşmecidir. Kin ve zorbalıkla savaştığı, insanlar arasındaki barışı güçlendirmeye çalıştığı, Kara-ların onurunu da ayakta tutmak istediği için 1964 Nobel Barış Ödülü ona verilmiştir. Yüz bin eyvah ki bu ödül ömrünün kurdelasını kısaltmaktan başka bir işe yaramayacaktır. 4 nisan 1968 günü Memphis'te (Tennessee) kaldığı motelin balkonundan arkadaşlarıyla konuşurken, James Early Ray adında bir Beyazın attığı kurşunlarla ölüm tahterevallisine bindirilecektir. Kara Panterlerin önderlerinden Eldridge Cleaver bu cinayet için şunları söyleyecektir:

— Katilin kurşunu sadece Dr. King'i öldürmedi, bir tarih evresini de öldürdü. Bir umudu, bir düşü de

öldürdü. Beyazlar katili aramakta ne kadar canla başla çalışmış olsa da Karalar bu olaya Beyazların Karaları yadsıması, saf dışı tutmak istemesi gözüyle bakıyor. Bütün uzlaşma umutlarının ortadan kaldırılmasıdır bu. Barışçı ya da şiddetsiz yollarla değişiklik yapmanın ortadan kaldırılmasıdır bu.

Eldridge Cleaver bu cinayetle savaşın ilan edildiğini de belirtecek ve Beyazlara karşı şiddet olaylarına girişmenin işaretini de verecektir ama biz daha oraya gelmeyelim de Martin Luther King'in üstünde kalalım.

Doktor barışçıların adlarını ilk kez, İlahiyat öğrenimi sıralarında, Dr. A.J. Muste'nin bir konferansında işitmiştir. Aynı yıl, bir pazar günü öğle sonrasında Philadelphia'ya Dr. Mordecai Johnson'un bir konuşmasını dinlemeye de gider. Johnson, Howard Üniversitesi rektörüdür. O gün Mahatma Gandhi'nin yaşamından ve de öğretisinden açmıştır ki genç Martin Luther'i çok ilgilendirmiştir. Öyle ki, genç ilahiyatçı, konuşmanın sonunu beklemeden sokağa fırlamış, Gandhi'nin altı kitabını birden almıştır. Gerçi o da, daha önce Gandhi'nin adını duymuştur ama yazılarını okumamıştır.

Gandhi onu en çok "Zora Başvurmadan Direnme" kampanyaları ile büyüler. Hele Gandhi'nin, İngilizlerin Hint halkma bindirdikleri tuz vergisini protesto için 1930 yılının nisanında patlattığı "Tuz Yürüyüşü" —ki çokları bunu Napoléon'un Elbe adasmdan dönüşüne benzetmiştir— onun pilav tavasını yakmıştır.

Yalnız Gandhi'nin o destansal oruçlarına pek yanaşmak istememiştir. Onun gibi herkesin gözü önünde yemek de yemiyordur. Herkesin gözü önünde uyumuyor, yüzmüyor, okumuyor, çıkrık döndürmüyor-

dur. Ulusunun çoğalmasını önleyecek yollar da aramıyordur. Gandhi'nin kadınların 21, erkeklerin 25 yaşından önce evlenmeleri ilkesine de kulak asmıyordur.

Gandhi "Zora başvurmadan direnme" gücünü **satyagraha** kavramından almıştır. **Satya** hem gerçek, hem de sevgi anlamına gelmektedir. **Agraha** ise güç demektir. Gandhi bu kavramı şöyle açıklar:

— **Satyagraha** demek gerçeği insanın karşısındakine, karşıt düşüncede olana acı verecek biçimde değil, yalnız kendisine acı verebilecek yollardan giderek kabul ettirmektir. Karşıt düşünceli yanlışından, sabır ve sevgiyle vazgeçirilmelidir. Zorlanmamalı, kurtarılmalıdır. **Satyagraha**, işin sonunda dalaşanları barıştırmak amacını güden, sürekli bir aracı rolü oynamalıdır. Zor kullanmak, aşırı ve ortalık karıştırıcı propogandalara el atmak **satyagraha**'nın yolunu tıkar.

Martin Luther, öğreniminin son yılında da Reinhold Niebuhr'un kitaplarıyla tanışır. Niebuhr, uzun yıllar, Barış Derneğinin Ulusal Başkanlığında bulunmuştur. Keskin bir barışçı ise de 30'lu yılların başlarında örgütle ilişkisini keser. Niebuhr "Zor kullanarak direnme" ile "Zora başvurmadan direnme" arasında hiçbir ayrılık görmüyordur. Ona göre bu iki yöntem ayrı sonuçlar verse de aynı kapıya çıkar. Yani aralarında bir derece ayrımı vardır. Niebuhr, sonraları "Zora başvurmadan direnme"nin anlamsızlığına da varacak, barışçılığı da yadsıyacaktır. İşin bu noktasında Dr. King, yine Gandhi'ye sarılır. Gerçek barışçılık kötülüğü bağrına basmak değildir. Ona zor kullanmadan direnç göstermedir. Gandhi'nin, kötülükle savaşırken, kullandığı silah kin değil sevgidir.

Geldik mi şimdi Montgomery otobüs boykotuna.

Doktor arkadaşlarıyla birlikte boykotu zora baş-

vurmadan yürütmek üzere planlamıştır. Diyordur ki:

1 — Zora başvurmadan direnme korkakların işi değildir.

2— Zora başvurmadan direnme karşısındakini aşağılamaya çalışmaz. Onun dostluğunu elde etmeye bakar.

3 — Zora başvurmadan direnme kötülüğün güçlerine yönelir. Kötülüğün aleti olan kişileri hedef almaz.

4 — Zora başvurmadan direnme acıları misilleme yapmadan kabul eder. Dayağa ve köteğe dayak ve kötekle karşılık vermez.

5 — Zorsuz savaşım hem dıştan gelen zoru, hem de içtekini elinin tersiyle iter. Her adımda sevgi ilkesi egemendir.

Bunlara şu akide şekerleri de eklenebilir:

1 — Sevgi, işini yarı yolda bırakmaz. O, kötülükleri yedi kez değil "yetmiş kez yedi kez" bağışlar.

2 — Zorsuz savaşıma inanan geleceğe de inanır.

İmdi azizimiz bu değersiz Salah Bey gördü ki herkes de değersizdir. Ve de her serüven için türlü öyküler söylenmiştir. Martin Luther King de öyküler içinden bir öykü anlatır. Ama ayrıntılı olarak anlatır. Biz özet olarak verelim.

1 aralık 1955 günündeyiz.

Bayan Rosa Parks, Clevland Caddesindeki bir duraktan şehir otobüsüne biner. Çıtıpıtı bir zencidir. En büyük mağazalardan biri olan "Montgomery Fair"daki işinden evine dönüyordur. Bütün gün ayakta kalmıştır. Hem yorgun, hem de argındır. Otobüste Beyazlara ayrılan bölümün hemen arkasında boş olan ilk sıraya oturur. Az-biraz sonra otobüs şoförü kendi-

sine ve yanındaki üç Zenciye yerlerini Beyaz yolculara bırakmak için daha arkaya geçmelerini buyurur. Ne ki, otobüste hiç boş yer yoktur. Bir başka deyişle, Bayan Parks yerini yeni binen Beyaz Adama verecek olsa ayakta kalacaktır. Öbür üç Zenci şoförün buyruğuna hemen uyar. Bayan Parks ise yerinden kıpırdamaya niyeti olmadığını açıklar. Ne ki bunu şeker-şerbete bulayarak söylemiştir. Gelgelelim, bu, zavallı kadıncağızın tutuklanmasını önleyemeyecektir.

Bayan Parks'm şoförün uyarısını neden umurlamadığı sonradan çeşitli biçimlerde yorumlanır. Beyazların çoğu onu buraya N.A.A.C.P.'nin olay çıkartmak amacıyla oturttuğunu ileri sürecektir. İlk bakışta bu yorum haklı gibi görünür. Çünkü Bayan Parks, N.A.A.C.P.'nin yerel örgütünde sekreter olarak görev almıştır.

Oysa bu kuşkunun hiçbir dayanağı yoktur. Bayan Parks da, N.A.A.C.P. büyükleri de mahkemede bunu açıklamışlardır. Gerçekte Bayan Parks'ın davranışı ruhsal bir eğilim gösterir. Martin Luther King bu konuda şöyle diyecektir:

— Bayan Parks'm davranışını anlamak için insan yaşamında kimi anlar olduğu ve insanların o anlarda: "Artık yapamayacağım, artık katlanamayacağım" diyerek kurulu düzene karşı çıktıkları bir olgu olarak kabul edilmelidir. Bayan Parks davranışıyla aynı duruma geldiğini açığa vurmuştur.

Bayan Parks'm tutuklanması perşembe günü akşamına raslar. Güvencesini yatırıp hapisten çıkaran N.A.A.C.P. önderlerinden E.D. Nixon'dur.

Tutuklamayı ilkin birkaç kişiden başkası duymamıştır. Nedir, akşam, telefonlar işlemeye başlayınca

Siyasal Kadın Konseyi üyesi kadınlar bütün Zencilerin otobüsleri boykot etmesini kararlaştırır. Bunu E.D. Nixon'a bildirince, o da her zamanki pervasızlığı ile onlara arka çıkmakta bocalamaz. İşin sorumluluğunu da üstlenir. Ertesi gün, alessabah, yani 2 Aralık cuma günü Doktor King'i telefonla arar. Durumu anlattıktan sonra şöyle der:

— Uzun zamandan beri bu işlere göz yumuyoruz. Otobüsleri boykot etmenin zamanı geldi sanırım. Artık azarlanmak istemediğimizi Beyazlara anlatsa, anlatsa bu boykotlar anlatabilir.

Martin Luther onu hemen destekler ve boykotun etkili bir silah olduğunu savunur.

Nixon, Doktora telefon etmeden önce, Montgomery'deki ilk Vaftizci kilisenin rahibi genç ve dinç Ralph Abernathy ile de görüşmüştür. Abernathy de gösterinin sorumluluğuna katılmaya evetini basmıştır. Yarım saat boyunca Nixon, Abernathy ve Martin Luther birbirleriyle telefonlaşıp bir plan ve ortakgüdüm üzerinde anlaşırlar. Nixon, o gün akşama, sivil kuruluşların ileri gelenleriyle rahipleri bir araya getirmeyi, onlara boykot üzerindeki düşüncelerini sormayı öne sürer. Doktor da Dexter Caddesindeki kendi Vaftizci kilisesinde toplanabileceklerini söyler.

Akşam, her türlü Zenci topluluğundan kırk kösemen kilisede hazırola geçmiştr. Doktorlar, öğretmenler, avukatlar, işadamları, posta görevlileri, kilise yöneticileri, topu da ordadır. Çoğunluk ise papazlardadır. Martin Luther King rahiplerin, din adamlarının öteden beri bu gibi eylemlere burunlarını sokmadığını bildiğinden, onları bugün burada bir arada görünce pek sevinir. Olağanüstü bir olay yaratacaklarını çakar. Toplantı başkanlığına Rahip L. Roy Bennett se-

çilmiştir. Hazret baston yutmuş boyu ile toplantıya şipşak egemen olur. Bayan Parks tutuklanmasını söz götürmez bir görkemle anlattıktan sonra, Bennett otobüs boykotunu gündeme getirir. Konunun gün doğusunu, gün batısını eşeledikten sonra sözü şöyle bitirir:

— Bir şeyler yapmak zamanı gelmiştir Artık konuşmak değil, kıpırdamak gerek.

Boykota oybirliği ile karar verilir.

5 aralık akşamı yeniden toplanmak ve boykotun süresini saptamak üzere dağılırlar. Toplantı bu kez Peksaygıdeğer Rahip A.W. Wilson'un Holt Street'teki Vaftizci kilisesinde yapılacaktır. Aralıkta, cumartesi günü bir el ilanı, bir bildiri dağıtmayı da karar altına alırlar. Bu iş için bir de komite kurulur. Doktor da bildiriyi kaleme alması için kurula seçilir. Bildiri şöyledir:

— 5 aralık pazartesi günü ister işe, ister okula gitmek, ister şehre inmek için olsun otobüse binmeyin. Bir kadın, sizin gibi Zenci bir kadın yerini bir Beyaza bırakmadı diye tutuklanıp hapsedildi. Pazartesi nedeni ne olursa olsun otobüse binmeyin. Çalışan biri iseniz taksi tutun, otostop yapın ya da daltaban yürüyün. Pazartesi akşamı saat yedide Holt Street'teki Vaftizci kilisede yapılacak toplantıya katılın. Yeni haberler alacaksınız.

Şehirde Karaların işlettiği 18 taksi kumpanyası vardır. Bu da 210 araba anlamına gelir. Peksaygıdeğer Rahip W.J. Powell onlarla anlaşır. Taksiler dolmuş yapacak, Zencileri otobüs fiatına taşıyacaktır.

Vay beni, bildirilerden bir **Montgomery Advertiser** gazetesinin eline geçmiştir. Gazete, Zencilerin ne dolaplar çevirdiğini Beyazlara duyurmak amacıyla bildiriyi cumartesi günü birinci sayfasında yayınlar. Ama

bu, Karaların ekmeğine yağ sürmekten başka işe yaramaz. Boykotu duymamış olanlar, gazetenin yüzü suyuna duymuş oluyorlardır.

Yalnız gazetenin pazar günkü sayısında bir yazı da yer alır. Yazıda Zencilerin davranışı, okullarda ırk ayrımını yasaklayan yasa üzerine "Beyaz Yurttaşlar Konseyi" adında bir örgüt kuran ve ırk ayrımını sürdürmek için zaman zaman yasal olmayan yollara başvuran Beyazlarm davranışına benzetiliyordur.

Yazıyı okuyunca Martin Luther King'in tepesi atar. Kendi eylemlerinin Beyazlarm yaptıkları işle bir tutulmasına sinirlenmiştir. Karalar sadece özgürlüğün ve adaletin sultanlığını kurmak, bağnaz Beyazları memleket yasalarına saygı göstermeye itelemek istiyorlardır. Niyetleri otobüs ortaklığına top attırmak da değil, işletmede eşitliği sağlamaktır. Sonunda Doktor King şu sözü söylemek gereğini duyar:

—Kötülüğe karışmadan kötülüğü kabul eden kişinin kötülüğü yapandan hiçbir ayrılığı yoktur. Kötülüğü görüp de protesto etmeyen kişi, kötülüğün yapılmasına yardımcı olur.

Gerçekte doktor bu sözü pazar günü akşamı evinde, karısı Coretta'ya söylemiştir. Sonunda gözlerinin kapanmak üzere olduğunu anlayarak kendini, hop, yatağın içine atar. Ne ki, iki haftalık kızı Yolanda Denise'in boykottan haberi yoktur. Babasının da bütün gücünü tükettiğini bilmiyordur. Vızık vızık viyaklamaya başlar ki bu kadar olur.

Bu kez, Doktora arkadaşlarından bir telefon da gelir. İster istemez daha iki saat ortalıkta sürünmek zorunda kalır. Aralıkta karısıyla yeniden boykot üzerine laflar. Doğrusu, yapılacak girişimin başarıya ulaşıp ulaşmıyacağı üzerine daha kesin bir düşüncesi

yoktur. Şimdiye değin, Montgomery'de birçok eylemlerin suya düştüğünü yakından görmüştür. Eseler, peseler, sonunda karısıyla şunda anlaşırlar: Zencilerin % 60'ı boykota katılır.

Pazartesi sabahı Doktorla karısı Coretta her zamankinden erken uyanır. Doktor hala, % 60'lık bir katılmanın zafer sayılacağı görüşündedir. Raslantıya ve şansa bakın ki evlerinden birkaç adım ötede bir otobüs durağı vardır. Durak da pencereden bütün girdisi, çıkıntısı ile görünmektedir. İlk otobüs saat altıdadır. Karı koca beş buçukta kalktıklarından dünyanın en uzun yarım saatini geçirirler. Martin Luther King mutfakta kendine kahve pişiriyordur ki —bak şu pisboğaza— karısı salondan seslenir:

— Martin, Martin çabuk, çabuk. İlk otobüs göründü.

Evet, ilk otobüs durağa hızla yaklaşıyordur.

Ama biz, otobüsün durağa gelip durmasını beklerken size Coretta'nın kim olduğunu da anlatalım ki şimdiye kadar ki suskunluğumuz kabalığımıza verilmesin.

Coretta, Montgomery'den 120 km. uzaktaki Marion ilçesinde dünyaya gözlerini açmıştır. Babası Obie Scott, köylü olmasına karşın, iş dünyasında başarı kazanmıştır. İlkin bir kamyon işini yürütmüş, sonra benzin istasyonu olan bir bakkal dükkanına el atmıştır. En son da piliç yetiştirmeye durmuştur. Beyazların sopalı gözdağlarına pabuç bırakmamış, ailesinin geleceğe güvenle bakmasına çalışmıştır. Coretta, Yellow Springs'te (Ohio) "Antioch" kolejine gidinceye değin Marion'da yaşamıştır. Annesinden musiki yeteneğini devşirmiş biri olarak musikiye yönelmiş, bir burs kazanarak Boston'daki "Yeni İngiltere" konservatuarını

bitirmiştir. Doktor onu görür görmez yumurtanın sarısı gibi yere düşmüştür. Coretta yüzü yumuşak bir piyade güzelidir. İçi dışı birdir. İnsanları karmanyolaya sokan bir zekası vardır. Martin Luther'le tanıştığı vakit ona kendini bir şarkıcı olarak kabul ettirir.

Doktor 18 haziran 1953 günü onu alıp Marion'a getirir. Orda, büyük bir çayırda babası kendilerini evlendirecektir. Nedir, evlilik yaşamları Boston'a döndüklerinde başlayacaktır. Temmuz ayı yolculuğunda ise karı koca Montgomery'de demir bırakırlar. Coretta orayı ilk kez görüyormuşcasına şapalaklaşmıştır. Gençliğinden beri iki ırka açık üniversitelerde okuduğu, Beyazlardan birçok dostlar edindiği için Montgomery'nin, ırk ayrımını ağızlarının kaşığı yapan insanlarına ısınamamıştır. Ama Doktor, Dexter Caddesindeki kiliseden çağrı alıp da oranın rahipliğini yüklenmek isteyince kocasını desteklemiş, üstelik kendi şarkıcılığını da ortadan kaldırma işine girişmiştir.

Karı kocanın Montgomery'ye bütünlük yerleşmeleri 1 eylül 1954 günü olur. O günden sonra Montgomery'de işler daha da karışacak, bağnazlar borularını daha çok öttüreceklerdir. Bir gün Bir Irkçı Beyaz Doktora şöyle der:

— Yıllardan beri bizim ilişkilerimiz uyum ve huzur içindeydi. Neden siz ve arkadaşlarınız bu geleneksel durumu değiştirmeye çalışıyorsunuz?

Martin Luther'in buna karşılığı da şu olur:

— Siz Montgomery'de hiçbir zaman gerçek bir barış görmediniz. Siz bir çeşit "olumsuz barış" tan yararlandınız sadece. O olumsuz barışta Karalar, Beyazlardan aşağı katta olduklarını kabullenmekten başka bir şey yapmıyorlardı. Gerçek barış bu değildir.

Barış adalet demektir. Bugün bu şehirde gördüğünüz gerilim zorunlu bir şeydir. Bu gerilim baskı altındaki kişilerin ayaklanmaları ve olumlu bir barışı ele geçirmek istemeleriyle ortaya çıkmıştır. Montgomery'de iki ırk arasında sürüp giden barışın Hristiyanlıkla hiçbir girdisi çıktısı yoktur. Dinsiz bir barıştır bu. Ücreti de çok yüksektir.

Şimdi dönelim yine boykotumuza.

Coretta, mutfaktan koşup gelen kocasına otobüsü işaretle der ki:

— Otobüs bomboş sevgilim, bomboş.

Doktor King gözlerine inanamıyordur.

Biliyordur ki Güney Jackson otobüsü her sabah Zencilerle dolu olarak geçer. Bunlar işlerine giden hizmetçilerdir. Doktorla karısı bu kez ikinci otobüsü bekler. O da birincisi gibi kuru bakırdır. Üçüncüsü ise sadece iki Beyaz yolcu taşıyordur.

Coretta ile kocası sevinçlerini koyacak yer bulamazlar.

Doktor mutluluğunu anlatmak için bir ara "vafir" sözcüğünü kullanmak isterse de o sırada nasılsa orada bulunan Salâh Beyin göz kaş oyunu üzerine "pek çok" sözcüğünde kalır.

Uzatmayalım, Doktor hemen otomobiline atlayarak şehri kolaçan etmeye çıkar. Dolaş babam dolaş. Bütün şehri hallaç pamuğu gibi atmıştır. Otobüslerde sadece sekiz Zenci görür. Bu da şu demektir ki boykota hemen hemen tüm Karalar katılmıştır.

Selam sana ey yiğit rüzgar.

Montgomery-ilinin Zenciler elinde ilk zaferi budur ki bütün Beyazlar karın ağrısına uğrar. Bugüne dek sümsük, uyuşuk ve mayışık bir yaşam süren Zenciler birden uyanmışlar, şaha kalkmışlardır.

Otobüslerdeki durum gün boyu ve akşamleyin sürgit olur. Alabama State Kolejinin —Zencilerin en büyük yüksek öğrenim enstitüsüdür bu— 200 öğretim görevlisiyle iki bin öğrencisi şarkı söyleyerek evlerine ayak ayak dönmüşlerdir. Kimilerini dolmuşlar taşıyordur. Kimileri ise paytonlarda ya da katır sırtlarında görünmüştür. Tabankeşler arasında ise 18 kilometre yürüyenler bile vardır.

Martin Luther King şöyle diyecektir:

— Bunu niçin yaptıklarını biliyorlar ve yaptıkları işi seviyorlardır.

Haftalarca bu ağır yürüyüşe katlanan pinpirik bir kadına yorulup yorulmadığı sorulduğu vakit de şu karşılık alınacaktır:

— Ayaklarım yoruldu. Ama ruhum tam bir dinginlik içinde. Ne ki, biz daha oralara gelmeyelim de Martin Luther King'le birlikte Sulh Mahkemesinden içeri dalalım.

Mahkeme ana-baba günüdür.

Bugün Bayan Parks burda Belediyenin ırk konusunda aldığı karara aykırı davranışta bulunmakla yargıca hesap verecektir. Bayan Parks'ın avukatı Fred D. Gray —o da genç bir Zencidir— parlak bir savunma yaparsa da yargıç Bayan Barks'ı 10 dolarlık bir para cezasına çarptırır. Ayrıca dört dolar da Mahkeme giderleri için ödeyecektir. Nedir, Bayan Parks, avukatı aracılığı ile duruşmanın bir üst mahkemede görülmesini isteyecektir.

Bir nokta daha: bu gibi davranışlar, her zaman halkın düzenini bozmakla suçlanır. Bu kez ilk olarak ırk ayrımı konusu ortaya çıkmıştır. Bu da Zencilerin olumlu bir harekete geçmesine neden olmuş, birçok-

larını da ırk ayrımı konusundaki yasanın geçerliliği üzerinde düşünmeye itelemiştir.

Mahkeme çıkışında Ralph Abernathy, E.D. Nixon ve Hilliard kilisesi rahibi Peksaygıdeğer E.N. French (ki onun kilisesi de piskoposcu-metodist bir öğretiye göre iş görür) otobüs boykotuna yön vermek, onu Beyazlara aman vermeden yönetmek için bir kurul kurmak zorunluluğu üzerinde anlaşırlar.

Kurul başkanlığına bizim Martin Luther King getirilir. Kurulun adı ise **Montgomery İlerleme Birliği** (Montgomery Improvement Association) olarak saptanır. Seçim, akşamki büyük mitingi düzenleyecek olan kişilerin de katıldığı bir toplantıda yapılmıştır. Orda akşam için ne yapılacağı da tartışılır. Roy Bennett'in mitingi yönetmesine söz bağlanır. Martin Luther King de gecenin en dürüşken konuşmasını patlatacaktır. Ama gündüzki başarılarına karşın, içlerinde yine bir kuşku yatmaktadır. Yığınlar mitinge gelecek mi, gelmeyecek mi?

Doktor King saat 18'de akşam çekeceği söylevi yazmaya oturur. Bu iş için yirmi dakikası vardır. Sonra kalkıp mitinge gidecektir. Başka zamanlarda, kilisede vereceği vaazlar için 15 dakikalık bir çalışma yetmektedir. Şimdiyse, yirmi dakika içinde, yepyeni bir adalet düşüncesiyle canlanmış bir topluluğa bir söylev hazırlaması gerekmektedir. Bu iş, birden gözünde büyür. Bir bunalıma gireyim mi, girmeyeyim mi diye düşünürken beş dakika daha geçer. İşte o zaman Tanrıya sığınıp dua etmekten başka çıkar yol bulamaz. Duası kısa ve basittir. Tanrıdan kendisine dinginlik vermesini ve kendisini yüzüstü bırakmamasını istemektedir.

Doğrusu Doktorun işi hiç de kolay değildir.

Bir yandan boykot konusunda dinleyicilerin isteklerini kamçılayan bir söylev çekecek, bir yandan da coşkularını Hristiyanlığm kabul edebileceği sınırlar içinde tutacaktır. Söylevin belli başlı noktalarını kafasına yerleştirdikten sonra Coretta'ya bir alas çekerek mitingin yapılacağı kiliseye yollanır. Kiliseye yaklaştığında tüm sokakları hep Zencilerin tıkadığını görür. Arabasını bir yere parkettirerek beş bloku yaya olarak geçer. Kilisenin salonu da hınca hınçtır. 3-4 bin kişi de dışarda kalmıştır. Hemen oraya yerleştirilen hoparlörlerle bunların içeriyle bağlantısı sağlanır. Gelgelelim, toplantının sonuna doğru, hoparlörlerin sesinden tedirgin olan mahalledeki Beyazların sızlanması üzerine polis gelip onları söker.

Miting "İleri İsa Erleri" ilahisiyle açılır.

Peksaygıdeğer W.F. Alford ilahiden sonra orda bulunanları duaya çağırır. Daha sonra, yardımcısı yine Peksaygıdeğer U.J. Fields —ki o da Bell Sokağı cemaatinin papazıdır— İncilden bir parça okur.

Sıra Martin Luther King'e geldiği vakit, Hazretin suratını görüntülemek için her yerden TV kameraları fışkırır.

Kilisedekilerin topu, şimdi, rozası altın değer bir suskunluk içinden geçmektedir.

Doktor, ilkin Bayan Parks'ın nasıl tutuklandığını anlatır ve de Zencilerin uzun yıllardan beri otobüslerde paylanmalarının, horlanmalarının acıklı bir özetini çıkarır. Sonra da şöyle der:

— İnsanın yorulduğu, canından bezdiği bir an vardır. Bugün burada bize uzun süredir acı çektirenlere şunu söylemek için toplanmış bulunuyoruz: yorgunuz, horlanmaktan, bir yana itilmekten yorgunuz.

Baskıcıların acımasız çizmelerinin altında yaşamaktan bezdik, bıktık. Yorgunuz Hancı.

Bir alkıştır kopar.

Doktor lafını sürdürür:

— Protesto gerek. Başka bir şey yapamayız. Yıllardan beri tarihlerin yazmadığı bir sabır gösterdik. Öyle ki Beyaz kardeşlerimiz bizim almyazımızdan memnun olduğumuzu sandılar. Bu akşam burada bulunuyorsak bu boyun eğme durumuna paydos çekmek içindir.

Yeniden alkış tufanı.

Doktor daha sonra eylemlerinin haklılığını anlatır. "Demokrasinin hayran olunacak bir özelliği de yurttaşlara protesto hakkı tanımasıdır." der. Lafı ırkçı bir kuruluş olan Yurttaşlar Topluluğu ile Ku Klux Klan'a getirerek, onların kullandığı yöntemle Zencilerin yöntemini karşılaştırır ve der ki:

— Bu kuruluşlar toplum içindeki adaletsizliğin sürgit olmasını savunuyorlar. Biz ise toplumda adaletin sultanlık kurmasını istiyoruz. Onların yöntemleri toplumu kargaşaya ve de çapanoğlunun aptest suyuna götürür. Bizim niyetimiz onlar gibi haçları yakmak değil. Bizim niyetimiz onlar gibi insanları yataklarından çekip linç etmek değil. Bizim niyetimiz gözdağı vermek ya da insanları aşağılamak değil. Biz tüzenin hukukun en yüksek ilkelerini uyguluyoruz.

Bu pas tutmaz sözlerden sonra Doktor dinleyicilere, her ne olursa olsun ölçülü davranmalarını da salık verir. Özellikle boykot sırasında kimseyi zorlamamalarını ister. "Biz inandırma yolunu seçtik baskı yolunu değil" dedikten sonra da lafını Hristiyanlığın sevgi öğretisine getirip dayandırır:

— Eylemimiz Hristiyanlığın en derin ilkelerinden

almalıdır esinini. Bizim yaşamımıza düzen verecek şey sevgidir. Bir kez daha İsa'nın yüzyılları aşarak gelen o ünlü sözüne yüreklerimizi açalım: "Düşmanlarınızı sevin, sizi lanetleyenleri kutsayın. Size işkence yapanlar için dua edin." Karşılaştığımız gereksiz ve üzücü olaylar karşısında kendimizi acıya kaptırmayalım. Beyaz kardeşlerimizden nefret etmeye kalkışmayalım.

Yeniden bir alkış kopar.

Martin Luther King artık söylevinin sonuna gelmiştir:

— Hristiyanlığın sevgi ilkelerine bağlı kalarak yüreklilikle ve duygularınıza kapılmadan gösterinizi sürdürürseniz gelecek kuşak tarihçileri şunu kolaylıkla söyleyebileceklerdir: "O zamanlar büyük bir ulus, zenci ulusu vardı. Uygarlığa yeni bir anlam, yeni bir ağırbaşlılık kattı." İşte dünyanın bizden istediği budur. Omuzlarımıza çöken sorumluluk budur.

Doktor King artık ayakta alkışlanıyordur.

O akşam orada alkışlarla kabul edilen bir önerge de vardır. Buna göre, Beyazlar isteklerine evet demedikçe boykota son verilmeyecektir.

Artık siz kestirin, boykotun yedinci günü Zencilerle Beyazların önde gelenleri —içlerinde Belediye Başkanı da vardır— boykotun sona erdirilmesi için bir araya gelirler. Karaların istekleri üç noktada toplanıyordur:

1 — Otobüste Zencilere iyi davranılacağı üzerine söz verilmesi,

2 — Boş yerlere, yolcuların otobüse biniş sırasına göre oturması,

3 — Zencilerin çoğunlukta olduğu mahallelere giden otobüslerde Zenci şoförlerin de kullanılması,

Aralıkta Beyazlara bir ödün de veriliyor, Zencilerin otobüsün arka tarafında oturmasına ses çıkarılmıyordur.

Beyazlar ikinci maddenin bir yasa sorunu olduğunu, yasa değişmeden böyle bir şeye evet diyemiyeceklerini ileri sürerler. Zenci şoförleri ise tartışma dışında tutarlar. Yalnız Zencilere otobüslerde iyi davranılmasını kabul edebileceklerini ilan ederler.

Kısacası, toplantı, anlaşma olmadan sona erer.

Doktor King bir daha anlamıştır ki, kimse darda kalmadan elindeki güvercini salıvermemektedir.

Karalarla Beyazlar arasında bir, iki toplantı daha olur. Ne ki, Beyazlar, Zencilerin "Zafer bizde" demesini istemediklerinden hiçbir hayırlı sonuca varılmaz.

İmdi ey Azizimiz, izin verirsen buraya Sterling Brown'ın bir şiirini kaydıracağız. Çünkü yazımızın dinginliği bundan böyle ortadan silinecek onun yerini gulyabani kılıklı olaylar alacaktır:

Bir bir gelmiyorlar
Gelmiyorlar ikişer ikişer de
Ama geliyorlar onar onar
Yargıçları var onların
Jüri üyeleri var
Yasaları var
Bir bir gelmiyorlar
Şerifleri var onların
Şerif yardımcıları var
Gelmiyorlar ikişer ikişer de
Tüfekleri var onların

Urganları var
Bizim adaletimiz var
Sonuna değin adaletimiz
Ama geliyorlar onar onar

Dönelim yine kendi yahnimize. Anlaşma sağlanamayınca Montgomery'nin kellesi büyükleri yürek soğutan davranışlara el atarlar.

İlk uygulama, yol yasasına aykırı davrandıkları ileri sürülerek tutuklanan Zencilerle devreye girer.

Suçlamalar çokluk vızvız türünden şeylerdir, gerçekle hiçbir ilişkileri yoktur. Şimdiye değin böyle bir vartaya uğramamış olan sürücüler "şoför bozuntusu" sicili alıyor, kimi zaman da hapse atılıyordur. Duraklarda bekleşen Zencilere ise düşsel bir otostop yasasına göre gözdağı veriliyordur. Kimileri de Beyazların mahallelerinde göründüklerinde serserilik yüzünden tutuklanmaktan zor kurtuluyorlardır.

Baskılar zenci şoförlerin gözünü yıldırmakla sonuçlanır. Ama Zenci rahipler pazarları kiliselerde birliğin dağılmaması için vaaz veriyordur.

Ocak ortalarında Beyazlar bütün bütüne azmıştır. Dr. King tutuklanıp şehir hapisanesine götürülür. 40 km. hız yapılacak bir yolda 45 km. yapmıştır. Hapiste azılı bir haydutmuş gibi on parmağının izi alınır. Ralph Abernathy güvenceyi ödeyip onu çıkartır.

Boykotun başından beri Zenciler boyuna gözdağı mektupları alıyordur. 15 ocakta mektup sayısı günde 30-40'a yükselir. Çoğunda K.K.K. damgası vardır. Çokluk da "Şehri terkedin yoksa..." palamutları yer alıyordur. Kimilerinde ise şöyle yazılıdır: "Tanrı Beyazlarla Zencilerin bir arada yaşamasını istememiştir.

İsteseydi de durum bundan başkası olamazdı." Bir mektupta ise şöyle denilmiştir: "Sizi memleketimizden atması için bize bir Hitler gerek."

Doktor King de boyuna telefonla tedirgin ediliyordur. Beyazların onu ortadan kaldırmak için planlar kurduğu haberleri de pek yaygındır.

30 ocak günü akşamı ise ilk tepedeninme gelir.

Saat 19.30'da Doktor, İlk Vaftizci kilisesinde yapılacak toplantıya katılmak için evinden çıkmıştır. Bayan Mary Lucy Williams karısına can yoldaşlığı yapmaktadır. Kızını yatırdıktan sonra Coretta konuğuyla TV seyretmek için salona geçer. Dokuz buçuğa doğru sokaktan bir gürültü gelir. Atılan bir çakıltaşının sesini andırıyordur. Birkaç saniye sonra ev sarsılmaya başlar. Kapının önünde bir bomba patlamıştır.

Evine deli gibi koşan Martin Luther King kızına ve Coretta'ya bir şey olmadığını görünce sevinir. Perona çıkar. Evin önü mahşerallahtır. Kalabalığa karşı yatıştırıcı bir konuşma yapar:

— Soğukkanlılığımızı yitirmeyelim. Yanınızda silah varsa onu götürüp eve bırakın. Yoksa edinmemenizi öğütlerim. Göze göz istemekle işi çözümleyemeyiz. Şiddete "Zorsuz Savaşım"la karşılık vermek zorundayız. Beyaz kardeşlerimizi sevmek zorundayız. Bize ne yaparlarsa yapsınlar, onlara kendilerini sevdiğimizi anlatmalıyız.

İki gece sonra iki demet dinamit E.D Nixon'un bahçesinde de patlar. Bereket kimsenin canı yanmaz. Burda da evin önü bir dakikada ahşer mahşer kesilir. Ama kimse soğukkanlılık sınırını aşmaz. "Zorsuz Savaşım" ikinci bir denemeden de başarı ile çıkıyordur.

Aralıkta, Martin Luther King'in Beyaz ve yahşi dostları onu hiç yalnız bırakmıyorlardır. Sık sık Co-

retta'ya telefon sarkıtıyorlar onu yüreklendiriyorlardır. Bomba olaymdan sonra, tanıdık, tanımadık bir sürü Beyaz evlerine gelmiş, üzüntülerini bart bart öttürmüşlerdir. Doktor kimi zaman da bir Beyaz dosttan şöyle bir mektup alıyordur: "Direnmeyi sürdürün, yüzdeyüz sizinleyim."

Gelgelelim Beyazlar baskılarını daha da artırmışlardır. Bir avukat eski bir Alabama yasasında boykot yapmanm suç olduğunu belirleyen bir madde bulmuştur. 13 şubatta bölgenin Büyük Jürisi toplanır. Konuyu tartışmaya başlar. 17 Beyaz ve 1 Zenciden oluşan jüri bir haftalık bir kurna başı sohbetinden sonra kararını bildirir: boykot yasaya aykırıdır.

Bu karardan sonra yüzü aşkın kişi suçlanır. Listenin başında da Doktor King vardır.

Duruşma 19 martta olur.

Amerika'nın dört bir köşesinden gazeteciler ve dostlar koşup gelmiştir. Başsavcı Doktor King'i herkesi boykota kışkırtmakla suçlar. Martin Luther'i altı avukat savunuyordur. Bir sürü tanık dinlenir. Tanık Stella Brooks bir otobüs olayı yüzünden kocasını polisin vurduğunu söyler. Bu ve buna benzer yürek kaldıran tanıklıklar bile hiçbir sonuç vermez. Yargıç Carter 22 marttaki oturumda doktoru suçlu bulur. Arkadaşları 500 dolar ödeyerek onu deliğe tıkılmaktan kurtarır.

Gelin görün ki bu olay Zencilerin saflarını daha da sıklaştırarak boykotu sürdürmelerinden başka işe yaramaz. Çünkü artık Güçlü Beyaz Efendiye kul köle bir Tom Amca yoktur. Eskilerin Tom Amcası yoktur. Onun yerini Yeni Bir Kara Adam almıştır.

Şimdi az-biraz geriye dönelim:

Başlangıçta boykotçuların taşıma sorunları büyük

kaygılar yaratmıştır. Gerçi Zenci şoförler dolmuş yapıyordur ama Komser Sellers, ucuza müşteri taşımanın yasalara aykırı olduğunu, en aşağı 45 sent almaları gerektiğini söyleyerek karşılarına dikilir.

Şoförler pısarak taksilerini işten çekerler. Ne ki, Boykotu Yürütme Kurulu durumu daha önceden kestirdiği için Louisiana'da, Baton Rouge'da uygulanan otobüs grevinde nasıl davranıldığını araştırmış ve orada olduğu gibi, özel arabalardan oluşan bir taşıma örgütü kurmuştur. İlk çağrıya 150 özel araba koşar. Ertesi gün bu sayı 300'e çıkar. İşi gücü olmayanlar şoförlüğe bütün zamanlarını ayırabiliyorlardır. Öbürleri ise el gölgeliğini iş saatleri dışında sunuyorlardır. 48 gidiş istasyonu, 42 de geliş istasyonu kurulmuştur. Taşıma işi saat gibi, tıkır tıkır işliyordur.

Boykot, Zenciler katında büyük bir anlam kazanmıştır. Çoğu daltaban yürümekten çekinmiyordur. Tabankeşler arasında tiriti çıkmış kadınlara bile raslanıyordur. Bunların demesi şöyledir:

— Biz kendimiz için değil, çocuklarımız, torunlarımız için yürüyoruz.

Gönüllü şöförlerin çoğu papazdır. Ama aile kadınları, öğretmenler, işadamları, niteliksiz işçiler de vardır. Dahası, havaalanında çalışan üç Beyaz işçi de gönüllü yazılmıştır. Birçok Beyaz bayanlar da, ne kadar ırk ayrımından yana olsalar da yardımcı kadınlarını sabahları evlerinden alıyor, akşam da getirip bırakıyorlardır.

Sonunda Zenciler otobüslerdeki ırk ayrımı uygulamasına bir son çekmek amacıyla, Federal Mahkemede, 11 mayıs 1956'da bir duruşma oldururlar. Martin Luther King şöyle diyecektir:

— Federal Mahkemenin önüne çıkmak bize din-

ginlik verdi. Orda gerçek adalet havasını ciğerlerimize çekebilecektik. Federal Mahkemede boy gösteren Güneyli bir Zencinin duygularını anlamak için insanın Güney mahkemelerinde adaletle nasıl alay edildiğini kendi gözleriyle görmesi gerekir. Güneyli Zenci bilir ki, orda meşkedilen her mızıka kendi hayrına, kendi yararına değildir. Buna karşılık Zenciler, Federal Mahkemeden haklı bir karar elde edebileceklerine inanırlar.

Federal Mahkemede üç yargıç vardır.

Yargıçlar üç hafta düşündükten sonra, 4 haziran 1956 günü, bir kişinin karşı çıkmasıyla yani iki yargıcın oyuyla Mongomery otobüslerinde ırk ayrımı uygulamasına meydan veren Alabama yasasının Anayasaya aykırı olduğuna varır.

Montgomery'nin kellesibüyükleri kararı hemen Yüksek Mahkemeye taşırlar. Yüksek Mahkemenin kararı, sonbahar geldiği halde, daha ufuklarda görünmüyordur. Aralıkta, Beyazlar Zencilerin taşıma düzenini bozmak için türlü fiskler ebaşvururlar. M.I.A.'-ya karşı bir dava da açmışlardır. Özel taşıma yöntemine son verilmesini istiyorlardır. Sonunda amaçlarına ulaşırlar. Yalnız biraz geç kalmışlardı. Yüksek Mahkeme de otobüslerdeki ırk ayrımı uygulamalarını anayasaya aykırı bulmuştur.

Mahkemenin kararı Montgomery'ye bir ay sonra gelir. Ama gelir. Zencilerin boykotu bırakıp yeniden otobüslere binmesi ilk günlerde kimi tatsız olaylara yol açarsa da sonunda Karalar boykotlarını zaferle noktalamış olurlar. Böylece bir yılı aşkın bir süredir yürürlükte olan boykot da sona erer.

Ama kimi bombalı olaylar hâlâ gündemdedir.

Bell Street ile Mont des Oliviers'deki iki Vaftizci

kilise bombalarla yok edilmiştir. İki kilise de büyük yara almıştır. Öbür binalara verilen dokuncalar ise 70 bin doları buluyordur.

Kalbimizi sıcak tutan şudur ki bu olaylardan sonra, üç Beyaz gazete bombacı şamamaları kötüleyen bir bildiri yayınlar. **Montgomery Advertiser** gazetesinin başyazarı Grover Hall de bir yazı yazarak Beyazların her türlü sınırı aştıklarını belirtir. Birçok Beyaz papaz da dünyanın fingini solduran olayların Hristiyanlığa ve uygarlığa uymadığını açıklayan demeçler verirler. Yöneticiler de bu gidişin kargaşa doğuracağını çakmışlardır artık. Onlar da Kazıklı Voyvodaları haber verenlere 4.000 dolar toka edeceklerini duyururlar.

Olaylar birden kesilir.

Sözün sonu şudur ki, Montgomery Otobüsleri Boykotu, Martin Luther King'in ilk kez dikkatlere çarpmasına yol açmıştır. Onun "Zorsuz Savaşım" öğretisi Zencilerin savaş tarihi içinde önemli bir yer tutar. Lee Lockwood şöyle diyecektir:

— Martin Luther King Amerikalılara daha önce edinmedikleri bir bilinci aşıladı. Amerikalıların bilincini Zencilerin savaşını kavrayacak biçimde uyandırdı.

Burada büyük bir denemeci olduğumuzu anlatmak için böyle uzun, helak-felak bir deneme yazarak okurlarımızın canını sıktığımız için onlardan özür dileriz.

Ama ne yapalım, bizim denemelerimiz "1001 Gece Denemeleri"dir.

"1001 Gece Maşalları"nda olduğu gibi denemenin biri bitmeden öbürü başlıyor. Ya da denemelerin içinden başka denemeler fışkırıyor. Yeni denemimizin adı da "Harlem'de Bir Türk" Pargası ise Mehmet Yaşin.

Biz kitabımızın adını da "Harlem'de Bir Türk" koyacaktık ama Zencilerin gönlünü yarmaktan çekindik. Daha doğrusu, kitabımızdan çekip giderler de biz de guguk gibi kalırız diye korktuk.

Künyedir ki:

Mehmet Yaşin 1950 Ankara doğumludur. Kütüğü ise Sivas'tadır. Soranlara Sivas'lı olduğunu söyler. İstanbul Edebiyat Fakültesi Toplumbilim Bölümü son sınıfından kovulmadır.

Büyük roman kahramanıdır. **Dünya** gazetesinde düzeltmen olarak çalışmış, **Gün** ve **Günaydın** gazetelerinde Yazı İşleri Müdürlüğü yapmıştır. Gazetecilikten sıkılınca da her şeyi satıp savmış, Amerika'ya gitmiştir. Bu, biraz da eşine, yarıda kalan doktorasını bütünletmek olanağı yaratmak içindir. Kendisi için de bir kulp vardır: TV uzmanı olacaktır.

İlk durak, emekliler cenneti Florida.

Orda bir butik açmışlardır. İşler tıkır ve fıkırdır.

Florida'da başka Türkler de vardır. Ne ki bunlar dünyaya koskoca bir tiyatro gözüyle bakıyorlar, sahnenin içindekilerle, sahnenin dışındakiler arasında hiçbir ayrım yapmıyorlardır. Yani aklı uykuya yatmış bir süllümsakonun başka bir zaman parçası içinde tiran rolüne çıkabileceğine, ya da bugün yüzüyerde bir aşığın yarın tutkuncu herif kesilebileceğine inanıyorlardır. Ayrıca insanların mal varlıkları arasında da ayrılık, gayrılık gözetmiyorlardır. Sizin anlayacağınız, bu bilge mizaçlı Türkler daha Mehmet Yaşin, gözünü açıp kapamaya vakit bulmadan, elinde ne var, ne yok, tümünü çarpıp götürmüşlerdir. Kahramanımız da karısı ve kuru başıyla kalmıştır. Borçlar üstüste bindirince butik de gider. Kurtarılan birkaç tişort onları bir süre daha geçindirir. Tişortları semt pazarla-

rında 3-5 dolara satıyorlardır ki onlara yeni bir bilginin kapısını da açar: Amerikalılar pazarlıkçı mı pazarlıkçıdır.

Tişortlardan sonra sıra ayna boyayıp satmaya gelir. İlk günler Meksika'lı Tenorio gibi öne çıkarak üç buçuk perende atıyorlarsa da zamanla perende sayısı iki buçuğa, ikiye, bir buçuğa düşer. Mehmet Yaşin bir gün de bakar ki artık tek perende atmanın olanağı da yoktur. O zaman da ver elini New York.

Bu kez karşılarına başka Türkler çıkar. Sözleri öz ve azdır. Ve de herkesin sığmağıdır. Bunlardan Sami Beyin Harlem'de bir lokantası vardır. İlk karısının babası bir Alman göçmenidir ki II. Dünya Savaşında Avrupa'ya karaborsa yardımlarda bulunarak küpünü doldurmuştur. Ölünce de tüm parası kızına kalmıştır. Kızı da kalıbı dinlendirince her şeye Sami Bey konar.

Sami Beyde apartıman çoktur. Hem de Manhattan'da. Say say bitiremezsiniz. Şimdilerde de lokantanın yanına ek yapı yaptırıyordur. Yani Harlem'de bir de Ustabaşı İskender Ağabey vardır. İskender Ağabey takımını çoktan kurmuştur: Laz Yusuf, Kayserili Nurettin, Tatar Sadık, Eski Komando Atilla, Kimya Yüksek Mühendisi Bursalı Ahmet ve Mehmet Yaşin. Yapı için eski bir evin yıkılması gerekiyordur. Ustabaşının uyarısı üzerine leventlerimiz ağızlarına —toz yutmamak için— birer kağıt maske geçirdikten sonra işe başlarlar. Aletleri: 30 kiloluk balyoz. Haftada 200 dolar doğrultmak istersen her gün sekiz saat balyoz sallayacaksın. Ama yıkılacak evin duvarları da pek şelek ve pek merettir. Balyozu suratma indirseniz de olduğu gibi geri gönderiyordur. Bereket Kimya Mühendisi gerçek bir Zeki Müren'dir. O okuyor, ötekiler balyozu yapıştırıyordur. Kürdülihicazkar, hüzzam, ni-

havent şarkılar birbirini izledikçe duvarlarda da hoşafın yağı kesiliyordur.

Bursalı Ahmet fakülteyi Amerika'da bitirmiş ama iş tutamamıştır. Şimdiler doktora ardından koşuyordur. Arada sırada Türkiye'ye dönüp assolist olmayı bile kuruyordur. Bir yıl önce Bursa'da ağasının düğününde ırlamış, herkesi iki seksen yere uzatmıştır.

Burada bir öykü de yatmaktadır. Zaten bu denememiz bir öyküler zinciridir.

Bizim Anadolu uşaklarının çalıştığı yer İkinci Cadde ile 120. Sokağın kesiştiği noktadadır. Mehmet Yaşin bir görgü tanığı olarak şu bilgiyi verecektir:

— Zenciler bize dokunmazdı. Bizi İspanyol sanırlardı. Başlarını sık sık taramadan edemezlerdi. Bu yüzden arka ceplerinde hep tarak taşırlardı. İspanyollar ise bıçak taşırlardı. Zenciler de bıçaktan pek korkardı.

Bir gece işten sonra, Mehmet Yaşin'le arkadaşları molozların üstüne tüner. Tanrı onun adını unutturmasın, Tatar Sadık votka ile greyfurt suyu almıştır. İçmeye durulur. Hava kararmıştır. Kafalar iyidir. Komando Atilla'nın arabasına atlayıp evin yolunu tutarlar. 125. Sokaktan kıvrılıp Long Island'a giden köprüye çengel atarlar ki kırmızı ışık yanar.

New York'ta da Türkiye'de olduğu gibi kırmızı ışıkta arada bir durulmaktadır. Bizimkiler de öyle yapar. Ne ki, durmalarıyla dört beş tabancalı Zencinin çevrelerini sarması bir olur. O ne? Zenciler kriko ile arabayı havaya kaldırıyorlardır. Derken sıra tekerleklerin sökülmesine gelir. Bizimkiler itiraz haklarını kullanmak gerekip gerekmiyeceğini düşünürken, beyaz kıvırcık saçlı pinpirik bir zenci başını arabadan içeri sokarak hangi memleketten olduklarını sorar:

— Türküz.
— Türk mü?
— Türk, yani Atatürk.
— Dininiz?
— Elhamdülillah Müslümanız.

Elhamdülillah pimpirik Zenci de Müslüman'dır. Yanındakilere bir şeyler söyleyip sökün işini durdurur. Arabayı indirirler. Bir daha geç saatlerde Harlem'in arka sokaklarından geçmemeleri öğütlendikten sonra bizimkileri uğurlarlar.

Ay ve Ey, ikinci öykümüz de New York'un banliyösü Flushing'te geçmektedir. Burası dargelirlilerin cennetidir. Her ulustan insan vardır. Çoğunlukda Hintliler ile Porto Riko'lulardır. Tek Türk ailesinin bayrağını Mehmet Yaşin taşıyordur.

Günlerden pazar. Mehmet Yaşin hafta sonlarında bir benzincinin yanında çalışır ama bu pazar nedense evdedir. Bir aylık kızı Ekin'le "ağucuk" oynuyordur.

Ash Sokağı —Yaşin'lerin Sokağı— gerçekte yalnız Porto Riko'larındır. Cuma akşamından esrar çekmeye başlarlar. Sokağı da dans pisti olarak kullanırlar. Bir başka deyişle, radyolarını açıp sabaha kadar tepinirler. Biri çıkıp bir şey dese, hemen oracıkta temizlenir.

Onlara göre yeni dansları sevmeyenler ağır ruhlular, ıspanakzedeler ve gamlı baykuşlardır.

Topu da frog oynamıyorsa, jerk döktürüyordur. Watusi oynamıyorsa bahriye çiftetellisi sallandırıyordur. Swim oynamıyorsa monkey kesiyordur.

Porto Riko'lular dünyadaki tüm insanların çektiklerinin acısını çıkarmak da istemiyorlardır. Tek dü-

şünceleri savaşın ve Zaro Ağadan daha yaşlı sömürünün sona ermesidir.

Biz gelelim kendi soğanlarımıza.

O pazar bir Porto Riko'lu radyosunu getirmiş, Ekin'in uyuduğu odanın penceresine dayamıştır. Bangır bangır ötüyordur. Al işte, Mehmet Yaşin'in de beyninin tası atmasın mı? İlkin inceliğini elden bırakmaz. Pencereden uzanıp kızının gürültüden uyanacağını ilan eder. Aferin, Porto Riko'lu radyosunun düğmesine uzanmıştır. Yaşin: "Herifi etkiledim" diye düşünecektir ki radyo birden bütün bütüne feryada başlar.

Burada dikkat isteriz. Bundan sonrasını anlatmaya geçmeden Yaşin'in: "Nerelisin?" diye soranlara "Sivaslıyım" karşılığını verdiğini satırlarımızın arasına bir kez daha kaydıralım. Çünkü radyo, sancısı tutmuşcasma höngürdemeye başladığı vakit Yaşin'in aklına Sivas'lı olduğu gelmiştir. Ardından da bir futbol maçını düşünmüştür ki, o gün orda 40 şehit verilmiştir. Bunları aklmda sıraya dizdikten sonra da daha çok beklemesine gerek kalmamıştır. Mutfaktan ekmek bıçağını kaptığı gibi pencereden atlar. Onun, elinde bıçakla koştuğunu gören Porto Riko'lular da, başta radyocu genç olmak üzere, çil yavrusu gibi dağılır. O günden sonra da kimse Mehmet Yaşın'ın evinin orda ampes çekip dans etmeye gelmez.

Şimdi de denememizi Brooklyn'deki bir eve taşıyacağız.

Ama ondan önce buraya "Amerika Aslanı" şiirini indirelim ki hem Mehmet Yaşin'in gerçek kimliği ortaya çıksın, hem de denememiz yerine bir daha otursun:

Zaloğlu Rüstem o Mehmet Yaşin'dir
Dil laklakası onun işidir
Havadar mizaçtır avurlu zavurludur
Tetiksiz bir bıçaktır ama namluludur
Her boyayı boyar derviş gidişlidir
Kâfirleri karınağrısına uğratmak husudur
Şallavcı şaklavaktır neşe küpüdür
Tüm meyhaneleri fıstıklar biricik löpüdür
Boş kuyuya taş atmaz eski halidir
Amerika Aslanı ki onun adıdır

Yaşin, New York'un en hoşforoş bölgesi Brooklyn'i şöyle anlatır:

— Yahudilerin hemen hemen topuna burda raslayabilirsiniz. Çokları siyahlara bürünür. Saçlarını da kulak hizasmda burarlar. Dünyaya ayak bastığından beri bedenine bir damla su değdirmemiş olanlar bile vardır. Yahudilerden sonra en panduflacılar da İtalyanlardır. Mantarcılar, markacılar, muslukçular, tırnakçılar, tufacılar günün her saatinde burda iksir ile bakırdan altın oluşturmaya bakar. New York'taki Türklerin çoğu da burda konak tutmuştur. Çoğu koskoca bloklarda kapıcıdır. Ama kendilerine "kapıcı" denilmesine kızarlar. Onları üstünüze çekmek istemiyorsanız ya "Süper" ya da "Süpermen" demeniz gerekir. Aralarında hep Türkçe konuştuklarından da İngilizce bir dilin varlığından haberli değillerdir. Apartmandakilerin cart-curtlarını sadece "yes" ya da "no" ile karşılarlar. Akşamüstleri de hangi blokun önünde ağaç varsa orda toplanıp, karı-koca, çoluk-çocuk, saat beş çaylarını alırlar. Kaldırım sohbetine Yahudi-

leri de alıştırmışlardır. Saat beş oldu mu onlar da çaydanlık ve bardaklarıyla ufukta görünürler.

Amerika Aslanı ile eşi bugün burda uzun yıllardan beri New York'ta garsonluk yapan Orhan'ın evine akşam yemeğine gelmişlerdir. Arabalarının soyulmaması için ona binmemişler, metrosüvar olmuşlardır.

Masa profesyonelce hazırlanmıştır.

Yani Bekri harcıdır. Pastırmadan tütün balığına hiçbir şey unutulmamıştır. Ev sahibinin doberman cinsi azgın bir köpeği de dekoru bütünlüyordur. Orhan onu konuklarıyla tanıştırdıktan sonra odasına kapatır. Ama köpek konuklardan hiç hoşlanmamıştır. İçerdeki odayı altüst ediyor, vapur gibi foslayıp fısılıyordur. Gerçekte köpeğin durumu hiç de önemli değildir. Yalnız biraz sonra başlayacak olan oyunda onun da rolü bulunacağından buraya onunla ilgili bu hurda ayrıntıyı da kıstırmak zorunda kaldık.

Uzatmadan, yemeğin ortasına doğru çat kapı.

Orhan açıp, koridora çıkar. Arkasından da alı al, moru moruna dönüşünü yapar. Gider dobermanı kapatıldığı odadan alıp koridora salar. Gelenler İtalyan'dır ve de beş kişidirler. Dobermanı gören dördü korkudan tabane tane verip kaçmıştır. Beşincisi ise koridorun bir ucunda kollarını Orhan'ın boynuna dolamış yufka açmaktadır. Azgın doberman ise işinin bittiğine vararak meraklı bir komşunun araladığı kapıdan koridora sızan küçük bir dişi köpeğe sevda oburluğu sergilemeye başlamıştır.

Saldırgan İtalyan ziravut gibidir. Kolları kaslardan belli olmuyordur. Üstelik ruhu da hırs batağına saplanmıştır. Koridorda patırtının kesilmediğini gören Amerika Aslanı, masada duran dolu bir bira şi-

şesini kapıp koridora fırlar. Orhan'ın soluğu kesilmiş, kesiliyordur. Bütün elektrikleri sönmüştür. Yaşin onlara doğru seyirtir. Taş bağırlı düşman bizimkinin, elinde şişe, dolu dizgin yaklaştığını görünce bir an duralar. Şapalaklaşır ve de korkuya kapılır. Orhan'ın boğazını sıkan kolları gevşer. Orhan da adamın kollarından sıyrılıp kornerden gelen topu karşılıyormuşcasına sıçrar ve çat İtalyanın burnunun ortalık yerine kafayı yerleştirir. İtalyanın burnundan oluk gibi kan boşalmaya başlamıştır. Toparlanıp karşı saldırıya geçecektir ki asansörden eli silahlı bir adam çıkar. Bu, kapıcı Arnavut Enver'dir. Çok şükür o da Türkçe bilmiyordur. Orhan soluk almakta güçlük çektiği için durumu açıklayamıyordur. Amerika Aslanı ise coşkudan tüm İngilizcesini yitirmiştir. Okurlarımız burda: "Hıh, olayı Arnavut'a anlatacak kimse yok" diye düşüneceklerdir ama tam o sıra, Yaşin'in eşi —ki o da kaplanlar kaplanıdır— koridora çıkmış ve pürüzsüz İngilizcesiyle kapıcıya filmi anlatmıştır. Kapıcı da saldırgan delikanlıyı önüne katıp götürmüştür.

Sofraya yeniden oturduklarında Orhan gelenlerin kimliğini açıklar. Bir gün önce arabasından kimi parçalar çalınmıştır. Onları bir İtalyan'ın arabasında görünce delikanlıyı iyi bir paspastan geçirmiştir. Gelenler onun arkadaşlarıdır. Anlaşılan intikamcılık yapmak istemişlerdir.

Bizimkiler yeniden meze ve içkilerle alıp vermeye, verip almaya koyulurlar ki kapı yine çat. Küfürlere bakılırsa Maskeli Beşlerin Dönüşüdür bu. Kapı açılmayınca kırmaya yeltenmişlerdir. Orhan'la Yaşin, ellerine bir biçak alıp kapı arkasında sipere girerler. İlk geleni şişleyeceklerdir. Orhan'ın karısı da dobermanı tasmasından tutup getirmiş savunma hattını

pekiştirmiştir. Kaplanlar Kaplanı ise telefonla polisi arar:

— Çabuk yetişin, kapıyı kırıyorlar, ellerinde tabanca var.

Polis ayrıntılara çokça önem veren bir görevlidir. Sorar:

— Tabancaların markasını söyleyebilir misiniz?

— Markalarını söyleyebilecek duruma gelseydik, size bu telefonu edemezdik.

Şimdi, şimdi apartımanın kapısı diye bir şey kalmamıştır. İtalyanlar onu, bir değil ama, iki omuzda yere indirmişlerdir. Ne var, içeriye ilk adımını atan İtalyan, Amerika Aslanı'nın elindeki bıçakla, daha doğrusu bıçaktan daha keskin yüz mostrasıyla karşı karşıya gelmiştir. Yaşin'in burnundan dumanlar çıkıyor, gözleri volkan saçıyordur. Tarihçi Şanizade'nin deyişiyle söylemek gerekirse Hoca Nasir Tusi kesilmiştir. İtalyan'a doğru bir adım atarak bıçağını sağda, solda gezdirir. Bir yandan da gıcır-şıkın bir sesle bağırıyordur. Çünkü yeniden kendisine nereli olduğunun sorulduğunu sanmıştır:

— Bre hayın içeri nasıl girersin? Ben Sivas'lıyım, seni lakerda gibi doğrar, rakıma meze yaparım.

Doğrusu Mehmet Yaşin, şimdiki şu anda, Sivas'lıdan da öte bir yaratıktır. Bir şataraban peşrev kaldırmıştır ki kâfir yüzlü yabancının beti solmuştur. Sonradan bugünü anlatırken şöyle diyecektir:

— O an tüfeğine süngü takmış, her yandan gülbang-ı Allah Allah'ı ayyuka yetiştiren yiğit bir Türk eriydim.

İtalyan ne olduğunu şaşırarak dışarı kaçar. Bu kez kapı boşluğunda arkadaşlarından ikisi belirir. Amerika Aslanı onların da topunu, ağzında tütün gibi çiğneyip halıya yani marleye tükürür.

Hınh, hınh, hınh. İtalyanlar söylediklerinin hiçbirini anlamıyorlardır ama maddenin fenaya vardığını sezinliyorlardır. Eh, durup dururken niyazi olmanın da âlemi yoktur.

Yaşin, iki İtalyanı' elinin tersiyle itip koridora çıkmış, bu kez **Kanlı Nigar**'daki Sarhoş gibi ordakilerin de camlarını, çerçevelerini, damlarını, kapılarını, yorganlarını, yastıklarını, tencerelerini, samanlarını ve mangal maşalarını başlarına geçirmiştir.

O sırada da —işte buna içilir— iki ekip arabasından çıkan pörtlemiş cam gözlü dört polis yukarı gelip olaya el koymuştur. İtalyanlar paspal yutmuşcasına uyuşup kalmışlardır. Polislerin kendilerini alıp götürmesine büyük bir memnunlukla baş eğerler.

Gelelim dördüncü öykümüze.

O da, yapıda iş bitip de Sami Beyin bizimkilere yol vermesiyle sahnesini alır. Amerika Aslanı yine açıktadır ama duvara çini döşemesini, yere karo dizmesini, duvar bölmesi çekmesini, vitrine alimünyum doğrama takmasını öğrenmiştir. Gelgelelim bunlar hiçbir işine yaramaz. Çünkü bu kez başka bir işe samranmıştır.

Demek isteriz ki, Mehmet Yaşin gazetede bir pastacının tatlı ustası aradığını okumuştur. Ve de şipşak pastacının dükkânında alay göstermiştir. İlkin iyi bir usta olduğunu çıtlatmıştır ki bu, Yahudi olan patronun hemen oracıkta ay gibi tutulmasına neden olmuştur. Yalnız Yaşin kaçak çalıştığından —eh o kadarı olur— öbür işçilere ödediği ücretin yarısını verecektir. Yaşin çaresiz eveti basar.

Eski usta işyerinden bir hafta sonra ayrılacaktır. Amerika Aslanı da asıl o vakit işe başlayacaktır. Şu aramızda kalsın ki, Mehmet Yaşin o güne değin pas-

ta üzerine hiçbir kitap okumadığı gibi, pasta nasıl yapılır, onu da hiç görmemiştir. Yani parmakla gösterilecek bir basamakta durmuyordur. Yine de Patrona der ki:

— Ben Amerikan tatlılarının yabancısıyım. Deve hamuru istersen bana gel. Ama başka zaman gelme. Senin ustan ayrılıncaya değin yanında çalışıp Amerikan tatlılarını da öğreneyim.

Yahudinin buna aklı yatmıştır.

Mutfak kaynatmaya gece saat ikide başlanıyor, sabah dokuzda da son veriliyordur. Amerika Aslanı eski ustanın soluğunu kaçırmıyordur. Defterine tatlının adını yazıp, adam ne yaparsa tümünü, ayrıntılarına değin, altına geçiriyordur. Kaç yumurta kırıldı? Yumurtalar kaç saniye karıştırıldı? Kaç kaşık şeker katıldı? Hiçbir hurdayı ve fırdayı kaçırmıyordur. Her pastanın tanımı, ben diyeyim 30, siz deyin 40 sayfa tutuyordur.

Sonunda o korkunç, o uğursuz, o görgüsüz gün gelip çatar.

Usta ayrılmış, anahtarlar Mehmet Yaşin'e verilmiştir. Yalnız bizim yiğitin bir kozu vardır ki bugüne değin onu kimseye açıklamamıştır. O da karısının, o Kaplanlar Kaplanının mutfak bilgisidir. Bir de var ki Kaplanlar Kaplanı tutulan notları bir hafta boyunca yutarcasına ezberlemiştir.

İkide işe başlarlar.

Yani Mehmet Yaşin'e karısı da eşlik ediyordur.

Yaşin el ulaklığı yapıyor, o da taşınanları pastaya çeviriyordur. Black Forest'ten tutun da New York işi Cheese Cake'e, Aple Danish'e dek yapmadıkları şey kalmamıştır. Ne ki müşteriler, pek mayışık, pek hamşo şeylerdir. İyi pastadan anlayabilecek durumda de-

ğillerdir. Yine de 15 gün gıklarını çıkarmazlar. Sonunda birden parlayıverirler ki Patron da bizimkilere yol vermek zorunda kalır.

Amerika Aslanı'nın bütün öykülerini anlatmakla akıllar hayran kalır.

Onun bir de bahçıvanlık öyküsü vardır. Nedir, biz onu size anlatmıyacağız. Bunun nedenini de biraz sonra anlayacaksınız.

Gelsin yine küçük ilanlar.

Amerika Aslanı'nın gözüne bu kez de "Bahçıvan aranıyor" ilanı çarpmıştır. Manhattan'dan metroya bindiği gibi söz konusu bahçıvanlığın yürütüleceği Long Island'da bulur kendini.

Yine laf aramızda, Yaşin o güne değin bahçıvanlığın da yanından geçmemiştir. Ama toprakla haşır ve neşir Türk ulusuna güveni tamdır. Kendisine bir el yatkınlığı geçtiğini umuyordur.

Metroda şöyle düşünür:

— Bahçıvan dediğin nedir? Bahçeyi sulamak, toprağı tırmıklamak, yaprakları toplamak, dalları budamak ve de ciğerleri bol oksijenle yıkamak. Oh, gel keyfim gel.

Yeni patron yaşlı bir bayandır. Yaşin ona usta bir bahçıvan olduğunu söyleyince hemen işe alınır. Şunu da belirtelim ki Amerika Aslanı patronun kararını etkilemek için yola çıkmadan sırtına, bahçıvanlara özgü bir askılı Blue-jean geçirmiştir.

Uzatmayalım, bahçenin içinde minnacık bir ev vardır. Önünden de minnacık bir dere geçiyordur. Tiriti çıkmış Patroniçe ilk buyruğu verir:

— Derenin yukarsına bir baraj yapılacak.

Baraj hesapta yoktur. Yaşin yine ister istemez okeyi çeker.

Ama ortada bir sorun da vardır. Baraj için gerekli taşlar yandaki inşaattan yürütülecektir.

Amerika Aslanı şimdi lenduha taşları yüklenip derenin içine atıyordur.

1 saat, 2 saat, 3 saat.

Kahramanımız en sonunda işin çıkmayacağını anlayarak patroniçesinden üç saatlik çalışmasının karşılığını alıp bahçıvanlığa bir adiyö çeker.

Ey Şah Şah, bu deneme de burda biter. Bu kez de bir başka deneme patlatacağız. Adı "Kara Panterler"dir. Parkası da Eldridge Cleaver'dir.

Cleaver, Martin Luther King'in Karalar için de Beyazlar için de çok önemli bir kişi olduğuna parmak basar.

O, bütün Amerika'da değişik bir rüzgâr estirmiş, Amerika'nın iç tellerine dokunmuştur. Yalnız onun, yarattığı miti yayamadığına da inanır. Zor kullanmadan direnme yöntemini de doğru bulmaz.

Martin Luther King'in her yerde: "Sağduyulu olalım ve bunun barış yoluyla sağlanmasının herkes için yararlı olacağını anlayalım. Biz çok uzun boylu acı çektik, daha da çekeceğiz. Ama şimdi işte burdayız. Hiçbir zaman da zora başvurmadık. Bu durumda sen ne yapacaksın, söyler misin Beyaz Adam?" diye söylevler çekmesinin hiçbir işe yaramadığını, beyazların ona ne yapacaklarını göstermek için onu öldürdüklerini ileri sürer.

Doktor King, daha yaşarken Zenciler ona içerliyordur. Çokları şöyle diyordur:

— Artık bu yönde ilerlemenin hiçbir anlamı yok. Bu politika top atmıştır. Dişe diş, göze göz yasasına el atmadan bu iş yürümez. Artık bizim de bir kırbaç alıp kölelerin efendisini kırbaçlamamız gerek. Ma-

dem birinci yöntem işlemedi, ikincisini uygulayalım. Biz de köteğe kötekle karşı koyalım.

Eldridge Cleaver de zordan yanadır. Zencilerin isteklerine ancak zor kullanarak ulaşabilecekleri düşüncesindedir.

Ne ki, onun nasıl mızrabı oynak bir tamburi olduğunu, silahlı eylemlere sokunan Kara Panterlerin başına nasıl geçtiğini anlamak için hapisteki günlerine eğilmemiz gerekir.

1965 yılının şubat ayında bir pazar günü.

Folsom Cezaevinin sinema salonu.

Eldridge Cleaver **Boston Canisi** filmini seyrediyordur ki Hebenneka Willie yanına yaklaşarak kulağına şunu fısıldar:

— Kardeş J., sana, Malcolm X'i New York'ta vurduklarını söylememi bildirdi. TV haber vermiş.

Eldridge, dünyanın yörüngesinden çıktığını sanmıştır. Tüm bedeni kasılmış, taş kesilmiştir:

— Çok mu ağır?

— TV başka bir şey söylememiş.

Cleaver, az sonra avluda öbür cezalılarla buluşur. Çoğu Müslümandır. Kendisi gibi de koyu Malcolm X'çidir. Topunun gözlerinde Detroit'li Kızıloğlanın öldüğü yazılıdır. Ne var, kimsenin ağzını bıçak açmıyordur.

Cleaver 5 numaralı binada kalıyordur. Burası cezaevinin onur yaylasıdır. Dürümü ve bağdaşı 10 numara olanlar kalıyordur. Burdaki odalar öbür binalardaki odalardan daha büyüktür. Burdakilerin bir de çarşamba, cumartesi ve pazar günleri film seyretme izni vardır. Üstlerindeki denetim de gevşektir. Odalarına istedikleri saatte girip çıkabilirler. Cezaevinin içinde de istedikleri gibi dolaşabilirler. Ne ki, küçük

bir kabahat işlemeye görsünler, ossaat odalarından atılırlar.

Günler geçiyor, Cleaver'in acısı dinmiyordur. Malcolm'un ölümünü kafası bir türlü almıyordur.

Folsom'da Beyazların sayısı sınırlıdır. Onlar Detroit'linin ölümüne sevinmişlerdir. Karaların içinde de sevinenler vardır. Bunlar Kara Müslümanların başbuğu Elijah Muhammed'e bağlı kalanlardır. Malcolm'un ölümüne Tanrının bir isteği gözüyle bakıyorlardır. Tanrı, Detroit'liyi Elijah Muhammed'e ters düştüğü için cezalandırmıştır. Yani tanrısal bir cezadır bu. Malcolm X'in ardından gitmek isteyenler için de bir uyarıdır.

Bir yıl önce, Malcolm X'in Kara Müslümanlardan uzaklaştırılması üzerine Cleaver cezaevinde bir toplantı düzenlemiştir. Onlara artık Elijah Muhammed'in tilmizi olmadığını, bundan böyle Malcolm X'i izleyeceğini söylemiştir. Onlara iyice düşünüp karar vermeleri için de süre tanımıştır. Çünkü iki ayrı ata aynı zamanda binilemiyeceği kanısındadır.

Cleaver'in odasının duvarında Elijah Muhammed'in bir posteri asılıdır. Onu indirip yırtar, yerine de **Saturday Evening Post**'ta çıkan Malcolm X'in resmini asar. Resim onu Kahire Camiinde namaz kılarken göstermektedir.

Elijah'ın tilmizi olduğu sıralar Malcolm X'e gönülden bağlanmış olanlar onun "yalnız süvari"liği seçmesinden sonra da başkanlığına tartışmasız eveti basmışlardır. Hele Cleaver ile arkadaşlarının yıllarca Elijah Muhammed'den yana çekmeye çalışıp da çekemedikleri Karalar da şimdi Detroit'li Kızıloğlan'ı tutuyorlardır.

Cleaver de Folsom'da Malcolm'un 1 numaralı ha-

vadarı kesilmiştir. Hem cezalılar arasmda onun sevgisini yayıyor, hem de söylevlerini çoğaltıp dağıtıyordur. Malcolm X. kısa zamanda cezaevlerinin gözdesi olmuştur. Folsom'dakiler gözünde onun canavar bir gücü vardır. Bunun bir nedeni Detroit'linin eski bir cezalı olmasıdır. O, uçurumların dibinden, dağların doruğuna yükselmiştir.

Cleaver şöyle der.

— Elijah Muhammed kırbacını Malcolm X.'in başının üstünde şaklattığı gün Kara Müslümanlar örgütü çökmüştür. Çünkü bu kırbaç, tutukluların umutları, dilekleri üzerinde şaklamıştır. Beyazlar, Malcolm'a diş biliyorlardır. Çünkü o, tüm Karalara kendilerini nasıl savunacaklarını gösteriyordur. Çünkü Karalar, onu dinledikçe Beyazların karşısında silahsız bir av olarak durmaya hayırı basıyorlardır. Malcolm'un sözleri gerçeğe dayanıyordur. Zafer ise gerçeğindir.

Ama işte bakın, Malcolm X artık yaşamıyordur.

Çanakyalayıcılar, Tom Amcalar, Beyazların uşakları ile öbür dalavere ortakları onu halkın yüreğinden koparmak, anısını kirletmek için ellerinden geleni yapmışlarsa da hiçbir başarı sağlayamamışlardır. Tersine zorbalığa karşı zorbalık doğmuştur.

Malcolm X.'in ölümünden altı ay sonradır ki Folsom'daki tutuklular, 16 ağustos 1965 günü, Watts'lıların ayaklanma motorunu işlettiği haberini almışlardır.

Ayaklananlar vitrinleri indiriyorlar, şeytanların üzerlerine tükrük murabbaları savuruyorlar, kafataslarını hurdahaş ediyorlardır. Yağmadan, insan kırımından geçilmiyordur. Sokakları **low-rider**'ler doldurmuştur. Bunlar Los Angeles Ghetto'sunun kopilleridir.

Arabalarını yeri süpürürcesine sürmek için karoserlerini alçaltmışlardır. Sürme yöntemleri de Frenklerin **roule-sofa** yöntemidir. Direksiyonun berisinde döşemeye arka üstü yatıyorlar, arabayı öyle kullanıyorlardır. Dışardan bakılınca da sadece tepeleri görünüyordur. Yani o yılların bir modasıdır bu. Nedir, **low-rider** deyimi bu genç aslanların sürekli adı olmuştur. Arabası olmayanlara bile **low-rider** denir. Daha sonraları ghetto'lardaki tüm gençler bu adla çağrılmaya başlar. Yalnız tatlısu Zencilerinin yavrularına bu ad verilmez.

Ne diyorduk, haa Watts'lılar yollarda ateş yakıyorlar, üstünde de arabaları kızartıyorlardır. Motosikletli görevlileri deviriyorlar, patpatlarına kundak veriyorlardır. Şehirde dinginlik diye bir şey kalmamıştır. Dört bir yan cehenneme dönmüştür. Daha sonraları Cleaver o günleri şöyle dile getirecektir:

— Watts utanç şehri olmuştu. O, bizim söz dağarcığımızda gülünç bir terimdi. Hemen hemen köy ile aynı anlama gelirdi. Şehir çocuklarının dilinde de köy anlamınaydı. Hırbo bir köylü, ya da bir hödüğü saraka etmek gerektiğinde Los Angeles'teki bıçkınlar onun Watts'dan geldiğini söylerlerdi. Hacıağalara da şöyle seslenirlerdi: "Sen artık Watts'a dön." Gelgelelim Watts'daki ayaklanmadan sonra Folsom'daki kimi cezalılar kendilerinin Watts'lı olduğunu söyleyerek övünmeye başlamışlardı. Ben de, Watts'da kısa bir süre kaldığım halde Watts'lıyım diyordum

Künyedir ki:

Cleaver'in ilk yılları yasa dışı karambollarla geçmiştir. Küçük suçlar ve yırtıcılıklarla pıtraktır. Nesnelere herhangi bir siyasal tutumla eğilmez. Hangi durumun içindeyse ona düşman olmaya bakar. Daha on

ikisinde tüm düzenlere karşı durmuştur. Gelin görün ki, hapis damına düşünce, kişiliğinde kimi kıpırdanmalar belirir. Bu değişikliğe okuyarak varmıştır.

Doğrusu, cezaevleri Zenci önderlere bir okul olmuştur. Malcolm X. de kendini oralarda yetiştirmiştir. Başlangıçta okuduğu şeylerden hiçbir anlam çıkaramıyordur ama, işe dört elle sarıldığında üstesinden gelebileceğini biliyordur. İlk tanışı bir ansiklopedi olur. İlk iki gün sayfalarını rasgele çevirmekle geçer. O kadar çok sözcük vardır ki bunların hangisini öğrenmek gerekeceğini kestiremez. Sonunda, önündeki kağıtlara, ansiklopedinin birinci sayfasını, noktalama işaretlerine varınca geçirir. Bu karman çorman el yazısının düzelmesine de yol açacaktır. Ertesi gün ikinci sayfanm da meyanesini verir. Bilmediği bir sözcükle karşılaştığı vakit o maddeyi yeniden yeniden okuyordur. Her sayfayla insanlar, ülkeler, tarihin yoluk sakalları gelip gelip baş kırıyordur. A harfi bir top kağıdı, önlü arkalı doldurmuştur. Sonra B harfi, sonra C harfi. Alfabenin bütün harfleri birer birer teslim alınır.

Malcolm X. artık okuduğu kitapların ne demek istediklerini kolayca kavrıyordur. El yazısı da bir hayli düzelmiştir. Ondan sonra da, gelsin kitap, gitsin kitap. Gündüzleri kitaplıkta, geceleri koğuşunda —ışıklar sönsün buyruğuna değin— boyuna okur. İlk okuduğu **Dünyanın Harikaları** adını taşıyordur. Kazıbilim araştırmalarında ortaya çıkarılan heykellerin resimleriyle lebaleptir. Onu Will Durant'ın **Uygarlığın Tarihi**, H.G. Wells'in **Kısâ Dünya Tarihi**, W.E.B. DuBois'nın **Zenci Halkın Duyguları** yapıtları izler. Daha sonra da Heredotes'in ayağına varmıştır. Daha daha sonra da felsefeye adım atarak Schopenhauer, Kant, Nietzsche

ve Spinoza'nın lambalarına üflemiştir. Hapisten çıktıktan sonra ise okumayı, bir gün olsun savsaklamamıştır. Yaşamın mihverini okumakla değiştirebileceğini çakmıştır artık.

Cleaver'i okumaya alıştıran da Pontifelt adında bir tutuklu olmuştur. Pontifelt 12 yıldır hapistedir. Cleaver 1954'te onunla tanıştığı vakit —ilk hapisliğidir bu— onun daha bir sürü öğrencisi vardır. Eflatun'un diyaloglarını anlatırken herkesin soluğu kesiliyordur. Adamın gizemci bir yaratılışı vardır. Biraz da üşütüktür. Tutuklular her cumartesi kitaplığa konuşmalarını dinlemeye koşuyorlardır. Filozoflar üstüne bilmediği yoktur. Ne ki kendisini dinlemeye gelenlerin budala olduğunu ilan etmekten de pek hoşlanır.

Cleaver, gerçekte, doğru dürüst bir eğitim görmemiştir. Kaldı ki, orta'dan sonra iki kez hapse de düşmüştür.

Pontifelt **Pembe Hac** (Rose Croix) tarikatındandır. Tarikatı XVI. yüzyılda bir Alman şövalyesi kurmuştur. Simya, kabala ve gizemcilikle (théosophie) uğraşan bir topluluktur. Şövalyenin adı Rosenkreuz'dur. Tarikat yüzyıllar boyunca memleketlere göre çeşitli eğilimler ve biçimler göstermiştir. Pontifelt onların dergisine abonedir. Onu öğrencilerine, özellikle Cleaver'e de okutuyordur. Cleaver artık on sekizindedir. Dergi kendisini çok etkiler. Pontifelt öğrencilerine sık sık Emerson'dan da sayfalar okuyor, onu anlamaları gerektiğini söylüyordur.

Aralıkta, Cleaver'in uyanışını dürtükleyecek başka bir olay olur. Geleceğin Kara Panteri 29 gün hücrede tutulur. Orda İncil'den başka kitap vermiyorlardır. Cleaver kendi kendine bir karara varır. Hücreden çıktıktan sonra vaktini hiç boş geçirmeyecektir.

42'lik bir Berta topu olacaktır. Kısacası hücre onu bir "Düşünen Adam" yapmıştır. Bundan böyle daha çok okumaya, kafasının içine kurşun akıtmaya başlar. Artık politikayla da ilgilenmeye başlamıştır. Cezaevi kitaplığında bulunan bir sürü temel kitabı devirir. Onlardan yeterince yararlanamamışsa da, 1957'de hapse ikinci kez düştüğünde onları yeniden okuyacaktır. Yirmi ikisine geldiği için de okuduklarını daha iyi kavrıyordur. Denilebilir ki, Adam Smith'ten (Ulusların Zenginliği) Karl Marx'a değin el atmadığı yazar kalmamıştır. O zamana dek, tam bir tanrıtanımazdır. Birden Kara Müslümanlara bir yakınlık duyar. Nedir, hapisteki Zenciler için Kara Müslümanların ne işe yaradığını anlayamamıştır daha.

Cleaver'i Kara Müslümanlar'a kazandıran Butterfly adında eski bir boksör arkadaşı olur. İlk hapse düştüğünde onu orda bulmuştur. Butterfly badik mi badiktir. 57 kiloda döğüşmektedir. Ama çok saldırgandır. Hiçbir örgüte girmemiştir. Cleaver cezaevine ikinci kez antresini yaptığında onu yine orda bulur. Bu kez Kara Müslümandır. Cezaevindeki (San Quentin) caminin de sorumlusudur. Cleaver de kısa zamanda onların arasmda bulur kendini.

O zamanlar Kara Müslümanlar kendi yayınlarını içeri sokamıyorlardır. Çok zor bir iştir bu. Elijah Muhammed ise Los Angeles'te çıkan **Herald Dispatch** gazetesine her hafta bir yazı döşeniyordur. Gazeteden iki tane geliyordur cezaevine. Cleaver'in küçük bir yazı makinesi vardır. Durumu, makineyi kullanmaya pek elverişlidir. Müslümanlar ona yazıyı getiriyorlar, o da onu mumlu kağıda yazıyordur. Müslümanlar da protestan kilisesinde çoğaltıyorlardır.

Yiğitimiz yazıları yazarken hiç kuşkusuz onları

okumaktan da geri kalmıyordur. İlk zamanlar işi kahkaha kuhkuhu ile yürütürse de zamanla onlara değer göstermeye başlar. Müslümanların cezaevindeki atılımlarına da büyük saygı duyuyordur. Onlar gerçekte baskı altındadır. Boyuna hücrelere kapatılıyorlardır. Ne ki, birbirleriyle dayanışma halinde olan tek Zenci topluluğu da onlardır. Öbür Zenciler onları eleştirmekten, saraka etmekten başka bir şey yapmıyorlardır. Müslümanlar ise haklarını savunmaktan yılmıyorlar, gerektiğinde de görevlileri irice dirice sözlerle yıkıyorlardır.

Cleaver, git git, Elijah Muhammed'in yazdıklarında kimi çelişkiler de bulmaya başlar. Bir sorun da Müslümanlarla birlikte avluda dua etmekten geliyordur. Çok utanıyordur bundan. Geçmişte onu marihuana içer ve satarken, her türlü üçkağıt ve arak için öteye beriye saldırırken görmüş bir sürü cezalı vardır içerde. Onların önünde dua etmek çok ağırına gidiyordur. Bu yüzden, ilk günler arkadaşları duaya giderken o, kaytarmak için, bir sürü bahane bulmaya çalışır. Cleaver, Kara Müslümanlardan koptuktan sonra da kendi kafasına yakın olanlara bağlanmıştır. Malcolm X.'e, Huey P. Newton'a, Robert Williams'a yüreğini açık tutmuştur.

Robert Williams ihtilalci bir Zencidir. 1955-1960'daki şiddet olaylarını keşkekleyen önderlerden biridir. Daha sonraları, Küba'ya sığınmıştır. 1965'te ise Mao'cu olup Çin'e yerleşir. James Boggs'la **Amerika'da İhtilal** adlı bir kitap da yazmıştır. En sonu, yine Amerika'ya dönmüştür.

Cleaver, Bobby Seale'le, Bunchey Carter'le de çalışmıştır. Bobby ilk olarak 19 ağustos 1969'da Demokrat Parti Ulusal Kongresinde tutuklanır. Bir yıl önce

çıkan olaylarla suçlanıyordur. Duruşma, avukatının hastanede bulunduğu bir sırada başlar. Bobby yeni bir avukat seçmesinin anayasal hakkı olduğunu ileri sürerse de bu anayasal hak onun salonda dövülmesine yol açar. Aralıkta yargıçları da aşağıladığından dört yıl da onun için istenir. Bir süre sonra da, Kara Panter'lerden Alex Rackle'nin öldürülmesi de onun üstüne yıkılır. Böylece iki yıl, hüküm giymeden, hapislerde sürünür. Sonunda yetkililer karşı koyarsa da güvencesini ödeyerek cezaevinden kurtulur.

Bunchey Carter de Kara Panter'lerin savaşkanlarındandır. 1967 yılında polis kurşunu ile ölmüştür. Cleaver'i asıl yetiştiren ise Huey P. Newton olmuştur. 1966 sonbaharında Kara Panter'ler partisinin temelini —Bobby Seale ve Küçük Bobby Hutton'la birlikte— atan odur. İlk yaptıkları iş, polisin şiddet eylemlerine karşı durmaktır. Parti kurucuları, bir ellerinde yasalar, bir ellerinde silahlarla Oakland'da yaşayan Zenci topluluklarının dertleri üzerine eğilmişlerdir. Polisin Zenciler karşısındaki davranışlarını ve de tutuklama olaylarını yakından izliyorlardır. Zencilerin sahip olduğu hakları da, onların gözü önüne sermişlerdir.

Polis baskısında elle tutulur bir azalma olmuştur. Ne var, zamanla, Partinin insan haklarını korumada gösterdiği çaba birçok yöneticilerin homurtularını ayaklandıracaktır. **Şafakta Gelirlerse** yazarı Angela Davis'in anlatmasına göre, 28 ekim 1967'de, bir polis telsizle, bağlı bulunduğu karakola bir Panter arabasını izlemekte olduğunu bildirir. Bir süre sonra Huey, midesine dört kurşun yemiştir. Güvenlik görevlilerinden de bir ölü, bir yaralı vardır. Huey'i cinayet suçuyla yargılamaya başlarlar. Kara Panter'ler hemen ülke çapında "Huey'i serbest bırakın" kampanyasını

kaldırır. Arada, Partinin gücü gittikçe artmaktadır. Kampanyalar onun cinayet suçlamasından —suçsuzluğu da apaçıktır— kurtulmasını sağlar. Yine de, birtakım ayak oyunları sonucu, 2-15 yıl arası süresiz hapis cezasına çarptırılır. Gelgelelim Kara Panter'ler kampanyalarını gittikçe yayarlar. Halkın sesi karşısında ilgililer daha çok dayanamaz. 1970 yazında Huey'in duruşmasına yeniden bakılır. Bobby Seale olayında olduğu gibi güvence karşılığında salıverilir.

Üç yıl cezaevinde kaldıktan sonra özgürlüğe kavuşunca Huey'in ilk yaptığı iş, bütün siyasal tutukluların kurtarılması için sonuna değin savaşacaklarını ilan etmek olur. Cezaevinde bir de yazı yazmıştır. Onda diyordur ki:

— İnsanlarla ilgili durumlarda konu yalnızca bireyin kendisi değildir. Bireyin davranışlarına yön veren düşüncelerin de göz önüne alınması gerekir. İnsanlık konusunda Bütün, kendi parçalarından daha büyüktür. Çünkü sayılabilen ve denetim altına alınabilen bedenlerle birlikte, sayılamayan ve denetim altına alınamayan düşünceleri de içine alır.

Cleaver, Huey'i çok değişik bir insan olarak görür. Onun gibi birine hiç raslamamıştır. Onun belli başlı özelliği öldürme konusundaki yılmazlığıdır. Nedir, Cleaver bir gün onu piyano çalarken görecek ve şapalaklaşacaktır. Öykü şöyledir:

— Huey bir ara konservatuarda okumuştur. Klasik müzikte bile turna kaldırır, dudu kondurur. Bir gün, Kara Panter'ler kendilerine karşı olan bir başka siyasal örgütle başı açık bir çarpışmaya girişir. Çarpışmadan sonra Panter'lerin tümü belli bir evde lengerendaz olur. Kimsenin ömür defterini bütünlemediği ve yaralanmadığı anlaşılınca herkesin keyfi ta-

mam olur. Evde bir piyano vardır. Birden birinin piyanoyu tıngırdattığı işitilir. Bu, Huey'dir. Bir konserdeymişcesine maestro havaları atıyordur. Gözlerinde bir pişmanlık çizgisi de vardır ki, Cleaver o zamana değin böyle bir şey görmemiştir onda. Yalnız, daha önceleri Partide bir sıkıdüzen sorunu olmuştur. Cleaver şimdi birden, anlattığımız öykünün ortalık yerinde onu anımsamıştır. O gün Huey, Partinin Savunma Bakanlığını birinin kendi üstünden alıp almayacağını sormuştur. Bu görevi artık yürütmek istemediğini söylüyordur. Gerçek bir yüktür bu. Bir isteklinin çıkması için yalvar-yakar oluyordur.

Cleaver o günü şöyle anlatır:

— Huey yalan söylemiyordu. Bunu gerçekten istiyordu. Çünkü her an öldürülebileceğini biliyordu. Neki, Huey kendi ulusu ile baskıcılar arasında bir kalkan görevini yürüttüğü vakit tam anlamıyla kendisi olup çıkar. Özellikle silahlı polisler karşısında aslan kesilir. Kendini aşar. Uyduruk konuşmalar yapmaz. Söylediği her söz sade ve açıktır. Görevliler üzerindeki garip etkisini gözlerimle gördüm. Polisler ona bir şey yapamazdı. Sadece sözleriyle çileden çıkarlardı.

Cleaver, Huey'e kalıp değiştirmiş, başkalaşmış bir insan gözüyle bakar. Çünkü ona göre herhangi bir rol yüklenen ve de bunu gerçekleştiren kişi postunu da değiştirmiş olur. Bambaşka bir insan kimliğine bürünür. Şu var ki Huey yalnız kendisini değiştirmek değil, bir de Zencileri değiştirmek için kurmuştur partisini.

Ey okur, izin verirsen buraya bu kez de Frances Ellen Harper adındaki bir Amerikan şairinin 1825-1911) bir şiirini konduralım ki bundan sonraki sayfa-

larda şanlı ölüm köprüsünden geçecekler için şimdiden bir ağıt kaldırmış olalım:

Bana bir mezar kazın nerde olursa olsun
İster düz ovada ister dağ tepesinde
Bir mezar kazın alçakgönüllü ve gösterişsiz
Ama üstünde tutsakların yaşadığı bir yer olmasın
Kemiklerim sızlar mezarımın çevresinde eğer
İşitirsem korkuya kapılmış tutsakların adımlarını
Ve eğer yaparsa mezarımı bir zulum yeri
Onların mezarıma vuran gölgesi

Vay bize, vaylar bize, kara taş üstündeki kara koyuna ışıldağımızı çevirelim derken Cleaver Eldridge'i hapis damlarında unuttuk. Oysa o, 1966 aralığında Kaliforniya'daki Soledad Devlet Cezaevinden bırakılmıştır. Hapisteki örnek davranışı onun iki yıl sonra, söz üzerine özgürlüğe kavuşmasını sağlayabilecek durumda olduğu halde —gerçekte öldürmek düşüncesiyle silahlı saldırı suçundan 14 yıl yemiştir— tam dokuz yıl yattıktan sonra ayağının bağı çözülmüştür. Ama bunda aydınların büyük etkisi olmuştur.

Cleaver özgürlüğe kavuştuktan sonra 18 ay boyunca gece dememiş, gündüz dememiş çılgınlar gibi çalışmıştır. Solun özgür katolikler dergisi **Ramparts**'ın Yazı İşleri Müdürü olmuştur. Hapiste yazdığı yazıları **Soul on İce** adıyla yayınlar. Kitap bütün dünyada ilgi toplar. Kara Panter'lere de açıkça katılır ve de dünya evine girer. Huey P. Newton içeri alınınca da Panter'lerin başına geçer. İster istemez Partinin elebaşısı ve sözcüsü olur. Bir başka deyişle o artık Oakland (Kaliforniya) polisinin boy hedefidir. Çünkü

polis, fesat ateşi büyüyüp alevlendiği için, Kara Panter'leri kurşunlarla dembeste etmeyi aklına koymuştur.

Cleaver der ki:

— Ben yalnızca Beyazlar Tiyatrosunun bir seyircisiyim. Beş anakaraya ve de denizdeki adalara yayılmış ayrıcalıksız ve belli belirsiz bir toplumuz biz. Beyazların, Beyaz Efendilerin ve sömürgecilerin Karalara zulum yaptıkları her yerde biz gölgelere sığınmış olarak bulunuyoruz.

Kara Panter'ler 1955'ten sonraki 10 yıl içinde Güçlü Beyaz Efendiye karşı gösterilen tepkilerin sonunda gelmiştir gündeme. Artık hiçbiri mezardan başka yurdu olmayan Tom Amca'lardan olmak istemiyorlardır. Kara Panter'lerin eyleme geçtiği 1966-1968 yıllarında yüksek okullarda öğrenci eylemleri de karıncalar gibi çoğalmıştır.

Gençler boyuna **sit-ins** (oturma grevi) patlatıyorlardır.

Beyazlarla, Beyazların dümen suyundan giden Kara önderler buna çok bozulmuşlardır. Kara önderler gençleri azarlamaya kalkmışsa da onların aşağılamalarla karışık omuz atmalarıyla karşılaşmışlardır. Gösterileri bastırmak için kimi öğrencileri üniversiteden uzaklaştıran Zenci Üniversiteleri Rektörleri bile sonunda kendi postlarını yitirirler. Sözlerini dinletmeye başlamış olan öğrenciler başka rektörlerin seçilmesini istiyorlardır çünkü.

Cleaver'e göre, yeni bir dünya düzeninin ilk işaretleri, Güçlü Beyaz Efendinin torunlarında yeni düşüncelerin yeşermesine yol açmıştır. Gençler artık Amerika'ya ilk gelenlerle kovboyların yürüdüğü yol

karşısında utanç duyuyorlardır. Oysa onların işlerini daha önceki kuşak öve öve biteremeyiştir.

Gençlerin ilk yaptıkları, eskiyle bağlarını kesmek olmuştur. Yani üzerlerine çöken geleneksel tutuculuğa "Yeter" demişlerdir. Sonra, şimdiki biçimiyle dünyanın, özellikle de Amerika'nın yenilir, yutulur bir şey olmadığına vararak eylemlerini toplumu değiştirmeye ayarlamışlardır. Gerçekte bütün bu silistreleri çalan Kara öğrencilerdir. Gelin görün ki, Beyaz gençler de yavaş yavaş onların yanında yer almıştır. Giderek, Zencilerin desteği olmadan da Beyazların eylemler pişirdiği görülür. Bu yeni yönlenmenin en belirgin örneği Kaliforniya'da Berkeley Campus'unda başlatılan ters rüzgardır ki birçok kitaplara **Free Speech Movement** adıyla geçmiştir.

Gösterilere Beyazların da katılması ya da doğrudan doğruya onlarca yürütülmesi Kara Önderleri yüreklendirmiştir. Daha önce el atmadıkları taktiklere uzanıyorlar şimdilerde. Bu olaylar Cleaver'e bir de şunları söyletecektir:

— Amerika'da Karalar da Beyazlar da baskı altındadır. Karalara baskı yapan bir yönetici sınıf, Beyazlara baskı yapan ayrı bir yönetici sınıf bulunduğunu sanmıyorum. Beyazları, Karaları tepizleyen tek bir sınıf var. Bu sınıf Meksika'lıları, Porto-Riko'luları herkesi, herkesi boyunduruğu altında tutuyor. Yalnız Zenciler karşısında baskı aracı ırk ayrımı ise, Beyazlar karşısında sınıf estepetasıdır. Diyeceğim Amerika'yı oluşturan çeşitli toplulukları, çeşitli yöntemler kullanan tek bir egemen güç çekip çeviriyor.

Cleaver, Amerika'nın hem bir sömürge, hem de sömürülen bir yurt olduğu görüşünü de ileri sürer. Zenciler orda sömürülen sınıftır, bir iç sömürgedir.

Kara Panter'lerin giyim kuşamı savaş zamanlarının üniformasıdır: siyah pantol, siyah deri ceket, siyah bere, siyah tüfek. Bu üniforma onlara göre toplum kurbanlarının önlenemez tepkisini canlandırmaktadır. Üniformalı Kara Panter şöyle konuşur:

— O toplum milyonlarca yurttaşını açlıktan, yoksulluktan, ırkçılıktan, sömürüden ve de baskıdan inim inim inletirken, uzayın gizemini öğrenmek, ya da dünyada kanlı savaşlar yapmak uğrunda milyarlar yatırmaya hazır olarak durmaktadır.

Şu var ki, Zenci önderlerden Harold Cruse, Kara Panter'lerin şiddete verdikleri öneme karşı çıkacak, silahlı savaşı aşağılayacaktır. Cruce, Amerika'da başka bir Zenci İhtilalinden açıyor ve buna **Kültür İhtilali** adını veriyordur. Cruse'un demesi şudur:

— Bizim toplumsal ve ırksal bunluğumuzun ortalık yerinden bir kültür ihtilali fışkırmaktadır. Eğitimdeki bunluk bir kültür bunluğudur. Öğrenci eylemleri ise bunun doğal bir sonucudur. Ghetto okullarının kendi kendilerine yönetilmesi Zenci kültürünün yüksek okullara ve üniversitelere sokulması hakkına gel gel çağırmıştır. Bu da Zenci Kültürü ulusçuluğuna yol açmıştır.

Burada belirtilecek şu kaldı ki, Cleaver de Harold Cruse'u eleştirmekten geri durmaz. Ona göre Cruse, Zenci kentsoyluluğunun bir ülkücüsüdür. Campus'larda olup bitenlere kendini çokça kaptırmıştır. Onları kültür ulusçuluğunun bir gösterisi gibi savunmuştur. Oysa Zenciler arasında kaç kişinin çocuklarını liseye ya da üniversiteye gönderebilecek durumda olduğu araştırılmalıdır. Ghetto'da yaşayan Zenciler çocuklarını yüksek okullara değil ortaya bile zor gönderiyorlardır. Yükseğe ancak Zenci kentsoylularının çocukları

gidebiliyordur. Kaldı ki Kültür İhtilalinden açanlar da hep Zenci kentsoyluları kesiminde boy gösterenlerdir.

Kültür İhtilali savunucularından Rod Karenga ile Kral Jones* da aynı kesimden gelmektedir. İkisi de yüksek okullarda şinanay çalmıştır. İkisi de başlangıçta ileri iken, zamanla geride kalmışlardır. Cleaver onların Zenci olduklarını anladıkları vakit çok şapşallaştıklarını söyleyecektir. Çünkü Beyazlar gibi konuşmayı, Beyazlar gibi yürümeyi, Beyazlar gibi giyinmeyi öğrenmişlerdir sadece.

Denilebilir ki, Panter'lerin şiddete karşı en büyük silahı yürekliliktir. Ne ki, bu da işe çözüm getirmemektedir. Panterlerin ülkedeki tüm karargahları alar sabah basılıyordur. Ölüler, yaralılar birbirine karışıyordur. Tutuklananlardan istenilen abartılı güvence paraları ise 100 bine, 200 bine varıyordur Oysa anayasa abartılı güvence parasına hayır demiştir.

Buraya Cleaver'in şu sözlerini getirmekte de yarar vardır:

— Biz iktidarın 1966'dan başlayarak Kara Panter'ler Partisini ortadan kaldırmak istediğini biliyoruz. Yani bizim parti Kaliforniya'da, Oakland'da boy göstermeye başlar başlamaz baskıların ilk yalımı parladı. Ne var, bu düşmanlığın bize çok yararı olmuştur. 1967 mayısında Kaliforniya Devletinin Yasa Koyucu Meclisini yoklamaya gittiğimizde içimizden 84 kişinin tutuklanması —Panter'ler oraya silahlarla gitmişlerdir— üyelerimizin sayısını birden artırmıştır. Hele

---

* *Kral Jones, Zenci yazarlardandır. Bizim bildiğimiz* Horatio Alger'in Ölümü *adlı bir öykü kitabıyla* Dante Cehenneminin Düzeni *adlı romanı ve kimi oyunları vardır.*

ekimde Huey'in hapsedilmesiyle sonuçlanan olaydan sonra yerel örgütümüz, ulusal bir nitelik kazanmıştır.

Ey Şah Şah, geldik mi şimdi Cleaver'in kendi öyküsüne.

Cleaver'in kavuştuğu özgürlük 6 nisan 1968 akşamı sona ermiştir. O akşamlardan birinde, geç vakit, yedi Panter'i taşıyan üç arabalık bir konvoy Oakland sokaklarında aheste beste ilerlemektedir. Bir dostun evine gideceklerdir. Önceki arabada Cleaver ile Küçük Bobby Hutton adındaki genç panter yer almıştır.

Buraya dikkat etmeli: Cleaver birden gecenin ilk suçunu işler. Arabasını durdurarak biraz soluklanmak için dışarı çıkar. Oakland polisinden bir devriye de —ki farlarını söndürüp uzun süre onları izlemişlerdir— onlar yaklaşır. Projektörlerini Cleaver'in arabasına çevirirlerken bir hoparlör de iki kişinin, ellerini havaya kaldırarak dışarı çıkmalarını buyurur. Cleaver buyruğu dinlemeye kararlıdır. Nedir, o an gecenin ikinci büyük suçunu da işler. Pantolonun düğmelerini, açık olup olmadıklarını anlamak üzere, yoklamak ister. Bunun için de açık duran otomobil kapısının arkasına sığınıp kolunu aşağı indirir.

Bu olayın birçok anlatısı vardır. Biz Cleaver'inkini izleyelim. Yiğitimiz kollarını indirince güvenlik güçleri hemen makinelerini ateşlerler. Kurşunlardan kendilerini korumak isteyen öbür Panter'ler de arabalarından çıkıp sağa sola sinerler. Bunların kiminde silah olduğu için polisin ateşine karşılık vermeye de geçmişlerdir.

İş çatallaşmaya başlamıştır.

Güvenlik güçleri radyo ile yardım ister. Cleaver'le Hutton ise karanlıktan yararlanarak bir evin bodrum aralığına sığınırlar. Tüfek, Küçük Bobby'de de vardır.

O da polislere karşılık verir. Polis şimdi göz yaşartıcı bomba da kullanıyordur. Üstelik silahları yarı-otomatiktir. Durum ağırlaşınca, bacağından yaralanan Cleaver kendisinin de, Hutton'un da teslim olacağını bağırarak bildirir. Ateş kesilir. Cleaver'le Küçük Bobby, elleri yukarda, projektörlerin ışığı altında, kireç kesilmiş yüzleriyle aralıktan çıkarlar. Cleaver topallıyordur ve de silahsız olduğunu göstermek için cıpcıbıldaktır. Aralıkta Hutton'da anlamsız bir kıpırdanma görünür. Polis çaprazlama ateşle onu oraya mıhlar. Güvenlik güçleri sonradan Küçük Bobby'nin kaçmak istediğini söyleyecekse de Cleaver onu bir polisin ittiğini —gerçekleri saptıran bu ikili açıklamalardır— ileri sürecektir.

Yiğitimiz, ilkin bir hastaneye, sonra da "öldürmek düşüncesiyle silahlı saldırı" suçlamasıyla hapse gönderilir. Kendilerine hiçbir şey olmayan öbür beş panter de aynı suçlama altındadır. Cleaver'in bırakılması için 50 bin dolar güvence istenir. Dostları bunu hemen bulup buluşturursa da yine salıverilmez.

7 nisan akşamı toplanan **Söz Üzerine Özgürlük Komitesi** (Adult Authority) Cleaver'in söz üzerine verilmiş olan özgürlüğünü kaldırır. Bunu şu üç nedene dayandırmışlardır:

1— Silah taşımak.

2 — Adı kötüye çıkmış insanlarla düşüp kalkmak.

3 — Söz Üzerine Özgürlük Subayı ile işbirliğinden kaçınmak.

Bu karakuş yargısına göre Cleaver'in hapse dönmesi gerekiyordur. Oysa Panter'lerin önderi o akşam silahlı değildir. Kötü olarak ünlendiği söylenen kişiler ise Kara Panter'lerdir. Kaldı ki, Yiğitimiz, Söz Üzeri-

ne Özgürlük Subayından Panter'lerin partisine girme izni almıştır. Yani Subayı ile işbirliği yapmadığı savı da sağlam bir temele oturmuyordur.

Gelgelelim ki gelgelelim, Komitenin yetkisi çok büyüktür. Üyelerin çoğu eski polis şefleri, savcılar, ceza sistemi yetkililerinden oluşuyordur. Bunlardan birinin isteği üzerine bile söz konusu kişinin "söz üzerine özgürlük"ü şipşak kaldırılır. Nedir, iki ay sonra, Kaliforniya Yüksek Mahkemesi yargıcı Raymond J. Sherwin, Cleaver'in bırakılmasına, "söz üzerine özgürlük" statükosunun da yeniden geçerli olmasına karar verir.

Kara Panter'lerin önderi —Amerikalılar yasalara gerçekten saygılıdır— yine dışardadır. Ama bu, yine kısa süreli olacaktır. Çünkü **Adult Authority** de yememiş, içmemiş Devlet Mahkemesine başvurmuş, yargıç Sherwin'in kararını bozdurmuştur.

Cleaver, 27 kasım 1968'de —yasalara saygınlık yine işlemiştir— yeniden hapse dönme buyruğu alır. Burada Kara Önderin avukatlarına da yepyeni bir iş düşüyordur. Yüksek Mahkemeye başvurarak **Adult Authority**'nin Cleaver'in anayasal haklarını çiğnediğini ileri sürmeleri gerekmektedir.

Vay benim köse sakalım, bu denlî anayasal konular mahkemelerde yıllarca sürgit olabilmektedir. Bu sırada yiğitimiz de içerde yatacaktır. Cezasının geri kalan beş yılını bütünlemeden önce dosyasının Yüksek Mahkemeye gelmesi de —burada artık yasa yoktur— pek olanaklı değildir.

Bu durumda Cleaver ne yapsın? Hapse dönsün mü, dönmesin mi?

Hayır dönmeyecektir.

27 kasım 1968'den birkaç gün önce ortalardan silinir.

İzini bir süre sonra —1969 mayısında— Havana'da bulurlar. Onu ortaya çıkaran **Ebony** dergisinin* yazarı Lee Lockwood'dur. Cleaver'le tanışınca onu öğle yemeğine çağırır. Cleaver kabul der. Yalnız gazetecilerden, politikacılardan kendini sakladığı için herkesin görebileceği bir yerde buluşmak istemez. Bunun üzerine Lookwood onu Nacionel Otelindeki odasında ağırlar.

Panter'lerin Önderi ilkin ondan kuşkulanmıştır. Kuşkusu dağıldıktan sonra açılır. İskoç viskisiyle dünyanın en güzel püroları içiliyordur. Lockwood bir Beyazdır. Cleaver boyuna bu ayrılık üzerine basar. Lockwood sonradan onun için şöyle diyecektir:

— İçine bir sürü öfke tabakaları yerleştirmişti. Bunlar en küçük bir kışkırtı ile patlamaya hazırdı.

Cleaver, Küba'ya gelince çalışmalarını geniş bir biçimde yürüteceğini ummuştur. Dahası, Havana'da Kara Panter'lerin bir bürosunu açmak istiyordur. Küba'lılar onu iyi karşılamışlar, istediği kadar kalabileceğini söylemişler, yalnız Küba'daki varlığını gizli tutmasını, siyasal girişimlere atılmamasını rica etmişlerdir.

Cleaver, mektuplarının bile yollanmadığını sanıyordur. Kara Panter önderleriyle ve de San Fransisko'da kalan karısıyla haberleşemiyordur. Karısının ise sekiz aylık yükü vardır. Kübalılar onu getirteceklerine söz verdiği halde, işte beş aydır ondan ayrıdır.

Gerçekte Kübalılar, Amerikalıların engel çıkardı-

---

* *Amerika'da Zenciler için yayınlanan* Paris-Match *türünden bir dergi.*

ğını söylüyorlardır. Nedir, Cleaver, bu masala da inanmıyordur. Günün birinde Yiğitimizin Havana'da olduğu ortaya çıkınca da Küba'lılar onu Cezayir'e aşırırlar.

Lockwood, daha önce Paris'e gitmiş, orda bir otelde, Cleaver'in karısı Kathleen'i bulmuştur. Yanında Richard Wright'ın kızı Julia ile kendisine bütün yolculuk boyunca kolculuk yapan Emory Douglas adında sevimli bir Panter vardır. Bir saat sonra Havana'ya uçacaklardır ki Loocwood onları Cezayir'e çevirir.

İki hafta sonra Lockwood da Cezayir'e gittiği vakit, Cleaver'in durumunun Havana'dan hiç de başka olmadığını görür. Dahası, Yiğitimizin karısıyla kaldığı Viktorya Oteli hiç de turistlere salık verilen otellerden değildir. Otelin en üst katında küçük bir odada kalıyorlardır. Konfor nanay yavrum nanay. İki karyola odayı hemen hemen kaplamıştır. Bir duvardan öbürüne gitmek için bavulları bir yana itmek gerekmektedir. Bir kenara, bir perdenin arkasına, bir duş kondurulmuşsa da yüz numara odanın dışında, koridordadır. Cleaver hükümetin çağrılısı olarak gelmediği için para sıkıntısı da çekmektedir. Buna, Kathleen'in bir iki haftaya kadar doğuracağı da tüy dikmiştir. Cleaver'i asıl bozan da Cezayir'de durumun ne olacağını kestirememesidir.

Zamanla kendini sosyalist olarak görmeye de başlar.

Ama bütün varolan sosyalist dizgeleri yerin dibine geçiriyordur. Amerika'nın bir gün sosyalizme tutunacağına da inanıyordur. Ona göre Amerikan halkının çok güçlü demokratik bir geleneği vardır. Amerika yurttaşlık özgürlüğünü sınırlayacak hiçbir yönetimden yana olmayacaktır.

Cleaver'in Amerika'dan kaçmasından sonra Panter'lerin durumu daha da ağırlaşır. 17 ocak 1969'ta Los Angeles'te, Kaliforniya Üniversitesi kampüsünde Kara Panter yanlısı öğrencilerle Rod Karenga'nın Ulusal Külltür Örgütü üyeleri arasında bir çatışma çıkar. Tabancalar çekilir Kara Panter'lerin iki kostaklı havadarı, John Huggins ile Alprentice Carter öldürülür. 4 aralık 1969'da da Chicago güvenlik güçleri İllinois Panter'leri Başkanı Fred Hampton'un evini basar. İlkin kapının dışından ateş edip Mark Clark'ı bitirirler, sonra içeri dalıp Hampton'u yatağında temizlerler. Ne ki, Daniel Guérin gerçek misillemenin Jackson Kardeşlerin ölümünde görüldüğünü yazacaktır.

Olay şöyledir:

1970 ocağında Soledad cezaevinde Beyaz bir gardiyan üç Zenciyi öldürmüştür. Mahkemesi sonunda da —16 şubat— aklanmıştır. Yargının verildiği günde ise bir başka Beyaz gardiyan aynı cezaevinin üçüncü katından aşağı atılarak ahret yolculuğuna çıkarılmıştır. Cinayetin üç sanığı vardır. Biri Jackson kardeşlerin büyüğü George, öbürü Fleta Drumgo, üçüncüsü de John Clutchette'dir.

George'nun küçük kardeşi Jonathan Jackson sanıkların elektrik sandelyesini boylayacaklarına inandığından 7 ağustos 1970 günü, büyük bir gözüpeklikle mahkeme salonunu basar. Üç sanığa birer tabanca verir. Onların yardımı binince de beş kişiyi rehin alıp kaçar. Jonathan bu beş kişi karşılığında kardeşinin ve de arkadaşlarının özgürlüğünü elde etmek istiyordur, Nedir, evdeki hesap çarşıya uymaz. Güvenlik güçleri onları yakından izledikleri için tam bir kamyonete binecekleri sıra üstlerine ateş açar. Rehineler bir yargıçtan, bir savcı yardımcısından, üç de jüri

üyesi kadından oluşuyordur. Jonathan'la iki Zenci suçlu bir bemol, iki fa diyez süresinde cavlağı çekerler. Yargıç da mortlamıştır. Savcı yardımcısı ile bir jüri üyesi de yaralanır. Kardeşinin ölümünden bir yıl sonra ise George Jackson, San Quentin hapis damının bahçesinde ölü bulunur. Öldürenin kim olduğu da anlaşılmaz.

Ey okur, şimdi de senin için, Malcolm X.'i öldüreceğiz.

Bilirsin bu bizim yöntemimizdir. Başımız biraz daralsın, hemen birilerini öldürürüz. Dünyaya-donyaya ters düşmeyişimizin nedeni de budur.

Malcolm X.'i daha önce bitirecektik, bitirmedik sona sakladık .Çünkü bütün estirikli yapıtlar, başta **Manon Lescaut** ya da **Werther'in Çılgınlıkları** olmak üzere hep taze mevtalarla son bulur.

Bu mortulu öykülerle biz polis romanlarına da göz kırpmış oluyoruz. Gerçekte, dünyadaki günlerin her dakikası bir polis romanıdır. Onlarda olduğu gibi ortada börklü ve görklü bir ölü görünmese de olayların ve sözlerin arkasından ölüler başlarını uzatıp uzatıp sırıtırlar.

Polis romanlarında daha başka bir şey de olur, —gerçekte yaşamda da olur ya— ölüler öldürenler birbirine karışır. Öldüren mi yaşıyor, yaşayan mı öldürüyor pek anlaşılmaz. Kimi zaman da ölüler öldükten sonra da yaşamaya kalkışırlar.

Öbür yapıtlarda ise kişiler böyle bir arsızlığa yanaşmaz.

Onlar ilkin yaşar, sonra ölürler. Bu da doğal bir yöntemdir. Bir insanın finginin solduğunun anlaşılması, yaşadığı gözle görülmeden olmaz.

Aralıkta, kimi romanlar da, her türlü utanmayı

bir yana itip, Mutlu Son'a çengel atar ama, onlara kulak asmayın. Gözyaşı ve hıçkırık olmayan yerde yapıt da yoktur, yazar da.

Ey Şah Şah, denememizin dibi de göründü.

Bu son karambolumuzdur.

Bununla büyük bir önderin ölümü, bir vızvızın ölümüyle bir olur mu, olmaz mı, onu da göstereceğiz.

Yalnız, Malcolm'u şanlı ölüm köprüsünden geçirmeden önce sayfalarımızın arasına Robert E. Hayden'in bir şiirini de salıverelim. Sonradan ölüm telaşıyla onu kitabımızın dışında bırakmış olmayalım. Çünkü bu kitap bir de Zenci Şiiri Güldestesidir:

Binlerce görüyorum
Tutsak binlerce
Kalkıp dineliyorlar
Unutulmuş mezarlardan
Yaralarından alevler akıyor
Üstüne tutsaklık ülkesinin
Zincirleri Dixia'yı sarsıyor
Gök gümbürtüleri içinde

Gabriel Gabriel
Yaklaştı sonun
Ne istersin
Ölmeden önce

Ayaklananlar emmeye dursun
Tutsak ananın memesini
Siyah derililerse
Dinlenmesin hiçmihiç

Tutsaklık ortadirekleri
Yıkılıp tozlara karışmadan
Ve de tutsaklık zincirleri
Çürüyünceye değin pastan
Kimse dinlenmesin

Şimdi şimdi kameramızı bir flash-back'la 21 şubat 1965 gününe kaydıralım.

Bugün Audubon Eğlence Salonunda, El Hacc Malik El Şabbaz'ın yani Malcolm X.'in, yani Malcolm Little'in, yani Detroit'li Kızıloğlan'ın bir konuşması var.

Malcolm X. son günlerinde Kara Müslümanların kendilerini er geç öldüreceğine inanıyordur. "Bunu çok iyi biliyorum, çünkü bu işleri onlara ben öğrettim" diyordur. Yalnız 1965 ocağında gittiği Fransa'da konuşturulması engellenip de kapı dışarı edildiğinde bu işlerin gerisinde başkalarının da, daha egemen güçlerin de bulunabileceğini düşünmeye başlamıştır. Ölümünden beş gün önce de, yani 16 şubat 1965'te bir arkadaşına şunları söyleyecektir:

— Önümüzdeki 5 gün içinde gerçekleştirilmek üzere ölüm fermanım imzalandı. Beni öldürmek için seçilen Kara Müslümanların adlarını bile biliyorum. Onları toplantıda açıklayacağım.

18 şubat perşembe günü Kızıloğlan Wins Merkezinde bir konuşma yapar. Ne ki katilleri üzerine hiçbir bilgi vermez. Oldukça dingin ve sessizdir.

Cuma günü de sürer bu dinginlik.

O gün kendisiyle buluşan fotoğrafçı-yazar Gordon Parks onda o eski nefret ve yıkıcılık duygularından hiçbir iş kalmadığını söyleyecektir. Parks, Kızıl-

oğlan'a kendisini öldürmek için izlediklerinin doğru olup olmadığını da sormuştur. O da şu karşılığı vermiştir:

— İşte şu anda bizim burda birlikte bulunmamız ne kadar gerçekse, beni izledikleri de o kadar gerçek.

Ateşparçası, 20 şubatta da Alex Haley'e telefonda şöyle dert yanar:

— Son zamanlarda olup biten şeyleri düşünüyorum da bunların topunu Kara Müslümanların yaptığını kabul edemiyorum. Onların neler becerebileceğini, neler de beceremiyeceğini çok iyi bilirim. Onlar, son zamanlardaki ayak oyunlarının çoğunun üstesinden gelemez.

Demek isteriz ki, bugün Audubon Eğlence Salonunda büyük bir savaş yüzü görmeye hazır olmalıyız. Boş bulunursak, manzaranın löpünü değil çöpünü bile ele geçiremeyiz.

Audubon Eğlence Salonu, New York'un ünlü **Columbia Presbiteryen Tıp Merkezi'nin** yanı başında, Broadway ile St Nicolas caddeleri arasındaki 166. Batı Sokaktadır. Konuşma saat 14'te başlayacaktır. Ne ki, Malcolm X. buraya, belirlenen saatten ancak birkaç dakika önce gelmiş, sahnenin arkasındaki odaya girerek kendini bir iskemlenin üstüne fırlatmıştır. Bunu da her zamanki kıvraklığı ile değil, bitkin ve kurada adımlarla yappmıştır.

İskemledeki bağdaşı, sonradan görgü tanıklarının da doğrulayacağı üzere verevdir, yani yılıktır yani yampiridir. Uzun bacaklarını kıvırıp iskemlenin altına sokmuştur. Bir dirseğini de salonda sempati çayları verildiği günlerde kızların makyaj tazelemek için kullandıkları rafa dayamıştır.

Bugün burada Malcolm X.'den önce pek saygıde-

değer Rahip Milton Galamison da bir konuşma yapacak ve konuşmasının sonunda: "Ve şimdi, sözü daha çok uzatmadan, size, sizler için kendini seve seve ipe kadar götürebilecek birisini takdim ediyorum. Ona kulak verin. Dinleyin, anlayın onu. Karaların Hızır Aleyhislamı işte karşınızda" diyecektir.

Rahip Galamison, 1964 yılında ırk dengesizliğine karşı çıkmak amacıyla New Yok'ta, bütün okullarda iki kez, bir günlük Zenci boykotları yapılmasına ön ayak olmuş bir Brooklyn Presbiteryenidir. Nedir, saat ikiye gelip çattığı halde bekleme odasında değil, 166. Sokağın ufkunda bile görünmemiştir.

Salondan gelen uğultu ise gittikçe artmaktadır.

Malcolm X'in sabırsızlığı da seyrek sakalının çokça titremesinden anlaşılıyordur. İçinden bir ses de boyuna ona: "Bugün kesinlikle kürsüye çıkma" diyordur. Oysa o, bugün Karaların birbirlerine düşmemesi gereği üzerinde durup ortalardaki gerilimi azaltmak istiyordur.

Rahip yine görünürlerde yoktur.

Malcolm X. bir ara ordakilere şöyle der:

— Konuşma saatinden 2-3 saat önce çağırmalıydık. Bu adamlar son anda sözlerinden cayıverirler.

Rahip yüzünü yine göstermeyince onun yerine Bünyamin X'in çıkarılmasına karar verilir. O da yerdenbitme bir söylevcidir. İyi laf laflar. Yalnız onu sahneye salarken: "Yarım saatten çok konuşma" demişlerdir. Bünyamin X. de öyle yapmış, yarım saat sonra yerini Detroit'liye bırakmıştır.

Alkış ki ne alkış.

O gün Eğlence Salonuna girenlerin üstleri başları aranmamıştır. Oysa kimi zaman 32 güvenlik görevlisi Kızıloğlan'ın evini korur.

Malcolm X. konuşuyor:

— Doğu Afrika'da, Afrikalılar arasında sokulmuş güçlü bir duygu vardır. Bu, Asyalıları kendine düşman bellemiştir. Arap ve Asyalıların bulundukları yerlerde de İslama düşman bir duygunun yerleşmesine çalışılmaktadır. Bu düşmanlıklar sözünü ettiğimiz toplumların kendi yarattıkları bir şey değildir. Onların böyle bir duygudan kazanabilecekleri hiçbir şey yoktur. Bundan en çok kazançlı çıkanlar, o eski nefret uyandıran sömürü düzeni yerine Siyonistlerin düzenini geçirmiş olanlardır.

Salonda tek kişi, tek sesten başkası yok gibidir. Herkes gıkını kısmış kurtarıcılarının ağzına bakıyordur.

Malcolm X. konuşuyor:

— Afrika karaparçası üzerindeki çekişmede Siyonistler, öbür bütün çıkar gruplarını geride bırakmışlardır. Öylesine iyiliksever bir görünüme bürünmüşlerdir ki gerçek tasarılarını büyük bir ustalıkla gizlemesini başarmışlardır. Siyonistler...

Salonda, önden sekizinci sırada beklenmedik bir karışıklık patlak verir. Birkaç kişi, ayakta birbiriyle itişip kakışmaktadır. Çünkü bir an önce, yine aynı sıradan şöyle bir ses yükselmiştir:

— Çek elini cebimden.

Patırdı üzerine herkes ne olup bittiğini anlamak için arkaya döner. Daha doğrusu, bunu ilk yedi sırada oturanlar yapar. Öbür sıradakiler de büyük bir şaşkınlık içinde işin ne sonuç vereceğine bakmaktadırlar.

Malcolm X. bulunduğu kürsüden: "Durun durun telaşlanmayın, yerlerinize oturun kardeşlerim" diye

sesleniyordur. Onun da bütün dikkati sekizinci sıradadır.

Ey okur işte denememizin can alacak, can verecek noktasına geldik. Çoğu yazarlar anlattıklarının bu noktasında yazılarına bir son çekip okurlarını ikircikli bir duruma itelerler. Böylece onların merakını daha da ayaklandırmış olurlar.

Biz öyle yapmayacağız. Ayrıntılarla Malcolm X.'in ölümünü küçültsek bile sonuna değin her şeyi anlatacağız. Kaldı ki, olanları anlatmaktan başka bir çaremiz de yoktur. Çünkü ön sırada oturan üç kişi tam bu sırada ayağa kalkacak, atış talimi yapan bir manga gibi, Malcolm X.'e bir elden ateş etmeye başlayacaktır.

Yani şimdi şimdi sahneye vızır vızır kurşun yağıyordur. Yani kadın, erkek, çoluk, çocuk, genç, ihtiyar herkes sığınacak yer arıyordur. Ama Malcolm'un havadarları da tabancalarını çekip bang, bang, banga geçmişlerdir. Kimileri de belki salonda Türkler de vardır diye bang bang yerine dan dan dan çekiyorlardır.

Sanki iki ordu birbirine girmiştir.

Zaman işitilmedik bir hızla akıyordur. Biz de ona uyarak ve üzülerek şunu bildirelim ki Malcolm X. atılan kurşunlardan on altısını devşirmiştir. Daha ilk kurşunda da dinleyicileri yatıştırmak için havaya kalkmış olan sağ eli göğsüne düşmüştür. Daha sonra sol elini de havaya kaldırmışsa da orta parmağı bir kurşunla gittiğinden hemen geri çekmiştir.

Buna yürek mi dayanır? Cilasunların Savaş Aslanının seyrek sakalından aşağı doğru kanlar süzülüyordur. Bir yandan da kanlı elleriyle göğsünü bastırmaya çalışıyordur. Gövdesi de gerideki iki sandalyeyi

devirdikten sonra yeri boylamıştır. Böylece başı da sahnenin döşemesine çarpmıştır.

Bu, diplomalı bir hemşirenin kendini sahneye fırlattığı andır. Kadın ilkin kendini Kızıloğlan'nın üstüne atar. Ama Malcolm'un Malcolm olmadığını anlayınca kalkar, bu kez de iki adım ötedeki gerçek Malcolm'un üstüne yığılır. Ona yapay solunum yaptırmaya koyulur. Kadıncağız sonradan şöyle diyecektir:

— O büyük insan ölmesin, onun yerine ben öleyim istiyordum. Kurşunlar ona değil de bana gelsin diyordum kendi kendime.

Hemşireden sonra kalabalığın arasından sıyrılarak Betty Bacı da yetişir. Kendisini tanıyanlar geri çekilip yol açmışlardır ona. Gerçekte o da diplomalı hemşiredir. Dizüstü çökerek kocasını kucaklamak ister. Gözleri kocasının kurşunlarla delik deşik göğsünden ayrılamıyordur. Bir yandan da: "Öldürdüler onu" diye hıçkırıyordur.

Bütün bunlar birkaç dakikalık şipşaklama tekniği içinde olmuştur. Toplantıya yeni yeni gelmekte olan Harlem'deki Anıt Kitabevinin —ki Yedinci Cadde ile 125. Sokağın kesiştiği köşededir— sahibi Louis Michaux salondan soluk soluğa kaçışan bir sürü kimse görecektir. Ama bu hiçbir işe yaramıyacaktır.

Cilasunlar cilasununun kanlar içindeki vücudunu Columbia Presbiteryen hastanesine taşırlar hemen. Bir grup operatör kalbe masaj için göğsünü yararsa da, saat üç buçukta çaresizlik içinde işi durdururlar.

O gün ortalık kararmaya yüz tutunca kadınlı erkekli bir sürü Zenci, Louis Michaux Kitabevinin önünde toplanmaya koşar. Harlem'deki Zenci Ulusçuluk çalışmalarında burası üs olarak kullanılıyordur. Malcolm X.'in kurduğu O.A.A.U. örgütü üyelerinden ki-

mileri de gidip Hotel Theresa'daki genel merkezlerini açarlar. Orda kağan aslanlar gibi otururlar, gazetecilerin sorularına da hiçmihiç karşılık vermezler.

Şükür ki denememiz burda bitmektedir.

Yalnız okurlarımıza son bir fırışka parlatmak için "Yandım Harlem Okşaması"na el atacağız.

Bu okşamanın öbürlerinden ayrılığı şurdadır ki, ilk sözcükten son sözcüğe değin, Shakespeare'in Romeo-Jülyet yöntemiyle avkalanmıştır. Yani Jülyetin ölüm estepetasından sonra sahneye nasıl çalgıcılar salınıp seyirciler ağlamakla gülmek arasında bırakılmışsa burada da olaylar aynı tavada kızartılmıştır.

Bunun için de ilkin, Malcolm X.'in ölüm haberinin şehre iyisinden sinmesi beklenilmiş, sonra da Kızıloğlan'ı sağlığında tanımış, tanımamış ne kadar çalgıcı varsa topu da bir kamyonla Anıt Kitabevinin önüne getirilip boşaltılmıştır.

Yığından ilk doğrulanlar arasında Apollo Eğlence Merkezinden Jay McShann kendisini izleyen orkestranın tüm çalgılarıyla gıygıy çekmeye ve püfürdemeye başlamış, Walter Brown da Malcolm X.'in pek sevdiği **Hooty Hooty Blues** şarkısını geçmiştir.

Onların arkasından Savoy Bale Salonu'ndan Lionel Hampton da Arnett Cobb'u, Dexter Gordon'u, Alvin Hayse'ı ve de George Jenkins'i ellerinden tutup kaldırarak **Flayin'Home**'u (Memlekete Uçuş) çalmıştır. Daha sonra, bir pundunu getirip lindy-hop dansı melodilerine el atınca da Kitabevinin önünde bulunan tüm Zenciler hep birden zıplamaya koyulmuşlardır. Bu dans Malcolm X.'e son bir selam yerinedir. Çünkü Kızıloğlan bu melodiyi ne zaman işitse omuzlarını titreterek ve de parmaklarını şıkırdatarak re-boy-de bop-blam-blam temposuna kendini bırakıyor, uzun

bacakları, kocaman ayaklarıyla Selma Lagerlöf'ün **Nils Holgerssons'un İsveç Gezisi**'ndeki kaz gibi havalarda uçuyordur.

Daha sonra, yığından Tommy Dorsey fırlamış, Şevki Beyin "Ayrılık oku bağrım deler" hüseyni şarkısını çalmıştır. Onu izleeyn Kelkafa Vilson da "Güzel anneciğim, büyük demir karyolanda uyut beni" helvasını pişirmiştir.

Daha, daha sonra Beşinci ve Altıncı Caddeler arasına sıkışmış olan 52. Sokaktaki bütün gece kulüpleri kapılarını kapayarak çalgıcılarıyla birlikte Harlem'de boy göstermişlerdir. On yıl önce ölmüş olan Charlie Parker bile saksosunu sırtına vurarak gelmiş be-bop temposuyla "Yandım Harlem" oyun havasını parlatmıştır. Gerçi işin bu noktasında yöntemin oyun havasına dönüştürülmesi Shakespeare'in mostrasını bozmuşsa da, kendisine Jülyet gibi uyduruk bir ölü değil de gerçek bir ölü karşısında bulunulduğu için Sulukule işine el atıldığı anlatılınca o da öfkesini aşağı çekmek zorunda kalmıştır.

Aralıkta Chicago mezarlığında yatmakta olan Dinah Washington da o dillere destan "Salty Papa Blues"u söylemek için hazırlık döktürmüşse de ilgililer uçağı kaçırması için gerekli önlemleri almışlardır. Ama bunu düşmanlık olsun diye değil Harlem'deki evlerin yıkılmaması için yapmışlardır. Çünkü ünlü şarkıcı ne zaman Savoy Eğlence Salonunda okumuşsa, salonun tavanı çökmüştür.

Onyx Bar'dan Coleman Hawkins de gelmiş yaşının altmışa merdiven dayadığına aldırmadan, saksafonu ile Anıt Kitabevinin vitrinlerini indirmiştir. **Famos Door** gece kulübünden Art Tatum de dokuz yıl önce ömür defterini kapamış olmasına karşın piya-

nosunu omuzlamış, eşi şarkıcı Adelaid Hall'le numarasını bütünlemiştir. Artık herkes, her yerden, her çağdan fırlayıp geliyordur.

Trompetçi Dizzy Gillespie de paraşütle inerek "Tunus Gecesi"ni uzatmıştır. Minton'un topluluğundan davulcu Kenny Clarke da —ki o da 1985 ocağının son haftasında denememizin 37. sayfası yazılırken şanlı ölüm köprüsünden geçecektir— gelmiş, kendisine Klook takma adını sağlamış olan Klook-a-mop yansılamasından çekip çıkardığı bujilerini tutuşturmuştur.

Son olarak da Türkiye'den değerli besteleriyle çokların canına ot tıkayan Ali Salahi Bey de "Sorma sana söyleyemem kalbimin feryadını" suzinak sofyan şarkısını devreye sokmuştur. Bununla da yetinmemiş herkesi birer utla **Ut Öğretmeni** adlı yapıtını dağıtarak tüm kalabalığa ut çaldırmıştır.

Harlem iline Tarih Sahibi Salâh Birsel'in ilk akını budur ki holdurhop yani sıçrayarak ve de karga ve kuzgun gibi sinerek yazıldı.

Foto: Lütfi Özkök

"1001 GECE DENEMELERİ"nin sekizinci kitabı olan "ŞİŞEDEKİ ZENCİ" tarih sahibi Salâh Birsel'in Harlem iline ilk akınıdır ki holdurhop yani sıçrayarak ve de karga ve kuzgun gibi sinerek yazılmıştır.

Kitapta Amerika Zencilerinin yaşantıları dile getirildiği gibi zenci önderler de (Martin Luther King, Malcolm X., Elijah Muhammed, Marcus Garvey, D.T. Washington, Asa Philip Randolph, W.E.B. Du Bois, Stockely Carmichael, Eldridge Cleaver) bir bir şanoya çıkarılmıştır.

Aralıkta, Kara Müslimler, Kara Panterler, Kara İktidar yandaşları, Barış Yolcuları, New York Caddeleri ve de Klu Klux Klan da kazanlarda mısır gibi kaynatılmıştır.

Nisan

1000